

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT

DIPLOMSKO DELO

ROK VOROŠ

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT
Specialna športna vzgoja
Šport in mediji

PRIMERJAVA VREDNOT MED UČENCI ŠPORTNIKI IN
NEŠPORTNIKI
IZBRANIH MARIBORSKIH OSNOVNIH ŠOL

DIPLOMSKO DELO

MENTOR

prof. dr. Jože Štihec

SOMENTOR

doc. dr. Maja Meško, univ. dipl. psih

RECENZENTKA

prof. dr. Mateja Videmšek

KONZULTANT

prof. dr. Damir Karpljuk

Avtor dela
ROK VOROŠ

Ljubljana, 2012

"Šport je lep. Vse življenje nam je lahko v tolažbo in veselje. Neskončno veliko nas nauči o nas samih, na primer o naših čustvih in značaju, kako v trenutkih stiske ostajamo odločni in kako se z roba poraza odrinemo k zmagi. V tem pogledu bi bilo težko kje drugje najti podoben pouk. Skozenj odkrivamo, do kod sežejo naše moči, a z njim tudi gradimo samozaupanje in pozitivno podobo o sebi. Nikoli ne smemo misliti, da smo nad športom."

Arthur Ashe

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju prof. dr. Jožetu Štihcu za strokovne nasvete, usmerjanje in zelo hitro posredovanje povratnih informacij, prav tako pa tudi za njegove komentarje, ki so mi vedno dali svežega zagona.

Zahvaljujem se svojim najbližjim za podporo in spodbudo.

Ključne besede: socializacija, športna vzgoja, šport, vrednote, fair play

Specialna športna vzgoja

PRIMERJAVA VREDNOT MED UČENCI ŠPORTNIKI IN NEŠPORTNIKI IZBRANIH MARIBORSKIH OSNOVNIH ŠOL

Število strani: 129, število tabel: 94, število slik: 25, število virov: 25, število prilog: 1

Rok Voroš

IZVLEČEK

Z raziskavo smo želeli ugotoviti, ali prihaja do razlik v rangiranju nekaterih vrednot (po lestvici Muskovi lestvici vrednost, v nadaljevanju MLV) med devetošolci in devetošolkami, športniki in nešportniki ter športnicami in nešportnicami. Zanimal nas je tudi pogled anketirancev na pouk športne vzgoje, olimpijska načela, šport po televiziji in na vzgojo doma. Vzorec anketirancev je obsegal devet oddelkov devetega razreda štirih mariborskih osnovnih šol. Ugotovili smo, da si moški želijo več ugleda v družbi in bolj presegati in prekašati druge kot ženske, te pa bolj spoštujejo pravila in sodnika ter imajo bolj razvito skrb za zdravje kot moški. Ugotovili smo še, da imajo športniki nekatere vrednote razvite višje kot nešportniki, saj imajo večjo željo po ugledu v družbi, šport jim predstavlja višjo vrednoto in v prostem času bolj skrbijo za svoje zdravje. So tudi bolj zvesti svojim ekipam in imajo bolj razvit čut za moralna načela, pravičnost in poštenost. Športniki so tudi bolj delavni pri pouku ŠV, želijo pa si tudi več svobode v igri kot nešportniki. Na osnovi mnenj učencev in učenk o pouku športne vzgoje smo ugotovili, da ima profesor enak kriterij za vse, ne dopušča goljufanja in da sankcionira nasilno in nepošteno vedenje v igri. Pri urah se pogovarjajo o nepoštenem obnašanju v športu (fair play), profesorjev kriterij pri športnih igrah je dovolj strog. Anketiranci pravijo, da se s profesorjem o dopingu v športu ne pogovarjajo in da jim profesor ni pokazal/povedal primerov dopinga v športu. Kljub temu pa nimajo želje, da bi se o tem pogovarjali. Anketirancem se načeli 'zmaga je vse' oziroma 'zmaga za vsako ceno' ne zdita primerni za šport in pomembneje jim je sodelovati kot zmagati. Po mnenju anketirancev zmagovalce po televiziji kažejo preveč časa in profesionalni športniki simulirajo prekrške, poleg tega pa je vrhunski šport usmerjen le v rezultat, vse ostalo je nepomembno. Večkrat se

jim tudi zdi, da so sodniki na tekmi podkupljeni s strani ene ekipe. Starši so jih doma učili, da nepoštena zmaga ni vredna nič in da je šport le igra in da se morajo ob njem vedno zabavati.

Key words: socialization, physical education, sports, values, fair play

COMPARISON OF VALUES BETWEEN ATHLETES AND NON-ATHLETES IN SELECTED PRIMARY SCHOOLS IN MARIBOR

Number of pages: 129, number of tables: 94, number of pictures: 25, number of sources:
25, number of supplements: 1

Rok Voroš

ABSTRACT

Our study was to determine whether there are differences in the ranking of certain values (on a scale Musek 's scale value hereafter MLV) between male and female pupils in ninth grade of primary school, male athletes and male non-athletes, female athletes and female non-athletes. We were interested in the views of respondents about physical education class, Olympic principles, sports on TV and education at home. The sample of respondents consisted of nine sections of ninth grade of four primary schools in Maribor. We found that men want more prestige in society and exceed and excel other more than women. Women have more respect for rules and judge and have developed more health care than men. We also found out that some athletes have developed values higher than non-athletes as they have a stronger desire for reputation in society, they value sports higher and they put more effort for their health in their free time. They are more loyal to their teams and have more developed sense of morality, justice and fairness. Athletes are also more diligent in physical education class, and they want to have more freedom in the game as non-athletes. Based on the views of pupils about the physical education class, we found that professor has the same criteria for all pupils, he does not allow cheating and he sanctions violent and unfair behavior in the game. At physical education class professor and pupils talk about unfair behavior in sport (fair play) and his criteria in sport games is strict enough. Respondents say that they do not talk about doping in sports and that professor did not show/tell them cases of doping in sport. However pupils do not have a desire to talk about it. Respondents say that principles 'win is everything' and 'win at all costs' do not seem appropriate for the sport and that is more important to participate in the game than to win. According to respondents, the winners are shown too much of the time on the television and professional athletes simulate violations, as well as high-level sport

is oriented only in the result, everything else is irrelevant. Many times they have a feeling that the referees in the game are bribed by one team. Parents at home taught them that unfair victory is worthless and that sport is only a game and they always have to have fun while playing it.

Kazalo vsebine

1 UVOD	12
1.1 Osebnost	14
1.1.1 Raziskave osebnosti	15
1.1.2 Teorija potreb po Maslowu	16
1.1.3 Razvojne značilnosti štirinajstletnikov.....	18
1.2 Socializacija	19
1.2.1 Vrste socializacije	20
1.2.2 Socializacija in življenjski potek.....	22
1.2.3 Resocializacija.....	23
1.2.4 Dejavniki socializacije	23
1.3 Današnji človek in stanje v družbi	31
1.4 Vrednote	34
1.4.1 Opredelitev vrednot.....	34
1.4.2 Razvojni model vrednot	36
1.4.3 Muskova lestvica vrednot (MLV)	37
1.4.4 Raziskave vrednot	38
1.5 Norme.....	40
1.6 Morala	41
1.6.1 Športna morala	41
1.6.2 Moralno presojanje v športu.....	42
1.7 Etika	43
1.7.1 Etika športa.....	44
1.8 Fair play.....	45
1.8.1 Fair play v športu mladih	46
1.9 Šport	47
1.10 Cilji raziskave.....	49
2 METODE DE LA.....	50
2.1 Preizkušanci	50
2.2 Pripomočki	50
2.3 Postopek	50
3 REZULTATI.....	51
3.1 Spol anketirancev	51
3.2 Ukvarjanje s športom	52
3.3 Statusne vrednote	53

3.4 Patriotske vrednote	66
3.5 Čutne vrednote	71
3.6 Zdravstvene vrednote	73
3.7 Socialne vrednote	77
3.8 Demokratične vrednote	81
3.9 Tradicionalne vrednote.....	93
3.10 Obravnava tem povezanih z vrednotami pri procesu športne vzgoje.....	101
3.11 Olimpijska načela	110
3.12 Televizija in šport.....	112
3.13 Vzgoja doma	115
4 RAZPRAVA	117
5 SKLEP.....	123
6 VIRI.....	125
7 PRILOGE - anketni vprašalnik	128

Kazalo slik

Slika 1.	Muskova lestvica vrednot (Musek, 2000)	37
Slika 2.	Spol otrok.....	51
Slika 3.	Število moških in žensk po ukvarjanju s športom.	52
Slika 4.	Pri ŠV se s profesorjem pogovarjamo o poštenem obnašanju do nasprotnih igralcev (fair play).	101
Slika 5.	Profesor pri ŠV nas je opozoril, da nepoštena zmaga ni vredna nič.....	102
Slika 6.	Pri ŠV grdo obnašanje do nasprotnika ni dovoljeno.	102
Slika 7.	Profesor nam je pri ŠV povedal/pokazal primere neprimerne obnašanja v športu.	103
Slika 8.	Nasilno in nepošteno vedenje pri ŠV je sankcionirano s strani profesorja.....	104
Slika 9.	Profesor pri ŠV ne dopušča goljufanja.	104
Slika 10.	Pri sojenju pri športnih igrah na uri ŠV je enoten kriterij za vse učence.....	105
Slika 11.	Pri ŠV bi se želel s profesorjem in sošolci več pogovarjati o poštenem obnašanju v igri.....	106
Slika 12.	Želim si, da bi imel profesor pri ŠV ob sojenju športnih iger bolj strog kriterij.	106
Slika 13.	Pri ŠV se s profesorjem pogovarjamo o nedovoljenih poživilih v športu (doping).....	107
Slika 14.	Profesor nam je pri ŠV povedal/pokazal primere dopinga v športu.	108
Slika 15.	Pri ŠV bi se želel s profesorjem in sošolci več pogovarjati o dopingu v športu.	108
Slika 16.	Profesor nam je povedal, da zmaga z nedovoljenimi poživili v krvi ni vredna nič.....	109
Slika 17.	Načeli 'zmaga je vse' oziroma 'zmaga za vsako ceno' se mi ne zdita primerni za šport.	110
Slika 18.	Kadar sem pri pouku športne vzgoje v poraženi ekipi nisem slabe volje, saj je pomembneje sodelovati kot zmagati.....	111
Slika 19.	Zdi se mi, da po televiziji zmagovalce kažejo preveč časa.	112
Slika 20.	Po televiziji se mi večkrat zdi, da so sodniki na tekmi podkupljeni s strani ene ekipe.	113
Slika 21.	Zdi se mi, da je vrhunski šport usmerjen le v rezultat, vse ostalo je nepomembno.....	113
Slika 22.	Na televiziji večkrat vidim, da profesionalni športniki simulirajo prekrške.....	114
Slika 23.	Starši so me učili, da nepoštena zmaga ni vredna nič.....	115
Slika 24.	Ko sem bil mlajši, so me starši okregali, če sem želel na vso silo zmagati.	115
Slika 25.	Starši so me učili, da je šport le igra in da se moram ob njem vedno zabavati.	116

1 UVOD

Kot vsako živo bitje se razvija tudi človek. Že na biološki ravni je najbolj zapleteno bitje. Tudi njegov živčni sestav je usposobljen za podporo najvišjim oblikam duševnega in osebnostnega delovanja. Razvija se tudi osebnost. Novorojenček napram odraslemu človeku zglada neoblikovan in neizrazit, vendar pa raziskave kažejo, da se že pri njih pokažejo mnoge značilnosti in razlike – ne samo telesno, temveč tudi v njihovem obnašanju in duševnosti. To pa so že zametki poznejših osebnostnih in medosebnih razlik.

Ljudje se rodimo nebogljeni in odvisni od drugih oseb in od tega, kar se bomo naučili. Medtem ko so mehanizmi za zadovoljevanje osnovnih fizioloških potreb po dihanju, hrani in gibanju podedovani, se moramo vrste pomembnih oblik obnašanja še naučiti. Še posebej obnašanja in lastnosti, ki so potrebne za vključevanje v družbo. Zato sta za osebnostni razvoj posameznika bistvena proces vzgoje in socializacije na eni strani ter proces samooblikovanja na drugi. Njun smisel je, da se posameznik usposobi za samostojno in predvsem odgovorno življenje med drugimi.

Življenjski cilji, ideali in vrednote imajo v osebnostnem razvoju posameznika poseben pomen. Njihove zasnove se pojavljajo že v otroštvu, trdneje se uveljavijo v adolescenci, toda izgrajujejo in oblikujejo se vse življenje. So merilo, s katerim vrednotimo ravnanje nas samih in drugih, pomenijo pa nam tudi smernice, po katerih uravnavamo svoja dejanja. Z njimi svoje življenje naravnavamo in načrtujemo na dolgi rok. Pomembne so predvsem pri naših bistvenih odločitvah glede izobraževanja, poklica in izbiri življenjskih partnerjev. Z njimi naše življenje dobi nek smisel. Življenjski cilji in vrednote so življenjski kažipot, kar je v današnjem dinamičnem času še posebej pomembno.

Še dobro stoletje nazaj se filozofija ni ukvarjala s športnimi vprašanji, danes pa lahko rečemo, da je filozofija športa kot eno od področij uporabne filozofije vse bolj prepoznavna med filozofi in tudi med tistimi, ki se s športom ukvarjajo raziskovalno. Obravnava širok spekter vprašanj, od razprav o zgodovinski in družbeni umeščenosti športa (vloga in pomen športa v različnih kulturah, olimpicem, ekologija in šport), preko pojmovnih analiz temeljnih pojmov povezanih s športom (igra, tekma, igranje), do pomembnih etičnih tem (fair play, doping,

goljufanje, vrednote v športu). Če upoštevamo še razmišljanja filozofov o posameznih športih, se filozofija športa dotika praktično vseh vprašanj.

Od davnine sem je človeštvo gojilo prepričanja, da obstajajo pojavi in stvari, ki imajo vrednostni značaj. Pri tem ne gre le za objekte in pojave, ki se nam zdijo dragoceni in ki nas privlačijo, ampak še zlasti za tisto kategorijo stvari in pojavov, za katere menimo, da je prav, da jih vrednotimo. Gre torej za stvari, za katere imamo občutek, da jih je treba vrednotiti, da nam morajo biti dragocene (Musek, 1993).

Pojem vrednot se zelo povezuje s pojmom morale in etike, saj naj bi bile prav vrednote nekakšen kažipot tema dvema pojmom. Morala pomeni zbirko nepisanih pravil in predpisov, spoštovanih v primitivni družbi. Običaji družbene skupnosti so vsebovali njene moralne norme. Beseda morala izvira iz latinskega izraza mores, ki pomeni običaje, navade. To velja še danes, le da so se nepisani morali pridružili predpisi in zakoni, ki jih je družba zapisala in uzakonila, zaradi njihove pomembnosti za življenje človeka.

Vse omenjeno pa za človeka nima velike vrednosti, če so njegove osnovne fiziološke potrebe, potrebe po varnosti ter potrebe po pripadanju in ljubezni, neizpolnjene. A. H. Maslow v svoji teoriji o hierarhiji motivov, ki se pojavljajo v zakonitem zaporedju, pravi, da je človek v takem primeru osredotočen le na zadovoljevanje nižjih potreb, od osnovnih k bolj kompleksnim. Potemtakem se realnega presojanja o vrednotah, morali, etiki in normah poslužuje šele, ko so nižje ravni zadovoljene, torej ko je sit, varen in čuti pripadnost ter ljubezen.

1.1 Osebnost

Osebnost je skupek značilnosti pri vsakem posamezniku oziroma način in oblika povezanosti teh značilnosti v neko celoto. Še posebej predstavlja celoto pomembnih značilnosti posameznikovega psihofizičnega dogajanja. Ta celota označuje vsako posamezno osebo, jo opredeljuje in razlikuje od ostalih. Tako kot ima vsak človek svojo obliko obraza, ima tudi vsak svojo osebnost.

Musek (1995) pravi, da osebnostni način bivanja loči človeka od drugih bitij. Človekova osebnost je celota vseh duševnih, vedenjskih in telesnih značilnosti posameznika. Razteza se v smeri biološke, družbene in duhovne razsežnosti. Naše težnje, želje in motivi delujejo v treh dimenzijah, na treh ravneh. Prvo ravnino predstavljajo človekovi nagonski motivi, ki zadevajo življenje in ohranjanje posameznika. Ti motivi v bistvu regulirajo človeški organizem. Njihovi glavni zastopniki so biološko in nagonsko delujoče potrebe. Drugo ravnino predstavljajo motivi, ki regulirajo posameznikove odnose z drugimi, medosebne odnose in socialno sožitje. Predstavnik te ravni so socialni motivi in družbena morala. Tretjo ravnino pa predstavljajo motivi, ki urejajo človekovo osebnostno in duhovno rast, njegovo samouresničevanje in njegovo iskanje smisla. Predstavnik te ravni so duhovni ideali in vrednote.

Posameznikova osebnost se bolj kot kjerkoli drugje oblikuje v družini. In to prav v vseh treh svojih razsežnostih: biološki, socialni in duhovni. Družina je družba in svet v malem. Je unikatna celica, kjer se prepletajo temeljne vloge moškega in ženske ter staršev in otrok, to pomeni spolne in generacijske vloge.

Raziskovalci so ugotovili, da obstaja povratna zveza med ukvarjanjem s športom in strukturo osebnosti, kjer določene osebnostne poteze določajo uspeh v športu, po drugi strani pa istočasno tudi sam šport vpliva na razvijanje in oblikovanje določenih osebnostnih potez.

1.1.1 Raziskave osebnosti

Lazarević in Havelka (1981) sta opravila raziskavo na področju osebnosti v športu. Iskala sta razlike v osebnosti med tremi skupinami ljudi: vrhunskimi športniki, športniki, ki se aktivno ukvarjajo s športom in nešportniki.

Rezultati so pokazali nekaj pomembnih razlik med skupinami. Dve tretjini vrhunskih športnikov je nadpovprečno inteligentnih. Pri športnikih (v primerjavi z nešportniki) je ego močnejši, bolj sta izraženi praktičnost in moškost. Športniki se bolj nagibajo k praktičnemu, zunanjemu svetu, lažje so prilagodljivi in bolj odporni, bolj zaupajo vase, po drugi strani pa se počutijo bolj odvisne od skupine kot nešportniki, ki so bolj samozadostni. Vrhunski športniki imajo višje izražen superego. Razlike so se pojavile tudi v dimenziji nizka-visoka samokontrola. Vrhunski športniki so nekoliko manj samokritični in nimajo izoblikovanih tako močnih stališč do svojega jaza kot ostali športniki in nešportniki. Aktivni športniki so tudi bolj sproščeni in veseli, kar lahko pripišemo ugodnim učinkom ukvarjanja s športom. Najmanj odprti navzven so nešportniki, sledijo ostali športniki, najbolj odprti pa so vrhunski športniki. Ti so tudi daleč najbolj čustveno stabilni, sledi skupina ostalih športnikov, najbolj nevrotični pa so nešportniki.

Tušak in Bednarik (2002) navajata, da se je s poistovetenjem osebnosti športnikov oziroma z iskanjem njihovih posebnosti v primerjavi z nešportniki ukvarjalo precejšnje število raziskav.

Rezultati so pokazali, da lahko sprejmemo hipotezo o specifičnem psihološkem profilu športnikov v primerjavi z nešportniki. Športniki so: bolj odprti navzven v komunikaciji z okoljem (Eysenck s sod, 1982), imajo višjo potrebo po storilnosti (Davis in Mogk, 1994; Tušak, 1995), imajo močnejšo potrebo po dražljajih in stimulaciji (Craty, 1989), so bolj agresivni (Tušak in Petrovič, 1994), so bolj psihično stabilni (Hašek idr., 1976; Kane, 1978), imajo boljše emocionalno samokontrolo (Ogilvie in Tutko, 1966), so manj anksiozni (Martens in Gill, 1976), so bolj samozavestni in izražajo več samozaupanja vase (Ogilvie, 1968), izražajo večjo dominantnost (Thakur in Thakur, 1980) in izražajo večjo stopnjo odgovornosti (Bruner, 1969). Večina posploševanj in zaključkov različnih raziskav je bilo narejenih na moški populaciji, vendar se rezultati med ženskami med seboj pomembno ne razlikujejo.

Mladi so v adolescenci, ki pomeni čas dozorevanja, zelo dovzetni za vplive okolja. Izkušnje, ki jih dobijo med ukvarjanjem s športom in seveda tudi treningom, relevantno vplivajo na oblikovanje osebnostnih lastnosti, kot sta neodvisnost in zaupanje vase. Ker so vrhunski športniki približno izenačeni v mnogih pomembnih elementih športne pripravljenosti, kot so taktični, tehnični in fizični elementi, so psihološki faktorji na tekmovanjih vse bolj bistveni. Tako se psihološkim lastnostim športnikov pripisuje vedno večji pomen, ker posledično predstavljajo pomembne determinante športne uspešnosti.

1.1.2 Teorija potreb po Maslowu

A. H. Maslow v svoji teoriji o hierarhiji motivov med osnovne človekove potrebe od nižjih k višjim šteje fiziološke potrebe, potrebe po varnosti, potrebe po pripadanju in ljubezni, potrebe po ugledu in potrebe po samouresničevanju. Pravi, da se različne kategorije osnovnih potreb pojavljajo po nekem določenem zaporedju. Da se začne pojavljati neka kategorija, mora biti najprej vsaj delno zadovoljena kategorija pod njo. Nižja je potreba na hierarhični lestvici, prej se bo pojavila v razvoju in tem bolj nujna in nepremostljiva bo potreba po njeni zadovoljitvi. Nižje potrebe so nekako pomembnejše od višjih, ampak višje so pogosto bolj dragocene, saj dejansko predstavljajo obogatitev življenja posameznika. Ko so nižje potrebe zadovoljene, naša duševnost ni več zaposlena z njimi in nato dominantne postanejo višje. Ena od najpomembnejših značilnosti višjih potreb je njihova nenasitljivost. To so potrebe, katerih zadovoljevanje ne poteka homeostatično, ampak progresivno. To pomeni, da ko zadovoljimo določeno potrebo, se pojavi ista potreba na višji ravni, npr. želimo napredovati v službi, ko nam to uspe, si postavimo višji cilj, ko dosežemo tega, si želimo še več... Zato nas neko novo znanje ne poteši, ampak nam še poveča željo po še več novem znanju.

Fiziološke potrebe so močnejše od vseh drugih. Dokler niso zadovoljene, se bo mišljenje in vedenje posameznika vrtelo okoli njih, usmerjeno bo v iskanje temeljnih zadovoljitev na fiziološkem nivoju. Lačnega človeka zanima samo hrana, vse drugo je zanj nepomembno. Tak človek sanja o hrani, spominja se hrane, misli o hrani, govori samo o hrani, opaža samo hrano in si želi edino hrane. Ko pa je človek sit, se pred njim odpre nov svet: nenadoma ga hrana ne zanima več. Pomembnejše postanejo druge višje potrebe.

Če so fiziološke potrebe relativno dobro zadovoljene, začno postajati pomembne druge, "višje" potrebe. Potrebe po varnosti so takoj za fiziološkimi. To so potrebe po sigurnosti, stabilnosti, zaščiti, odvisnosti, svobodi pred strahom, tesnobo in kaosom, potrebe po redu, zakonih, mejah, močni opori in zaščitniku. Te potrebe se kažejo v izogibanju vsem, kar nas ogroža, kar vzbuja strah in nas dela negotove (Musek, 1988). Tako kot žejna oseba ne čuti več žeje in potrebe po pijači ali vodi, tako se oseba, ki je prepričana o dobrih namerah okolice, ne čuti ogrožene.

Če so fiziološke potrebe in potrebe varnosti zadovoljene, se začno javljati nove potrebe. Nenadoma je za človeka pomembno, da čuti naklonjenost drugih, da se zbliža z njimi, da jim pripada, da občuti nežnost, čustveno toplino in ljubezen. Nenadoma mu je pomembno, da ni osamljen, ožigosan, brez družine in prijateljev. Te potrebe se imenujejo potrebe po pripadnosti in ljubezni.

Naslednja osnovna potreba v Maslowovi hierarhični lestvici je potreba po ugledu, spoštovanju in socialni veljavi. Večina ljudi čuti potrebo po stabilnem in relativno visokem vrednotenju samega sebe, po samospoštovanju, samoprestihu, po pozitivnem ocenjevanju samega sebe, kar pa se hkrati povezuje tudi s potrebo po uživanju ugleda s strani drugih, po tem da te cenijo in spoštujejo (Musek, 1988). Rečemo lahko, da samospoštovanje temelji na ugledu v družbi in da je ocena samega sebe najprej odvisna od opažanj, to pomeni koliko nas upoštevajo in cenijo drugi ljudje.

Ko so vse navedene potrebe zadovoljene, se pojavi napetost in nezadovoljstvo pri ljudeh, ki se ne ukvarjajo z dejavnostmi ali stvarmi, za katere imajo potencial. Človek ima nerazdružno željo, da s sposobnostmi, za katere je najbolj talentiran, uresniči svoje cilje. Maslow potrebo po samoaktualizaciji pojmuje kot potrebo, da posameznik razvije predvsem to, za kar je kot oseba najbolj sposoben. Kdor ljubi vodo, mora plavati ali se potapljati v njej, umetnik mora ustvarjati, kdor rad poje, mora peti in kdor ljubi pisanje, mora pisati. Dokler se to ne zgodi, posameznik ne more živeti v miru s samim s seboj.

Raziskovalci so iz teorije hierarhije motivov razvili hipotezo, da morajo biti osnovne potrebe pri različnih razvojnih skupinah različno izražene. Raziskave so to potrdile: medtem ko je usmerjenost k nižjim potrebam pri otrocih in odraslih približno enaka, so k višjim potrebam pri vseh kategorijah bistveno bolj usmerjeni odrasli.

1.1.3 Razvojne značilnosti štirinajstletnikov

Zupančič in Justin (1991) v moralnem razvoju presojanja otroka in mladostnika razlikujeta tri usmeritve in šest stopenj:

- predkonvencionalno presojanje
- konvencionalno presojanje in
- postkonvencionalno presojanje.

Predkonvencionalno presojanje prevladuje pri predšolskem otroku, deli pa se na dve stopnji. Na prvi od njiju je za otrokovo vedenje odločilen strah pred kaznijo oziroma želja po nagradi, na drugi pa ga vodi nekakšno "koristoljubje" saj se otrok moralnemu pravilu podredi zato, ker ve, da bo tako prišel do želenega cilja.

Pri otrocih v srednjem in poznem otroštvu se začne pojavljati konvencionalno presojanje, ki se prav tako členi na dve stopnji. Na prvi od njiju otrok teži predvsem k temu, da bi starši in vzgojitelji pa tudi vrstniki odobravalni njegovo dejavnost in jo hvalili. Na drugi pa mu pravila sama po sebi pomenijo avtoriteto, spoštuje jih zaradi njih samih in se jim nekako "slepo" podreja.

Postkonvencionalne sodbe pa ne usmerjata več zunanja prisila in avtoriteta odraslih, gre za notranji nadzor. Dejanska stališča in prepričanja mladostnika dobijo vlogo notranjega nadzora. Mladostnik se je pripravljen podrežati družbenim pravilom le takrat, ko verjame, da razumno urejajo vzajemne odnose med ljudmi in da so z vidika različnih človekovih potreb smotna ter smiselna. Zato tudi meni, da je potrebno ne glede na avtoriteto, ki stoji za njimi, dogovore in pravila spreminjati, če na to nakazujejo spremenjene okoliščine. Pomembno merilo, s katerim presoja dejanja, je skrito tudi v njegovi potrebi, da ga druge osebe spoštujejo in upoštevajo kot odgovornega ter samostojnega posameznika. Vrednote se pojavijo šele v mladostništvu (od dvanajstega leta naprej), kajti otrokove intelektualne sposobnosti so premajhne, da bi se z njimi podal v svet abstraktnih in splošnih vrednot. Ko se prve vrednote oblikujejo, težijo k stalnosti.

Štirinajstletniki so v obdobju pubertete. Za to obdobje je značilen buren telesni in psihični razvoj. Mladi v tem obdobju gredo v procesu ustvarjanja lastne identitete in formiranja

koherentnega selfa še enkrat skozi faze simbioze, individualizacije in diferenciacije ter separacije (Praper, 1999, v Koželj, 2007). Glavna faza psihosocialnega razvoja v tem obdobju je oblikovanje identitete. Do konca te faze, do okoli 18. leta, lahko mladostniki ostanejo ujeti v občutkih negotovosti ali pa razvijejo trdno identiteto. Zelo pomembna dejavnika pri formiranju identitete sta odnos z vrstniki, najprej istega, nato še nasprotnega spola in razvoj moralnosti. Faza oblikovanja identitete nam daje osnovo za razlago vrednotnega sistema vsakega posameznika. Štirinajstletniki še vedno presojujejo na podlagi dogovorov v družbi, velika večina pa jih v tem času presoja na podlagi orientacije k zakonu in redu in orientacije k medsebojnim kompromisom. Le malo jih že presoja na postkonvencionalni stopnji.

1.2 Socializacija

Določene oblike vedenja ljudi so gotovo biološko pogojene; človeške zmožnosti govora, učenja itd. imajo biološko osnovo. Kljub temu je vsakemu človeškemu bitju njegova človeškost dana le kot možnost. Za človeka so značilni predvsem družbeno izoblikovani in naučeni načini vedenja. Šele v stiku z družbenim okoljem, v interakciji z drugimi ljudmi se ljudje naučimo delovati kot družbena bitja, prav tako pa izoblikujemo tudi svojo osebnost. Procese v katerih se to dogaja, označujemo s pojmom socializacija (Barle-Lakota, Počkar, Novak-Fajfar, Popit in Pluško, 2005).

S socializacijo se človek prilagaja družbi, v katero se je rodil, se vključuje vanjo in sprejema njeno kulturo: vzorce vedenja, prepričanja, norme in vrednote. Z vključevanjem v družbeni svet se nauči prevzemati in opravljati vloge, značilne za to družbo ter oblikuje določene načine komunikacije, govora, mišljenja, čustvovanja in vrednotenja ter se izoblikuje kot specifična osebnost.

Socializacija je proces, ki povezuje ljudi iz več generacij. Na primer, odgovornost staršev in ostalih odraslih, da uvajajo novorojenčke, otroke in mladostnike v kulturo in družbo, v katero so se rodila in v kateri živijo. Tem procesom bi lahko rekli, da so nekakšno uvajanje otrok v znanja, spoznanja in izkušnje vseh dotedanjih generacij.

Socializacija je pomemben proces tako z vidika družbe kot tudi z vidika posameznika. Osebnostni razvoj vsakega posameznega človeškega bitja ni možen brez interakcij z drugimi

ljudmi in izven družbenih, kulturnih okoliščin ter zgodovinskih dogodkov, v katerih živi. Prav v procesu socializacije posameznik oblikuje svojo identiteto. Oblikovanje lastne identitete pa omogoča odzivanje drugih na posameznikovo ravnanje in način, kako ga vidijo in sprejemajo drugi.

Socializacija je eden temeljnih procesov, s katerim in prek katerega se družba obnavlja (reproducira). Vsaka družba mora poskrbeti za to, da bodo ravnanja posameznikov, njihove vrednote, cilji, potrebe, znanja, spretnosti, veščine ustrezali potrebam družbe kot celote. Posamezniki morajo ponotranjiti vsaj nekatere družbene norme in vrednote. Socializacija omogoča, da se večina ljudi večinoma obnaša na družbeno sprejemljiv in predvidljiv način (Barle-Lakota idr., 2005).

Pomemben vidik socializacije je ponotranjenje norm in vrednot iz družbe. To pomeni, da vsak človek v procesu socializacije določene norme in vrednote sprejme kot svoje in se po njih vedno ravna. Pomenijo mu nekakšne notranje usmerjevalce vedenja, zato ponotranjenih norm in vrednot ne doživljajo kot nekaj vsiljenega ali tujega. S tem se posameznik že sam izogiba vedenju, ki je v neki kulturi in družbi neprimerno in nezaželeno.

1.2.1 Vrste socializacije

Socializacija je vseživljenjski proces. V vseh življenjskih obdobjih pa ni enako intenzivna, ne poteka na enak način, nima enake vsebine in ne učinkov. Še posebej v sodobni, členjeni (diferencirani in kompleksni) in nenehno spreminjajoči se moderni družbi se mora človek nenehno socializirati. Procesi socializacije se zato delijo na primarno in sekundarno socializacijo, govora je tudi o socializaciji odraslih in o resocializaciji (Barle-Lakota idr., 2005). Tako kot se mora novorojenček in otrok vključiti v povsem novo družbo, tako morajo tudi odrasli nenehno slediti novim smernicam družbe in okolja.

Primarna socializacija poteka v otroštvu, v prvih letih človekovega življenja. Zajema obdobje otrokove skoraj popolne nesamostojnosti in odvisnosti od drugih. Običajno poteka znotraj primarnih skupin, predvsem družine, za katere so značilni osebni, intimni odnosi in v katerih se vzpostavljajo čustvene vezi med njihovimi člani. Otrok se v teh interakcijah nauči nekaterih načinov ravnanja in komunikacij z drugimi; nauči se, kateri načini ravnanja so

zaželeni, kateri pa neprimerni in tudi kako zadovoljevati različne potrebe. V obdobju primarne socializacije otrok dejansko nima nobene možnosti izbire, prav tako pa ima tudi zelo omejene možnosti primerjave različnih socialnih izkušenj. Vrednote, norme, zaželene vzorce ravnanja, ki mu jih posredujejo npr. starši, prav zato sprejema kot samoumevne in edine možne. K temu pripomorejo tudi močne čustvene vezi, ki se običajno vzpostavijo med otrokom in njegovimi starši (Barle-Lakota idr., 2005). Otrok je na začetku življenja odvisen le od staršev in od njihovih načinov obravnavanja posameznih situacij in je potemtakem popolnoma podrejen njihovem vplivu, zato zelo težko odraste močno drugačen od njih.

V primarni socializaciji potekajo procesi učenja predvsem s posnemanjem, z igranjem vlog ter prek tega z istovetenjem z odraslimi. Sistem kazni in nagrad uporabljajo starši zato, da bi preprečili, zatrli nezaželeno vedenje in okrepili, vzpodbudili zaželeno. Ker so osebni in neformalni, so lahko ti mehanizmi nagrajevanja in kaznovanja zelo učinkoviti.

Vsaki nadaljnji socializaciji, ki sledi prvemu obdobju, rečemo sekundarna socializacija. Razlike proti primarni so v družbenem okolju, v katerem se človek giba in v vlogah, ki jih igra. Vključuje se v bolj zapleteno mrežo različnih skupin, organizacij in institucij izven intimnega domačega okolja (vstop v šolo). Zanja je značilno tudi učenje in prevzemanje številnih novih vlog. V sodobnih kompleksnih družbah postaja svet, v katerega človek vstopa po primarni socializaciji, čedalje bolj členjen in raznolik. Vključuje se v organizacije in institucije, ki sistematično skrbijo za družbeno nadzorovano socializacijo (šola), njihovo delovanje pa se bistveno razlikuje od intimnosti družinskega življenja (Barle-Lakota idr., 2005). Vzorci razumevanja sebe in drugih se v sekundarni socializaciji zelo spremenijo. Otrok ima več možnosti primerjave in izbire različnih izkušenj kot v primarni. Človek je soočen z različnimi svetovi v družbi, ki jih lahko med seboj primerja in med njimi izbira. Lahko se odloči za treniranje tega ali onega športa, igranje inštrumenta, ki mu je všeč, vezenje prtičkov ali za celodnevno pohajkovanje s prijatelji.

Zelo težko je določiti mejo med primarno in sekundarno socializacijo. Nekateri strokovnjaki pravijo, da je sekundarna samo obdobje poznega otroštva in adolescence, kar v modernih družbah pomeni obdobje šolanja, vsaki kasnejši socializaciji pa rečejo terciarna socializacija oz. socializacija odraslih.

1.2.2 Socializacija in življenjski potek

Katero vedenje je v družbi dojeta kot primerno in zaželeno, je odvisno od starosti posameznika. V določeni starosti so nekatere dejavnosti tipično dovoljene, druge prepovedane in tretje zapovedane. Socializacijski procesi se prepletajo tudi z biološkimi, genetsko določenimi procesi rasti in razvoja. Nebogljenost in popolna odvisnost novorojenčka od drugih nimata nič opraviti z družbeno in kulturno določenostjo. Obdobja človeškega življenja so tudi družbeno določena. Merila za opredelitev življenjskih dob se med kulturami in zgodovinskimi obdobji razlikujejo. Na to, kaj naj bi bilo značilno za posamezno obdobje, vplivajo kulturne razlike in materialne življenjske možnosti in okoliščine. V mnogih tradicionalnih družbah in kulturah so bile meje med posameznimi življenjskimi obdobji dokaj jasne. Predvsem prehod v odraslost je bil pogosto zaznamovan s posebnimi obredi. V današnjih modernih družbah pa so meje med življenjskimi dobami vse bolj zabrisane, zato je ustreznejše kot o življenjskih dobah govoriti o življenjskem poteku. Ni namreč mogoče razlikovati med posameznimi življenjskimi dobami s povsem natančno opredeljenimi značilnostmi (Barle-Lakota idr., 2005). To pomeni, da se lahko oseba pri kateri koli starosti ukvarja z dejavnostmi, ki so bile še nedavno rezervirane za določeno življenjsko obdobje. Tako se lahko človek šola pri sedemdesetih letih, ko pa dopolni petdeseta leta rečemo, da je v ustvarjalnem življenjskem obdobju, čeprav je še stoletje nazaj v taki starosti veljal za starca. Razen pravno določene meje med mladostjo in polnoletnostjo, so danes merila za odraslost nenatančna in nejasno opredeljena. Izoblikovala se je mladost, ki pomeni obdobje med otroštvom in odraslostjo. Včasih je to obdobje premikalo pripravo na odraslost (na primer usposabljanje za določen poklic), danes pa se to obdobje podaljšuje daleč preko pravno določene meje polnoletnosti. To pa predvsem zaradi podaljševanja šolanja in s tem podaljševanja finančne odvisnosti od družine.

Po raziskavi Nastran Ule, Renner, Mihelj, Kurdija in Mencin Čepelj (1996) je v zadnjem času (devetdeseta leta 20. stoletja) opazna razpršenost doseganja pomembnejših točk odraščanja. Nekatera merila (zaljubiti se, sam odločati o svojem videzu) osamosvajanja mladih v zasebnem življenju se pomikajo v zgodnejša leta, ekonomska in družbena merila odraslosti (zaposliti se, poročiti se, postati starš) pa v poznejša leta.

Za življenje v današnjih zapletenih modernih družbah (Barle-Lakota idr., 2005) je značilno, da se življenjski poteki posameznikov vse bolj individualizirajo. Ni več trdnih in strogo

obvezujočih pravil, kaj naj bi bilo tipično za posamezno življenjsko obdobje. Tudi jasnih prehodov ni več. Posameznikom je prepuščeno, kako bodo izoblikovali svoje življenje. Nanje pomembno vplivajo strukturne možnosti, kot sta družinsko in slojevsko poreklo. V zvezi s tem je še ugotovljeno, da posamezniki ne oblikujejo stalnih, trdnih identitet, da se te v življenju spreminjajo, istočasno pa lahko izoblikujejo več različnih identitet. Za te procese, ko so ljudje lahko dejavni v različnih, celo nasprotujočih si vlogah, se uporablja izraz skrpana identiteta.

1.2.3 Resocializacija

Resocializacija ali ponovna socializacija je proces, v katerem se izničijo učinki prejšnje socializacije in sprejmejo nove oblike vedenja, vrednotenja in čustvovanja. Gre za proces, v katerem se človek iz različnih razlogov bistveno preoblikuje. O resocializaciji se govori, ko gre za pojave odklonskega vedenja v neki družbi (narkomani, alkoholiki, kriminalci). K temu nekateri sociologi prištevajo tudi procese akulturacije, kajti ponovno socializacijo naj bi bilo mogoče razumeti tudi kot usklajevanje s kako drugo družbo, v katero posameznik ni bil rojen (Barle-Lakota idr., 2005). Resocializirati se morajo ljudje, ki so dlje časa živeli odmaknjeni od družbe ali v njej po svojih pravilih, če želijo zaživeti v slogi z družbo. Prav tako tudi ljudje, ki so popolnoma zamenjali življenjski prostor in prišli v novo kulturno okolje.

1.2.4 Dejavniki socializacije

V procesih socializacije se človek vključuje v družbo in sprejema njeno kulturo. Vsako človeško bitje mora prevzeti in razviti vzorce vedenja, ki so značilni in sprejemljivi za družbo. Znotraj družbe delujejo posamezniki, skupine, organizacije in institucije, s katerimi ljudje vzpostavljamo odnose, se vključujemo vanje in v vzajemnih odnosih z drugimi delujemo v njih. V teh družbenih okoljih se srečujemo s pričakovanji drugih ljudi, s celim nizom formalnih in neformalnih pravil, ki si jih lahko prilagodimo, a ne moremo mimo njih. Ta družbena okolja delujejo kot dejavniki ali agensi socializacije (Barle-Lakota idr., 2005). Družina, skupine vrstnikov, šola, množični mediji in različne pristočasne skupine (športni klubi, krožki) so najpomembnejši od teh dejavnikov. Socializacija je ena temeljnih družbenih funkcij družine in šolskih institucij.

Družina

"Družina je nenadomestljiva in nepogrešljiva" (Musek, 1995).

Družina je prva družbena skupina, v kateri otroci pridobivajo prve izkušnje z drugimi ljudmi. Moč teh izkušenj je velika, saj je otrok čustveno povezan z drugimi družinskimi člani (Barle-Lakota, 2005). V družini se človek razvija biološko, socialno in tudi duhovno, razvija se kot osebnost. Če primerjamo družino kot institucijo v različnih družbah in kulturah, so lahko procesi socializacije zelo različni. V modernih družbah je samo eden od mnogih dejavnikov socializacije, v tradicionalnih pa skoraj edini. Zato pri prvih družina nima več tako velikega pomena pri odločanju o prihodnosti, kot v tradicionalnih družbah.

Družina je stoletja dolgo obstajala kot struktura moči, kjer imajo moški absolutno premoč nad ženskami in odrasli nad otroki, in to v vseh pogledih družbenega, političnega in duševnega življenja. O hierarhiji ni bilo nobenega dvoma: na prvi stopnički je bil moški, pod njim – če v družini ni bilo doraščajočih sinov – ženska, za njo sinovi in nato hčere. Uspeh zakona je bil odvisen od sposobnosti in pripravljenosti ženske, da se ukloni možu. Vzgoja otrok je imela jasn cilj: pripraviti otroke do tega, da se prilagodijo močnejšim in jih ubogajo. Ideal je bil položaj, v katerem nikoli ne pride do odkritega konflikta. Kdor ni sodeloval, ga je doletelo fizično nasilje ali pa mu je bila že tako okrnjena osebna svoboda še bolj omejena. Tistim, ki so razumeli, kako se morajo prilagoditi, je družina zagotavljala varen temelj, na one, katerih individualnost se je kazala za bolj žilavo, pa je lahko s svojim vzorcem interakcije delovala nevarno uničujoče v obliki zdravljenja v vzgojnih ali psihiatričnih ustanovah (Juul, 2008). Dandanes pa je hierarhija v veliki meri spremenjena ali pa je sploh ni več. Z osamosvojitvijo žensk iz vloge gospodinje in z zaposlitvijo se je njihov status precej spremenil, tako da imajo zdaj veliko več besede pri družinskih zadevah kot včasih, v nekaterih celo glavno.

V modernih družbah poteka primarna socializacija v okviru majhne, nuklearne ali jedrne družine, v kateri živijo starši in otroci. Vendar pa ta oblika družine danes ni edina. Otroci lahko odraščajo v različnih družinskih okoljih. V družini z dvema biološkima staršema, v enostarševskih družinah in v reorganiziranih družinah (eden od staršev se ponovno poroči z drugim partnerjem). To vpliva na različnost socialnih izkušenj, ki jih otroci pridobijo v družini. Poleg različnih oblik družine pa na različnost vplivajo tudi izobrazba in poklic staršev ter vaško ali mestno okolje, v katerem živi družina. Znotraj kompleksnih modernih družb

najdemo raznolike družinske vzorce socializacije, različne navade skrbi za otroke in različna pričakovanja staršev v zvezi z vedenjem otrok. V družini niso pomembni samo namerni vplivi in jasno izražena pričakovanja, ampak splošno vzdušje (odnosi med člani družine, način reševanja nesporazumov). Dokazan je vpliv vzgojnih postopkov v družini, ki temeljijo na sili in kaznovanju, na poznejši razvoj agresivnega vedenja, dokazan pa je tudi vpliv pričakovanj in zahtev na uspešnost otrok, na primer v šoli (Barle-Lakota idr., 2005). Kljub temu, da se v modernih družbah odvisnost od staršev zaradi vse daljšega bivanja v izvorni družini podaljšuje, pa družina ne more posameznika popolnoma pripraviti na poznejše družbene vloge. Otroci tudi preprosto ne prevzamejo vedenjskih vzorcev svojih staršev, zaradi delovanja različnih dejavnikov socializacije in tudi zaradi stalnih sprememb v današnjem svetu.

Po navajanju raziskovalcev (Ule, Rener, Mencin Čeplak in Tivadar, 2000) raziskave v Sloveniji na različnih populacijah mladih kažejo, da je družinska podpora v procesu odraščanja odločilna, kažejo pa tudi, da so se družinski stili liberalizirali in da starši ne predstavljajo več brezpogojne avtoritete, ampak da gre v odnosih med starši in otroki za medgeneracijsko sodelovanje. Opazno je delovanje staršev v smeri zagovorništva, pomeni, da starši delujejo kot skupine pritiska na šolske in druge institucije, kar lahko ima za posledico infantilizacijo mladih (mladi odločanje o svojem življenju prepuščajo drugim, ne naučijo se prevzemati odgovornosti za svoja dejanja in odločitve). Vsaj v nekaterih družbenih okoljih se družina uveljavlja prej kot čustvena in podporna institucija in ne toliko kot vzgojna. Zanja je značilno dopuščanje osebne avtonomije družinskih članov.

Raziskave po vsem svetu jasno kažejo, da je prav motenost družinskih odnosov skupni imenovalec najbolj problematičnih negativnih pojavov, ki pestijo sodobne družbe, tudi našo: je skupni imenovalec psihičnih problemov in težav, nevrotičnosti, šolske neuspešnosti, je skupni imenovalec nasilja, agresivnosti, kriminala, vseh oblik odvisnosti od alkoholizma do uživanja drog, je skupni imenovalec samomorilstva (Musek, 1995).

Na poti od starih k novim vrednotam (Juul, 2009)

Da bi starši otrokom omogočili optimalne možnosti za razvoj, bi morali imeti pri svoji vodstveni vlogi določene kvalitete. V prejšnji generaciji so prisegali na igro vlog,

avtoritarnost, nadzor, opomin/kazen, kritiko/hvalo in moč, v današnji pa na avtentičnost, osebno avtoriteto, zanimanje, dialog/dogovor, priznanje in vključevanje. V mnogo družinah starši švigajo med starimi in novimi kvalitetai. Najprej poslušajo zlepa, če to ne uspe ali če jih otrok s svojim vedenjem vznemiri tako, da postanejo negotovi, posežejo po starih receptih. Včasih se to vračanje k starim vzorcem zgodi preišljeno, zavestno, včasih pa povsem spontano in nezavedno.

Tovrstna praksa je v prehodnem obdobju, v katerem smo, nekaj povsem naravnega, je pa tudi res, da sta zaradi tega obe strani nekoliko zmedeni in negotovi. Tako stanje se lahko pojasni s tem, da obe skupini stališč in ravnanj temeljita na tako zelo različnih vrednostnih sistemih, ki sta dejansko tako nerazdružljiva kot olje in voda. Pri starših se to izraža kot občutek krivde ali globokega nelagodja, ki se pojavi vedno, ko se čutijo prisiljeni, da pri iskanju rešitve posežejo po starih metodah. Otroci so v najboljšem primeru zmedeni, saj se poskušajo prilagajati staršem, ti pa menjavajo svoje vrednote pogosteje kot oblačila. V najslabšem primeru starši izgubijo verodostojnost, otroci pa zaupanje v njihovo starševsko kompetentnost. Enako se dogaja med vodstvom in zaposlenimi v zasebnih in javnih podjetjih, če uprava ni sposobna posredovati jasnih vrednot ali se te na deklarativni ravni nikakor ne ujemajo s prakso.

Zastarela predstava o starševstvu je, da bi se morali starši pri vzgoji otrok v vsem strinjati. Ta predstava izvira iz časa, ko so vsak spor med starši in otroki pojmovali kot boj za premoč, v katerem so morali starši za vsako ceno zmagati. Zato je bilo seveda pomembno, da so starši nasproti otroku in njegovim zahtevam tvorili enotno fronto. V resnici bomo le redko našli starše, ki bi si bili v svojih vrednotah in njihovem uresničevanju v praksi povsem enotni. Pomembno je predvsem, da se partnerja načeloma strinjata glede temeljnih vrednot, pa tudi glede tega, da se njihovo izvajanje v praksi lahko morda nekoliko razlikuje. Med partnerjema obstajajo razlike med spoloma, v temperamentu in osebnostnih lastnostih, zato ni niti mogoče niti zaželeno, da bi v praksi vse te razlike zavestno izbrisali. Tudi otroci se med seboj razlikujejo in narobe bi bilo, če bi verjeli, da moramo z vsemi ravnati po istem kopitu. Ravno nasprotno, za njihov razvoj je zelo koristno spoznanje, da so tudi starši in stari starši, učitelji in učiteljice, vzgojitelji in vzgojiteljice, varuške, strici in tete nezamenljive, samostojne in enkratne osebnosti. Nešteto dejavnikov odloča o tem, kako se svoje vrednote prenesejo v prakso, zato drug od drugega ne smemo zahtevati radikalne enotnosti, temveč je treba pri partnerjih poiskati navdih in skupaj razviti takšno prakso, ki ne bo v nasprotju sama s sabo.

Ena bolj spornih predstav glede vrednot v družini je pravičnost. Starši ne bi smeli biti nepravični do otrok v tem smislu, da bi jim očitali stvari, ki jih niso storili. Toda tisto, kar veliko otrok razume pod besedo pravičnost je pravzaprav enakost. Če je eden otrok šel na zabavo pri tolikih letih, mora tudi drug, če je darilo za enega stalo toliko, mora enako tudi za drugega itd. Če starši nasedejo tej filozofiji, nastane le peklerska tiranija enakosti, ki nima prav nič skupnega z intaktnim, enakovrednim družinskim življenjem. Dolžnost staršev je, da otroke obravnavajo kar najboljše, in ker so otroci med seboj različni, se morajo do njih tudi različno vesti. Absolutne pravičnosti ni, ne v družini ne drugje.

Skupine vrstnikov

Otroci oblikujejo vrstniške skupine že zelo zgodaj v življenju. Na njihovo oblikovanje v veliki meri vpliva dejstvo, da otroci in kasneje mladostniki del dneva preživijo najprej v vrtcu in kasneje v šoli – v skupini z drugimi, ki so enako stari. Skupno šolanje vpliva na izbiro prijateljev za druženje zunaj šole. Različne skupine vrstnikov omogočajo v nasprotju z družino ali šolo večjo demokratičnost odnosov. Starši imajo moč, da vsilijo pravila, v skupini vrstnikov pa so možna pogajanja. Skupine omogočajo tudi pridobivanje pomembnih socialnih izkušenj, saj se posamezniki v njih naučijo uveljavljati brez zaščite odraslih, dajejo pa tudi možnost primerjave različnih stališč, vrednot in odnosov (Barle-Lakota idr., 2005). Musek (1995) navaja, da je Bandura (1972) ugotavljal, da obstajajo zelo zmotna prepričanja o nekritičnosti mladostnikov in o tem, da pri iskanju svoje nove vloge slepo in suženjsko sledijo vrstnikom in vzornikom. Njegove raziskave so pokazale, da mladostniki po večini zelo kritično izbirajo svoje vrstniške skupine in vzorniške modele.

Šola

Šolanje je formaliziran proces, ki ga opredeljujejo določeni predmeti, snov, ki jo je treba obvladati, in postopki preverjanja znanja. Z vidika socializacije je pomembno delovanje šole kot prenašalke znanja, nič manj pa tudi kot posredovalke norm in vrednot. Šola ima svoj ritem dela in življenja, svoj šolski red, ki ga opredeljujejo formalna in neformalna pravila in svoj način, kako vzpostaviti odnose med učitelji in učenci. Prek tega mehanizma dobijo učenci sporočila, kako upoštevati pravila, kakšni so družbeno sprejemljivi načini vedenja v določenih

situacijah in kakšen je družbeno sprejemljiv odnos do avtoritete. Naučijo se tudi biti disciplinirani, upoštevati urnik, odgovarjati, ko so vprašani, opraviti dane zadolžitve (Barle-Lakota idr., 2005). Šola nauči tudi usmerjenosti k dosežkom in tekmovalnosti ter daje izkušnjo brezosebnih, uradnih odnosov, s katerimi se kasneje vsak posameznik sreča na mnogih področjih v življenju.

O perspektivi šole lahko razmišljamo le v povezavi s perspektivo mladega človeka. Ne samo zato, ker šolar preživi večino zavestnega časa v šoli, ampak tudi zato, ker šola "vzame" človeku veliko čustveno in kognitivno najbolj ustvarjalnih let, bodo odgovorni morali skrbeti za to, da bo šola postajala življenjski prostor, kjer se bodo mladi lahko uresničevali tudi v razsežnostih, ki presegajo zgolj izobraževanje. Mlad človek se ne želi le učiti, ampak želi tudi živeti. Dokler se bo šola vedla kot gospodar nad življenjem mladih ljudi in dokler bo šola ljudi "trgala iz življenja", da bi jih potem lahko v življenje vračala, bo kljub zahtevnosti in obveznosti ostala tujek v doživljanju mladih ljudi (Žerovnik, 1996). Prevladujoča miselnost zadnjih desetletij, da je šola edina, ki vzgaja in da mora otroka vzeti iz družine že v rani mladosti, je v slovenskih družinah in naši družbi vtisnila svoje sledi. Da se bo to preseglo, bo morala družina preseči miselnost, da s pošiljanjem otrok v šolo že opravlja svoje vzgojno poslanstvo in seveda prevzeti odgovornejšo vlogo.

Učitelj

V sledečem tekstu se ugotovitve nanašajo na učitelja, vendar pa se ta dejstva in zaključki zelo prepletajo tudi s trenerjem.

Učitelj ne more vsiljevati otrokom "svojih" vrednot. Če želimo, da je vrednota naša in da jo kot tako tudi sprejmemo, jo moramo doživeti. Vsakdo življenje doživlja iz svojega zornega kota in prav zato so vrednote kvalitete življenja med seboj tako različne, včasih celo navzkrižne, zlasti kadar gre za osebno koristoljubje, torej vrednoto, ki nekomu nekaj pomeni (Pontelli, 2001). Robert Monks pravi, da sta pomembni komponenti vzgoje za vrednote osebni zgled in pomoč učencem pri pojasnjevanju vrednot. Vendar so po njegovem mnenju vrednote preveč pomembne, da bi jih prepustili naključnemu in posrednemu prepoznavanju. Naloga šole je, da jasno izrazi, za katere vrednote si prizadeva ter navede razloge zanje. Vzgojitelji morajo najprej sami definirati svoje vrednote in se učiti, kako se vrednote razvijajo

in spreminjajo. Nato naj spodbujajo takšne aktivnosti, ki učencem omogočajo, da se zavedo lastnih vrednot in se sprašujejo o njih, prav tako pa tudi o vrednotah drugih učencev in odraslih. Vključujejo naj zaželene razumske in čustvene komponente. Sposobnosti naj se ne razvijajo ločeno od vrednot (Žerovnik, 1996). Tako bi učitelji morali navajati sveže primere primerne in neprimerne obnašanja v razredu, šoli, klubu, na tekmi ali v družbi in z učenci razvijati debate o sodobni problematiki v državi ali lokalni skupnosti in skupaj priti do možnih rešitev oz. konstruktivnih zaključkov. Tako bi otrok najlažje prevzel neke vrednote.

Učenci in starši imajo pravico do dobrega učitelja. Država je dolžna, da odkriva talente (v okviru poklicnega usmerjanja) in prisluhne željam, ugotovi nagnjenja ljudi, ki bi z dušo opravljali poklic. Učitelj mora biti pri svojem delu srečen, zadovoljen, uspešen, izžarevati mora pozitivno energijo in jo tudi deliti z učenci. Pravimo, da človek osebnostno raste in se gradi tam, kjer vladajo dobra medčloveška razmerja. Prav zato mora biti v družini, šoli in družbi na prvem mestu cilj vzpostaviti in oblikovati tako osebnost, ki bo sposobna graditi medsebojna razmerja in ki bo znala upoštevati drugačnost med ljudmi (Žerovnik, 1996).

Množični mediji

Danes ni več veliko družb, v katerih ne bi bilo nobenega vpliva množičnih medijev. Tukaj prednjačijo predvsem elektronski (televizija, računalniške igrice, internet, video, radio), pa tudi tiskani (plakati, revije, časopisi, knjige). Zaradi žive besede in gibljive slike ima najpomembnejše mesto med njimi televizija. Ima mnogo večji vpliv kot kateri koli drugi medij.

Kot ugotavljajo raziskovalci, lahko čas predvsem od osemdesetih let 20. stoletja naprej pojmujeemo kot čas množičnih medijev. S strukturo programa, s sporočenimi vsebinami, z načinom prikazovanja oblikujejo naše vrednote in ponujajo stereotipe in klišeje, ki vplivajo na naša stališča. S ponujenimi vzorci vedenja so del kulture današnjega sveta in tako tudi neizogiben del vsakdanjega življenja. Medijsko pogojen pretok informacij in idej med različnimi kulturami vpliva na oblikovanje kulturne identitete. Mediji postavljajo okvir, kaj je prav in dobro, kaj pa družbeno neugledno in nekoristno. Vplivajo na družinske interakcije, pa tudi na interakcije znotraj vrstniških skupin (narekujejo, o čem se vrstniki pogovarjajo in kakšne vzorce si postavljajo). Mediji lahko pomembno oblikujejo preživljanje prostega časa

in (so)oblikujejo življenjski slog posameznika (Barle-Lakota idr., 2005). Po eni strani posredujejo nova znanja in informacije, po drugi strani pa je resničnost, ki jo dobimo od njih, nič več kot medijski konstrukt. Vseeno pa ni smiselno obsojati navzočnosti medijev in njihovih učinkov. Treba se je sprijazniti in soočiti s kulturo medijev ter ljudi medijsko izobraziti. To bi naj povzročilo medijsko pismenost, tako da bi ljudje medije znali brati, poslušati in gledati. Razpoznali bi tudi, zakaj in kako mediji ustvarjajo svoje podobe ter kaj nam s tem sporočajo.

1.3 Današnji človek in stanje v družbi

V nadaljevanju navajamo, kaj o današnji družbi in človeku v njej pravijo nekateri avtorji.

Megre (2005) je v svoji knjigi zapisal sledeče: "Otrok ne vzgajajo niti starševsko grajanje, niti otroški vrtci, ne šole, ne inštituti. Vzgaja jih način življenja: kako živijo starši in celotna družba. Starši doma, učitelji v šoli in drugih prosvetnih ustanovah lahko govorijo karkoli, uporabljajo še tako modre vzgojne sisteme, toda otroci bodo sledili načinu življenja večine ljudi, kakršen se je oblikoval okoli njih".

"Morda ljudje ne želijo vselej resnice in imajo raje iluzije in celo laži, toda življenje vsaj na dolgi rok ne more vztrajati pri tem, ni v njegovi naravi. In v naravi ljudi ne more biti čisto nič drugače. Brez resnice in pravičnosti preprosto ni življenja" (Rutar, 2005).

Človek je ujet med nujnosti bioloških potreb in nagonov na eni strani in duhovno neskončnost in idealnost na drugi strani. Od telesa do duše, med nedolžnim impulzom živalske vrste in božansko vsemogočnostjo, se razteza široko polje, ki je rezervirano za človeka. Orientacija na tem polju pa je naša skupna temeljna naloga. Nihče ji ne more uiti (Smrdu, Pinter in Hosta, 2005).

Kojc (1995) za človeka v današnjem modernem svetu pravi, da je notranje brez opore in razcepljen. Despotstvo njegovih živcev, konkurenčni boj in socialna prisila ga tlačijo k tlom. Nervoza in čudaške lastnosti ga hromijo. To, kar imenujemo duh sodobnosti, ga žre. Čim bolj si podjarmlja naravo, tem manj obvladuje svoje nagonsko življenje, tem bolj nervozna je njegova bit.

Musek (1995) pravi, da postajata ljubezen in pripadnost v družbi, ki postaja vse bolj kompleksna, obenem pa brezosebna in brezdušna, še bolj dragocena in pomembna. Čeprav so čustvene funkcije družine danes v mnogih primerih prizadete in potisnjene na rob, ni dvoma, da bo tudi v bodoče prav družina dejavnik, ki bo zanje skrbel v največji meri. Ohranjanje družinskega življenja je največja ovira popolnemu razosebljenju in robotizaciji človeštva.

Stanovnik (v Kavčič idr., 2009) pravi, da so z zmago na parlamentarnih volitvah leta 2004 zmagovite sile restavracije odkrito razglasile kapitalizem kot osnovni okvir družbenega, gospodarskega, in političnega razvoja. S tem naj bi se tudi "kontrarevolucionarno" zamenjal sistem vrednot, ki je bolj ali manj vplival na dotedanji razvoj. Doživljamo družbo makiavelizma brez vrednot. Edini cilj postaja oblast. In za vzdrževanje ter ohranjanje oblasti so dovoljena vsa sredstva. Ob demagoškem poudarjanju demokracije se rušijo osnovna demokratična načela – svoboda govora in tiska, neodvisnost sodstva, pravica do dela – vse do odkritih metod totalitaristične arbitrarnosti.

Živimo v času, polnem tveganj in nevarnosti, saj so senčne plati naše znanstveno-tehnične civilizacije vedno vidnejše. Prepričani smo, da je etika edini zanesljivi smerokaz, ki nam zagotavlja varno pot v prihodnost. Brez vrednot in moralnega občutja ter brez odgovornega ravnanja posameznikov, družbe in človeštva in brez političnih ukrepov, ki bodo sloneli na etični osnovi, ne bomo prišli daleč (Žerovnik, 1996).

Družbe na prehodih, tranzicijske družbe našega geopolitičnega prostora so doživele civilizacijski šok, ki jih je po eni strani vrnil v vrednote pridobitne družbe zgodnjega kapitalizma, družinskega gospodarjenja/podjetništva, terorja uspešnosti in bogastva, vendar v povsem drugih razsežjih, veliko prevelikih, prezapletenih in vsestransko prepletenih, da bi jih mogle obvladati, kaj šele nadzorovati. Družba je preveč protislovna in s svojimi nasprotji nerazumljiva, da bi se človek lahko pomeril z njo. Zato je spet med vrednotami na vrhnjih mestih zaprta, obvladljiva skupina, družina, vendar ne tradicionalna patriarhalna družina s svojim notranjim strogim redom in normami spodobnosti ter s svojim zunanjim okvirom, pretežno vzpostavljenim na tradiciji krščanskega nauka in cerkvenih zapovedi, pa tudi na tradiciji rodovnega ljudskega izročila. V obeh primerih gre za civilizacijsko sporočilo, ki oblikuje današnje vrednote, vendar gre za dve tradiciji, ki sta okosteneli v svojih zagovarjanjih vrednot (na primer deset zapovedi, grehi, pokora; na drugi strani pa avba, jerbas, kuhinja, njiva) in ki sta pozabili (razen kadar jima gre za dodano vrednost v obliki denarja), da so vrednote dialektična kategorija (Pagon v Kavčič idr., 2009).

Jež (v Kavčič idr., 2009) pravi, da ima ta civilizacija neizmerne težave s tem, da ne ve, kaj bi počela sama s seboj; ve, da je v nekem smislu "poklicana", zaveda pa se tudi, da ni sposobna tega poslanstva. Tu je en kup religij, ki so človeštvo potisnile v središče dogajanj, ne da bi mu zaupale tiste t.i. drobne črke, "navodila za uporabo", potem pa so se umaknile. Človeštvo je

ostalo samo. Prepuščeno samo sebi. V nadaljevanju pravi še: "Svet je brez pravih temeljev. In če je brez trdnih temeljev, je tudi brez osnove, na katero bi se dalo kar koli nasloniti. Tudi filozofija ni več tisto kar je bila, temveč je samo še mišljenje o mišljenju".

Martin Luther King je nekoč dejal: "Ljudje tega sveta smo se tehnološko združili, nismo pa še začeli razumevati, kaj to pomeni v duhovnem pogledu. Ali se bomo naučili živeti kot bratje, ali pa bomo propadli kot norci."

Človek je občestveno bitje. Če drži, da je današnji človek oropan na področjih zgodovine, identitete in razmerij, potem ga mladina, ki reagira na življenjsko okolje bolj senzibilno in občutljivo kot odrasli, nujno doživlja kot krizo. K temu moramo dodati še "naravno kriznost" predvsem pubertete in adolescence, kar pomeni da današnja mladina preživlja krizo v krizi (Žerovnik, 1996). Če velja rek, da je človek v krizi najbolj nagovorljiv, pa kljub takemu stanju ni razlogov, da se prepustimo tarnanju in apatičnosti.

Ali je današnja družba na pravi poti? Ali je tehnokratsko-potrošniška pot res edina in prava izbira za nas? Ali je človek rojen z namenom, da si ustvari čim več materialnega in dnevno zahaja v betonsko džunglo na delo? Ali se da živeti tudi brez barvnih papirčkov, ki jim pripisujemo takšno vrednost in ki nam predstavljajo vse na svetu?

Sodeč po pogovoru očeta s petletnim sinom, ki že od rojstva živi z mamo v tajgi, je sodobni svet popolnoma zašel. Sin ob prvem snidenju v življenju pravi svojemu očetu: "Težko ti je. Mama bi rada, da bi ti bilo laže, da bi si oddahnil od človeških razmer, ampak ti odhajaš tja, kjer mnogi ljudje živijo zelo težko (op. v civilizacijo). Tja hodiš zato, da bi tudi tam bilo dobro. Zelo žalosten sem bil, ko sem izvedel, da obstajajo ljudje, ki nimajo svoje jase in jih vedno strašijo, da ne smejo živeti tako, kakor bi sami radi. Ne morejo si sami vzeti hrane. Prisiljeni so ... delati, tako se temu reče. Delati morajo tako, kot jim ukažejo drugi, ne pa tako, kot sami hočejo. In za to jim dajejo papirčke, denar, ki ga potem zamenjujejo za hrano. Preprosto so pozabili, da je mogoče živeti tudi drugače in se veseliti življenja" (Megre, 2005).

1.4 Vrednote

1.4.1 Opredelitev vrednot

"Človek je bitje, ki po svoji notranji nujnosti išče vrednote in življenjski smisel" (Musek, 1995).

Naše ravnanje na eni strani determinirajo potrebe, ki nas silijo k aktivnostim in obnašanjem, na drugi strani pa so lahko gibalna našega obnašanja in aktivnosti tudi pojavi, ki nas privlačijo. Ameriški psiholog G. Kelly je omenjeni dve vrsti motivov imenoval "push" in "pull" motivacija. Kot "push" motivacijo bi lahko označevali instinkte, nagone ter potrebe, kot "pull" motivacijo pa cilje, smotre, vrednote, načela in ideale (Musek, 2000). Vrednote torej sodijo tudi v motivacijski sistem posameznika in skupin, včasih tudi celotne družbe ali kulture (Koželj, 2007).

Vrednote so načela, resnice, pravice, norme in pravila vedenja, ki usmerjajo celotno dejavnost človeka in naroda. Vrednote imajo vedno etično konotacijo: ne govorijo o tem, kar je, ampak o tem, kar bi moralo biti. In ne ostajajo zgolj na etični ravni, ampak zajemajo vsa področja družbenega življenja in udejstvovanja (Stanovnik v Kavčič, Korošec, Kovač in Turnšek, 2009). Vrednote lahko opredelimo kot sistem idej, prepričanj o tem, kaj je dobro, pravilno, zaželeno, vredno. Služijo kot merila za presojanje dogajanj in ljudi z vidika tistega, kar pojmuje kot dobro in moralno. Vrednote so element simbolnega sistema, ki pomaga kot kriterij pri izbiri med dvema različnima alternativama. Delujejo kot motivacija, da si ljudje postavljamo določene cilje in si prizadevamo, da bi jih dosegli. Človek pravzaprav niti ne more obstajati, ne da bi vrednotil (Barle-Lakota idr., 2005). Za družbeno in individualno življenje so vrednote neki najsplošnejši smerokazi in zato ključno vplivajo na doživljanje samega sebe, drugih in na naše obnašanje.

Barle-Lakota idr. (2005) pravijo, da se vrednote običajno nanašajo na pomembne odločitve v našem življenju. Že po definiciji niso nevtralne, ampak nosijo s sabo pozitivno ali negativno ocenjevanje pomembnih vidikov individualnega in družbenega življenja. Vse vrednote niso enako pomembne. Ljudje imamo običajno neko hierarhijo vrednot, ki usmerjajo naše vedenje, ko pride do problema, ki zadeva več vrednot. V takih primerih lahko pride do neskladnosti ali konflikta med vrednotami. Čeprav so vrednote družbeni standardi, vseh vrednot ne sprejemajo

vsi v družbi enako. Kljub temu je mogoče pogojno govoriti o prevladujoči vrednostni usmeritvi določene kulture, znotraj katere se oblikuje hierarhija vrednot, ki se spreminja v odvisnosti od konkretne družbene situacije.

Kako pa vrednote opredeljujejo nekateri drugi avtorji? Turnšek (v Kavčič idr., 2009) je za vrednote dejal, da so tako osebne kot družbene, nanašajo se na posameznika, družbeno skupino, narod ali celotno človeštvo. Nobena skupnost ne more dolgoročno obstajati brez vrednot, ki jo povezujejo. Vrednote se malo ali zelo počasi spreminjajo, spreminja pa se njihova pomembnost, ki je pogojena s trenutnim stanjem posameznika in družbene skupine. Znotraj neke civilizacije in ožje družbene skupine se posamezniki razlikujemo po osebnih prioritetah vrednot in strukturi odnosov med njimi. V tem smislu lahko govorimo o močnejših in šibkejših vrednotah.

Pantič (1977, v Tušak in Bednarik, 2002) za vrednote predlaga vseobsežno opredelitev, ki bi zadovoljila tako psihologe kot sociologe. Vrednote označuje kot relativno stabilne, obče in hierarhično organizirane karakteristike posameznika (dispozicije) in skupin (elementi družbene zavesti), ki so formirane z medsebojnim delovanjem zgodovinskih, aktualno-socialnih, individualnih dejavnikov, ki zaradi tako definirane želenosti usmerjajo vedenje k odločenim ciljem.

Rokeach pravi, da so vrednote predvsem standardi, ki usmerjajo vedenje. Predstavljajo tudi generalni model za razreševanje konfliktov pri odločanju. Vrednostni sistem je naučena organizacija principov in pravil, ki omogočajo izbor med alternativami, razreševanjem konfliktov in odločanjem. Poleg tega pa poudarja tudi motivacijsko, prilagoditveno, obrambno in spoznavno ali samoaktualizacijsko funkcijo vrednot (Rokeach, 1973, v Tušak in Bednarik, 2002).

Musek (1995) takole razmišlja o življenju: "Naše življenje vodita dva velika usmerjevalca. Eden od njiju je strah, zaradi katerega se izogibamo določenim stvarem, drugi je želja in upanje, zaradi katerih nas nekatere stvari privlačijo. Težava je v tem, da se nekaterim stvarem, ki nas strašijo ne moremo izogniti. Z uresničevanjem svojih želja in upanj pa lahko premagujemo strahove. Strah pred bolečino in ugodjem lahko premagujemo in kompenziramo s hedonskim ugodjem. Strah pred neuspehom in ponižanjem lahko premagujemo z izpolnitvijo naših potenčnih in statusnih želja. Strah pred osramotitvijo, izgubo časti in

moralno diskvalifikacijo lahko premostimo s spoštovanjem moralnih in etičnih norm. Z nobenim tovrstnim prizadevanjem pa ne moremo premostiti strahu pred praznim življenjem, stagniranjem, duhovnim siromaštvom, smrtjo in izgubo lastne eksistence. Te strahove nam lahko odstranijo samo izpolnitvena upanja. Ampak pogledajte, ob izpolnitvenih upanjih izgubijo svojo težo tudi drugi strahovi – strah pred bolečino, pred neuspehom, ponižanjem, sramoto. Ob tej ugotovitvi začnemo verjeti, da so naše vrednote in njihova razvojna hierarhija lahko naš osebni in življenjski kašipot".

Jež (v Kavčič idr., 2009) pa je podal sledečo definicijo: "Vrednote v prihodnosti ne bodo nekaj, kar je božja volja odžgala v telo človeštva, nekaj za vselej, temveč sprotna "izmišljotina" v njegovih stiskah".

1.4.2 Razvojni model vrednot

Musek (2000) navaja, da sam izvor in nastanek vrednot še vedno ni natančno dokazan ali določen. Vrednote se kot zelo kompleksen pojav povezujejo s čustvenimi, motivacijskimi in kognitivnimi procesi. Vrednote v pravem pomenu besede se pri posamezniku oblikujejo v najstniških letih. Zrelo pojmovanje vrednot namreč zahteva zmožnosti abstraktnega mišljenja, to pa sovpada z razvojnim obdobjem zgodnje adolescence. Vendar imajo že otroci izoblikovane nekatere pojme o tem, kaj je prav in kaj narobe, kaj je dobro in kaj slabo, kaj je lepo in kaj grdo. Te zgodnje kategorizacije bi lahko označili kot predstopnje v razvoju vrednot. Velika verjetnost je, da obstajajo osnovne implicitne vrednotne kategorije že v predšolskem obdobju. Pozneje se ta repertoar razširi in v adolescenci obsega vse temeljne kategorije vrednot.

Lahko bi rekli, da se z razvojem moralnega presojanja razvijajo tudi vrednote. Ko se otroci odločajo med dobrim in slabim, to vrednotijo skozi motivacijski model pojavov, kar pomeni, da se odločajo med tem kaj je za njih dobro in kaj ni. Ustrezen in primeren vrednotni sistem morda razvijejo prav zaradi tega.

Na razvoj individualnega sistema vrednot pa poleg obstoječih implicitnih shem (razvitih tudi pod vplivom razvoja moralnega sistema) vplivajo povsem individualne izkušnje. V procesu socialnega učenja pridobimo veliko informacij o vrednotah kulture, v kateri živimo. Te

vrednote potem velikokrat ponotranjimo, s tem pa postanejo tudi motivacijski vzgibi za naše ravnanje in obnašanje (Koželj, 2007). Tudi naši interesi in zanimanja zraven izkušenj igrajo pomembno vlogo v procesu samostojnega oblikovanja vrednot, saj dejanja, za katera se trudimo in v katera vlagamo, za nas predstavljajo vrednoto. In tako postanejo del našega vrednotnega sistema.

1.4.3 Muskova lestvica vrednot (MLV)

DIONIZIČNE VREDNOTE		APOLONSKE VREDNOTE		največji obseg (velekategorijska)
HEDONSKI	POTENČNI	MORALNI	IZPOLNITVENI	večji obseg (vrednotni tip)
<u>čutne</u> zdravstvene varnostne	<u>statusne</u> <u>patriotske</u>	<u>socialne</u> <u>demokratske</u> <u>tradicionalne</u>	<u>spoznavne</u> estetske <u>kulturne</u> aktualizacijske <u>verske</u>	vrednotne kategorijske srednjega obsega
veselje, zabava, vznemirljivo življenje, udobje, uživanje, šport	moč, ugled, slava, denar, politični uspeh, prekašanje drugih	ljubezen, družinska sreča, razumevanje s partnerjem, zvestoba	resnica, modrost lepota, narava umetnost, kultura	posamezne vrednote
zdravje varnost	ljubezen do domovine, narodnostni ponos, spoštovanje zakonov	mir, sloga, enakost, pravica, svoboda, morala načela poštenost, delavnost	samoizpolnjevanje vera, upanje	

Slika 1. Muskova lestvica vrednot (Musk, 2000).

V Muskovih raziskavah vrednot se je postopno oblikoval teoretski model hierarhične strukture vrednot, kot ga prikazuje Slika 1 (Musk, 2000). V raziskavah, ki so potekale v zadnjih petnajstih letih, so s pomočjo multivariatnih analiz izločili več skupnih dimenzij, ki

povezujejo posamezne vrednote v višjeredne kategorije. Kot se vidi na Sliki 1, zajemajo te kategorije tri višje ravni generalnosti. Najprej se posamezne vrednote združujejo v vrednotne kategorije srednjega obsega, nato v kategorije večjega obsega (vrednotne tipe) in nazadnje v kategorije največjega obsega (vrednotne velekategorije). Empirična hierarhija vrednotenega prostora, dobljena v Muskovih raziskavah zajema 54 posameznih vrednot, 9 do 13 kategorij srednjega obsega, 4 vrednotne tipe in 2 superkategoriji vrednot.

1.4.4 Raziskave vrednot

Vrednote so predmet proučevanja več znanstvenih disciplin. Nanašajo se na to, kar so v antičnem času označevali s pojmi vrline in kreposti (grško arete in latinsko virtus). Sam izraz vrednota je nekako nov in se je najprej pojavil v ekonomiji. Vse do konca 19. stoletja se je sodobni pojem vrednote gibal predvsem v okviru filozofije, v 20. stoletju pa je postal predmet sistematičnega proučevanja v psihologiji, sociologiji in ostalih družbenih znanostih.

V zadnjih desetletjih so postale vrednote eminenten predmet medkulturnega proučevanja in so po mnenju najvidnejših raziskovalcev izraz samega jedra človeštva in človeških kultur. Kot pravita Smith in Bond (1998, v Musek, 2003), so prav vrednote "najboljši pojmovni okvir za medkulturno primerjalno raziskovanje, s katerim razpolagamo danes". V zadnjem času je bilo veliko pomembnih raziskav, ki so pokazale, da so določilne dimenzije značilnosti različnih kultur močno povezane z vrednotnimi sistemi in dimenzijami (Bond, 1988, 1991; Bond, Leung in Schwartz, 1992; Chinese Culture Connection, 1987; Fiske, 1991, 1992; Hofstede, 1980, 1983; Hofstede in Bond, 1988; Kagitçibasi, 1970, 1996; Hui in Triandis, 1986; Leung in Bond, 1989; Leung, Bond in Schwartz, 1995; Schwartz, 1990, 1991, 1992, 1994, 1996; Shwartz in Bilsky, 1987, 1990; Schwartz in Sagiv, 1995; Smith in Schwartz, 1997; Smith, Dugan in Trompenaars, 1996, 1997; Smith, Trompenaars in Dugan, 1993, 1995; Triandis, 1990, 1995; Triandis idr., 1972). Da je tako, sta dva pomembna razloga. Vrednote lahko definiramo kot življenjska vodila in kot takšna pomenijo zgostitev vsega tistega, kar neka kultura ceni, kar jo normativno usmerja in motivira. Vrednote so torej nekak povzetek notranjih norm in ciljev neke družbe in kulture. Poleg tega pa so vrednote v primerjavi z drugimi psihosocialnimi prvinami neke kulture relativno stabilne in dolgotrajne. Kulturo opredeljuje trajnostno in stabilno, kar ponovno pomeni, da so lahko njen najboljši

identifikacijski znak. Če se pomembno spremenijo vrednotne usmeritve, se pomembno spremeni kultura in obratno (Musek, 2003).

Sodeč po avtorici Ule (Kavčič, 2009), kažejo raziskave zadnjih let (posebej mladine), da se namesto velikih vrednot, ki so bile oprte na močne ideologije (politika, religija, nacionalna vezanost), pojavljajo vrednote, ki so bližje posamezniku in njegovemu osebnemu izkustvu (materialna in socialna varnost, prijateljstva in odnosi, zdravje in zdravo okolje, kakovost vsakdanjega življenja, samorealizacija). Ti trendi so opazni v vseh javnomnenjskih raziskavah, ki so bile v Sloveniji opravljene v zadnjih desetih letih.

V raziskavah MLV (Musek, 2000) je bilo ugotovljeno, da je pomembnost dionizičnih vrednot negativno povezana s starostjo, kar pomeni, da mlajše osebe v primerjavi s starejšimi v povprečju višje ocenjujejo dionizične vrednote (potenčne in hedonske), medtem ko starejši te vrednote ocenjujejo bolj negativno. Korelacija starosti z apolonskimi vrednotami je pozitivna, vendar dokaj nizka, kar nakazuje, da njihovo ocenjevanje ni zelo odvisno od starosti. Tudi ta podatek zaradi statistično pomembne zveze nakazuje dejstvo, da postajajo s starostjo dionizične vrednote relativno manj pomembne in apolonske relativno bolj pomembne. Podobne rezultate dobimo tudi v korelaciji med starostjo in štirimi velikimi vrednotnimi orientacijami. Tudi tukaj je starost negativno povezana s potenčnimi in hedonskimi vrednotami, pozitivno pa z vrednotami izpolnitve. Korelacije med starostjo in moralnimi vrednotami niso statistično pomembne.

V razvoju človek postopno prehaja skozi obdobja relativne prevlade različnih vrednotnih usmeritev: najprej je usmerjen k hedonskim vrednotam, temu sledi orientacija k potenčnim, nato k moralnim, in nazadnje orientacija k vrednotam izpopolnitve (Koželj, 2007).

V raziskavah Zupančičeve in Justina (1991) je bilo ugotovljeno, da v starosti 14 let, fantje bolj kot dekleta v ospredje postavljajo potenčne vrednote, dekleta pa raje izberejo moralne (societalne) vrednote. Musek je v svojih raziskavah ugotovil, da moški na splošno vrednote rangirajo nižje kot ženske in da so apolonske vrednote za njih pomembne manj kot za ženske.

1.5 Norme

Norme izhajajo iz vrednot in predstavljajo bolj specifična pravila vedenja oziroma usmerjajo naše življenje s tem, ko natančneje določajo, kaj je prav in kaj narobe. Norme omogočajo družbi, da ureja vsakdanje življenje brez uporabe prisile. Življenje v skupnosti brez norm, bi bilo precej bolj kaotično in lahko tudi nevarno (Barle-Lakota idr., 2005). Naše življenje je z njimi usmerjeno tako, da prepovedujejo, kaj ne smemo delati ali predpisujejo določeno delovanje.

Vse norme niso enako pomembne. Tiste, ki so vezane na navade (obnašanje med obroki, stil oblačenja, pozdravljanje), so običajno manj pomembne. Bolj odločajo o tem, kaj se spodobi in kaj ne, zato kršitev teh norm ne izzove hudih reakcij. Takšne norme se tudi lažje in hitreje spreminjajo in lažje se dopušča odstopanje od njih. Nekatere norme pa so pomembnejše in ljudje na kršitve teh norm burno in čustveno reagirajo. Takšne so norme, ki zadevajo moralne standarde družbe. Neformalne norme nastanejo spontano skozi življenjsko prakso, formalne pa oblikujejo za to pristojne skupine in institucije (zakoni, pravila obnašanja v šoli). Ker norme urejajo življenje v družbi, družba njihovo (ne)upoštevanje sankcionira negativno (grajanje, denarne kazni, zaporne kazni) ali pozitivno (nagrade, dobre ocene, izražanje spoštovanja, Barle-Lakota idr., 2005). Tiste norme, ki so za družbo zelo pomembne, se oblikujejo v zakone. Imenujejo se pravne ali uradne norme. Za njih skrb prevzame država, tako da za njihovo neupoštevanje sledijo formalne sankcije za posameznika.

1.6 Morala

Morala govori o tem, kaj bi človek moral biti in postati, če bi sledil ideji dobrega. Morala je tisto, kar človeka - med drugim – ločuje od živali. Zaradi morale in sposobnosti refleksije človeštvo nima izgovora, da je nekdo drug kriv, da mu ni uspelo zaživet, kot bi najlepše lahko živel (Smrdu, Pinter in Hosta, 2005). Moramo se zavedati, da so rezultat našega aktivnega poseganja v življenje, okoliščine in vzdušje, ki ga ustvarjamo. Morala je skladnost človeka s samim seboj, odnos do drugih in danes vse bolj odnos do okolja.

Če lahko za tehnološke dosežke trdimo, da rastejo z eksponentno hitrostjo, ker nova dognanja temeljijo na starih, temu pri morali ni tako. V današnjem svetu ni nič manj vojn, kot jih je bilo včasih, in ravnovesje med dobrim in zlim tudi ni preseženo v korist prvega. Morala se očitno ne deduje in ne dviguje z generacijami. Vsak sam, s svojimi najbližjimi in v duhu svojega časa, se razvija moralno (Smrdu, Pinter in Hosta, 2005).

1.6.1 Športna morala

Športna morala je moralna zavezanost in vzdušje, ki ga ustvarjamo, ko smo športno dejavni. O njej govorimo tudi, ko se obračamo k motivacijski vzburjenosti športnika in k zmagovalni naravnosti. Zaradi značilnosti, ki jih prinašata igra in tekmovanje, se športna morala v nekem smislu loči od splošne morale. Nekatera dejanja, ki so sicer nemoralna ali morda z zakonom prepovedana, so lahko v športu sprejemljiva in zaželena. Seveda so ta dejanja vedno opredeljena v pravilih, ki določajo tudi sankcije za morebitno kršenje pravil (Smrdu, Pinter in Hosta, 2005). To pomeni, da lahko svojega sotekmovalca brcamo, udarjamo, spotikamo, odrivamo, ščipamo, blokiramo, držimo itd. kolikor nam to dopuščajo pravila nekega športa. Pod pogojem, da se seveda oba odločita podrejata tem enakim pravilom.

Hosta (2007) pravi, da je športna morala besedna zveza, ki jo lahko razumemo vsaj na dva načina. Prvi pomen govori o morali kot motivacijski naravnosti, tekmovalni napetosti športnikov in volji do zmage in je bolj v domeni psihičnih mehanizmov ter psihologije kot vede, drugi pa govori o vzdušju, ki vlada med sodelujočimi (športniki, trenerji, sodniki, gledalci) in ga v filozofiji športa označujemo kot kompleksen pojav etos športa; športni etos je kompleksen in občutljiv pojav, ki ga lahko do neke mere uravnavamo in usklajujemo z idejo

dobre igre, dobre športne predstave, saj ne nazadnje prav etos predstavlja njeno kakovostno določilo.

Moralno plat zgodbe je z dejstvom, da se šport dogaja v omejenem prostoru in času, kjer sta smisel in cilj neke dejavnosti znana vsem tekmovalcem in natančno določena (upoštevajoč tudi gledalce), še bolj izpostavljena. Tudi gledalci, ostali udeleženci in seveda sam posameznik lahko ocenijo, kaj je dobro ali slabo, prav ali narobe in primerno ali neprimerno. Športna morala torej še dodatno zaveže športnika in ostale k premišljenim ravnanjem, saj je javna.

1.6.2 Moralno presojanje v športu

Smrdu, Pinter in Hosta (2005) pravijo, da je pri odločanju, reševanju in ocenjevanju moralnih dilem potrebna določena oblika presojanja. Moralno presojanje je problemsko-reševalna aktivnost, način poskusa najti odgovore. Je logičen in sistematičen proces, ki vključuje ponujanje razlogov za ali proti moralnim prepričanjem. Moralno presojanje je način vrednotenja vprašanj in odgovorov, ki pa ni omejeno na obrambno pozicijo tistega, kar verjamemo ali vemo, da je prav, temveč je naš cilj odkriti resnico.

Biti nepristranski pri določevanju glede spornega vprašanja, je vedno težko, če ne nemogoče, saj se ljudje nagibamo k iskanju lastnega užitka. Naš vrednotni sistem je stalno bombardiran z intuicijo, emocijami in z neštetimi vrednotami iz znanosti, logike, čutnih izkušenj in lastnih perspektiv (Lewis, 1990, v Lumpkin, Stoll in Beller, 1994).

Sodeč po raziskavah (v Smrdu, Pinter in Hosta, 2005) je bil pri presojanju o športnih dilemah, veliko večji delež egocentričnega presojanja kot pri standardnih dilemah. Vzrok temu je lahko, da veliko športnikov vidi šport kot čas, ko lahko pozabijo na svoje vsakodnevne skrbi, vključno (vsaj do neke mere) z moralnimi skrbmi. Želijo se vreči v športno izkušnjo, misleč zgolj na lastne interese in morda svoje moštvo. To ustreza opisu športa, kot ga je podal Ennis, ki ga je opisal kot 'institucijo razbremenitve'. Če potemtakem vključitev v športno aktivnost vključuje transformacijo kognicije in čustev, potem je smiselno postaviti hipotezo, da se ob tem spremeni tudi moralno presojanje – zato ga v športnem kontekstu imenujemo športno presojanje.

1.7 Etika

"Etika je o biti dober in o ravnati prav" (Gough, 2003).

Etika spada v področje zadovoljevanja višjih potreb v človeku. Kot pravi rek: "Najprej moraš biti sit, nato lahko filozofiraš" ali "Tisti, ki imajo vsega zadosti, so lahko pošteni, pametni." Pa vendar nam življenje kaže, da je za srečo posameznika veliko pomembnejše, da ima s kom deliti svoj vsakdan, da je sprejet v okolju, kjer živi in dela, da lahko ljudem gleda v oči in da lahko mirno spi (Zalokar Divjak, 2000). To pomeni, da človek za svoje bivanje nujno rabi trdna etična načela, ki mu povejo kaj sme in česa ne, ali ravna prav ali narobe in kaj so objektivne zakonitosti življenja.

Po mnenju Zalokar Divjakove (2000), se naša kultura ne more pohvaliti s tradicionalnimi vrednotami, ki bi se obdržale do današnjih dni in dajale neko trdno oporo za vzgojo otrok. V vsesplošnem napredku bolj spadamo v tisto populacijo, ki je pripravljena čim prej pozabiti staro in sprejemati novosti. V vzgoji se to kaže v tem, da starši pri najmlajših razmišljajo v stilu, "saj je še majhen in ne more razumeti, kaj je prav in kaj narobe", pri starejših pa so jim dali v roke lastno odločitev s prepričanjem, da "bo že sam ugotovil, kaj je zanj najbolje". Rezultat takšnih stališč do etičnih vprašanj pa je tak, da otroci odraščajo brez meril za dobro in slabo in si dovolijo početi stvari do tiste meje, kot jim dovoljuje situacija. Ker so prikupni v svojih otročarijah, je ta meja vedno višja. Tako imamo danes na videz odrasle mladostnike, ki pa se ne znajo obnašati, strpno pogovarjati, razmisliti, ampak vidijo le sebe in svoje potrebe in želje.

Vzgoja bi naj bila predvsem prenos in vzpostavitev etičnih načel. Vsak si jih ne more krojiti po svoji glavi, saj so se oblikovala dolga tisočletja. Mlad človek se z vzpostavitvijo pogojevanja in z izkušnjami dokoplje do sistema vrednot, ta pa počasi izoblikuje njegov odnos do ljudi, živali, sveta, stvari in do njega samega. Vzpostavitev etičnih vrednot je precej težja, če odrasli to obdobje starševstva zamudijo, saj je meje in pravila potrebno postaviti, dokler so otroci majhni. Nekateri pa mislijo in počnejo tako, da majhnim otrokom vse bolj ali manj dovolijo, v puberteti pa ugotovijo, da bo nujno treba nekaj spremeniti. Takrat je za večino že prepozno, saj gre samo še za zaključevanje, piljenje in ne za vzpostavitev vrednostnega sistema.

Sistem za uravnavanje etičnih načel (resnica, poštenje, dobrota) se mora vzpostaviti v zgodnjem otroštvu, tako da ima otrok do konca svoje mladosti (do konca srednje šole) ta sistem zgrajen. Zato je otroštvo zahtevno, saj je treba vedeti, kaj se z otrokom dogaja, kaj razmišlja, kako mu pomagati, razjasniti osnovne dileme pri reševanju vsakodnevnih problemov. Otrok ima vedno vsaj dve možnosti, ali se odloči za pozitivno ali negativno rešitev, in tega bi se vsak moral zavedati s polno odgovornostjo. Odzivi okolice in njegove lastne izkušnje mu povedo, ali je bila odločitev pravilna. Vzgoja pomeni, da bo mladostnik vedel, kaj je prav in kaj narobe, kaj sme in česa ne sme, kaj je dobro in kaj ni. Pri mladostnikih ne gre za to, da ne bi vedeli ali razumeli, kaj je prav in kaj ne, kaj je poštenje in kaj laž, temveč za stanje, ko se pri polni zavesti odločijo za neka dejanja zaradi notranje doživljajske praznine, otopelosti, čustvene zanemarjenosti in prepričanosti, da jim nihče nič ne more (Zalokar Divjak, 2000). Avtorji, ki jim ni vseeno za vzgojo prihodnjih generacij, že dolgo opozarjajo, da bodo zaradi pomanjkanja etičnih načel in posledic tega - dolgčasa otrok, apatije, bivanjske praznine, nujno v porastu boleznih odvisnosti, samomori in vse vrste nasilja. Posledice bodo še nazadovanje življenjske zrelosti in tudi prehitvevanje psihičnega dozorevanja otrok.

1.7.1 Etika športa

Etika je razumljena kot filozofija morale. Športna morala pomenijo norme obnašanja in zapovedi, ki jih določajo pravila igre, prepovedi in tudi sankcije zaradi kršenja pravil. Mednjo spadajo vprašanja o poštenosti sodnika, o spoštovanju tekmeča, o zaupanju med trenerjem in varovancem ter o pravičnosti tekmovalnega sistema.

Naša športna kultura, podobno kot družba v celoti, trpi zaradi propadanja etičnih vrednot, stališč in ravnanja. Ta žalostna resničnost ni vseč nikomur, vendar je resničnost. Čeprav sta športno ravnanje in poštena igra še vedno temeljni prvini večine športov, je vedno težje zanikati, da naši športi, tako poklicni kot ljubiteljski, kažejo zaskrbljujoča znamenja etičnega propadanja. Doping, goljufanje, špekuliranje, nezaupanje, pohlep, sebičnost, rasizem, spolno razlikovanje, nasilje, omalovažujoče govorjenje, širokoustenje, živčni izbruhi, pretepi, nespoštovanje tekmecev in sodnikov ter pretirano nerealistična pričakovanja in pritiski. Vse vrste nečastnega obnašanja v športu naraščajo po številu in po intenzivnosti (Gough, 2003). Kako močno je etična erozija že načela šport in tekmovalce v njem je skoraj nemogoče

natančno izmeriti. Če bi rekli, da se naša kultura ne vdaja gesloma "Zmagovanje je vse!" in "Zmagati za vsako ceno!", bi lagali sami sebi. Že dolgo igre niso samo igre, in to kljub staremu modremu izreku "to je le igra". Za današnje igre so značilne izkrivljene vrednote v slogu "Zmagaj ali umri!" in gromozanska tveganja. Če mislimo, da je tako samo v poklicnem športu, se slepimo. Take vrednote so žal razvite že v vseh ravneh športa, od otroškega do vrhunskega.

1.8 Fair play

"Tekmovati, zmagovati in izgubljati v športu je razumljivo zgolj v okviru pravil, ki jih definira posamezen tekmovalni šport. Posameznik lahko slepari v igri ali tekmuje, vendar je logično nemogoče zanj, da dela oboje. Slepariti pomeni nehati tekmovati" (Delattre, 1975, v Smrdu, Pinter in Hosta, 2005). Tekmovalci, ki iz drugih ustvarjajo trupla in gredo nato za zmago preko njih, niso več tekmovalci v okviru fair playa, ampak le še eni izmed mnogih, ki si zakone in pravila interpretirajo za lastno pridobitev.

Fair play je sinonim za norme, ki jih zahteva športna morala. Je splošno zaželeno obnašanje v družbi. Če rečemo, da nekaj ni športno ali 'fair', s tem mislimo na moralno sporno dejanje, ki ga je nekdo izvršil v športu ali izven njega.

Avtorji Smrdu, Pinter in Hosta (2005) glede ideje fair playa pravijo, da ima različne poglede, ki jih lahko razdelimo na dve veliki kategoriji, na individualno in strukturalno. Prva zajema predvsem osebno odgovornost udeležencev in njihovo spoštovanje: kontakta med tekmeči, tako psihološko kot fizično; skrbi za osebno zdravje in za zdravje drugih; napore za doseganje uspeha in čim višjih možnih standardov nastopa; sprejemanje pravil in odločitev sodnikov; samokontrole tako ob zmagi kot ob porazu; sociabilnosti in zavedanja interesov in pogledov ostalih tekmovalcev.

Strukturalno perspektivo pa bolj zadeva skrb za odgovornost do športnih federacij in zvez v povezavi s/z: formuliranjem pravil, ki naredijo šport zanimiv in privlačen; ustvarjanjem tekmovanj, kjer imajo vsi bolj ali manj enake možnosti; kontroliranjem pogojev tekmovanj in treniranja, tako da se zagotovi varnost in zdravje tekmovalcev; razvijanjem aktivnosti in

programov treniranja primernih za vse; kontroliranjem komercialnih in političnih vplivov višjih socialnih razredov, kar bi lahko vplivalo na pravičnost možnosti.

1.8.1 Fair play v športu mladih

Fair play se še posebej poudarja pri športu mladih. Pomeni odsotnost agresivnosti, tekmovanje z otroki svoje starosti, enakih sposobnosti, podobne moči, vključevanje v igro čim več udeležencev in imeti enako kvalitetno opremo.

V športu mladih imajo učitelji in trenerji precej bolj ključno vlogo in odgovornost kot trenerji v odraslem športu. V otroku morajo stimulirati njegovo odločnost ali sposobnost odločanja, obvarovati pa jih mora tudi pred prekomerno nevarnostjo poškodb in drugih možnih nesreč. Mladi se za šport večinoma odločijo, ker se ob njem zabavajo, poleg tega pa ponuja tudi pestre možnosti za učenje. In to s sledečimi vplivi, ki pomembno promovirajo fair play:

- stimuliranje samo-odločanja: v športu je večkrat poudarek na opazovanju in učenju pravil, premagati tekmeca s svojim znanjem in iznajdljivostjo, ne s silo, vzdrževati samokontrolo ob zamujeni priložnosti ali porazu, se ob tem obnašati dostojanstveno, spoštovati sodnike in mirno sprejeti njihove odločitve;
- socializacija in poštenje: s socialnimi stiki v klubih, društvih ali športnih družbah, se doseže veliko razumevanja in vrednotenja fair playa;
- pozitiven pomen dosežka: na to se mora gledati kot na razvoj potenciala posameznika in ne kot v nekaterih razvitih državah, ko je med mladimi težnja k uspehu poimenovana negativno, npr. tisti, ki se učijo za izpite ali teste so poimenovani 'piflarji';
- in orientacija na otroke: v športu mladih lahko ima fair play poglobljeno močnejši socialni pomen kot v vrhunskem športu odraslih.

1.9 Šport

"Šport lahko uči. Šport gnete človeško snov. Šport združuje. Šport tolaži. Šport lahko človeka dvigne. Šport v resnici lahko deluje zelo pozitivno – ne vedno in ne vedno popolnoma, a vendar lahko. To je pomembno" (Gough, 2003). Na frazo "šport gradi značaj", mnogi gledajo, kot da je zmotna, nekateri pa, kot da je zastarela. V resnici pa je nešteto primerov, ki dokazujejo, da lahko šport življenje oblikuje pozitivno in ga ob tem obogati. To lahko potrdijo mnogi športniki in njihovi starši ali partnerji, trenerji in učitelji športne vzgoje, športni novinarji in pisci ter tudi etiki in sociologi. Športna dejavnost ima zraven fizičnih tudi psihosocialne učinke na tekmovalce: sprošča napetosti, ima relaksacijske učinke in udeležence zabava ob ustvarjanju nove socialne mreže ljudi – te učinke je v športu zlahka doseči.

Smrdu, Pinter in Hosta (2005) navajajo sledeče specifične poteze športa:

- akcija je orientirana k umetnemu, redkemu cilju, kot je zmaga;
- tako cilj (zmaga) kot dovoljene akcije (preigravanje v košarki ali nogometu) nimajo posebne vrednosti ali pomena razen v ozkem športnem kontekstu. Šport je v osnovi igra in izhajajoč iz tega neresen in brez posledic – razen pri vrhunskem športu;
- za udeležence pomembni interesi v okviru igre so po svoji definiciji v razmerju vse ali nič. Če ena stran doseže cilj, ga nujno druga stran ne – zato je pomemben fair play, ker pomeni drugačno pozicijo, kjer ni cilj samo zmaga, ampak dobra igra. To se ne izključuje, ampak se doseže zgolj s principom sodelovanje-tekmovanje;
- akcije, to je bistveno, ki sestavljajo šport, so nadzorovane s pravili in ta pravila so bila skrbno načrtovana, da izenačijo možnosti vseh in minimalizirajo tveganje. Morda bi lahko rekli, da so zasnovana na moralnih konceptih;
- pri organiziranem športu so aktivnosti stalno in zunanje nadzirane, da zagotovijo ustrezen nivo konformnosti za izenačeno in zaščitno strukturo. Egocentrizem se dopušča, ker cilj nima notranje vrednosti (pri čemer se poudarja pomen fair playa, ki že po svoji definiciji zmanjšuje egocentrizem in usmerjenost k notranji motivaciji). To se dopušča, ker so moralna izhodišča poštenosti in zaščite predpogoj in ker je moralna avtoriteta po načrtu zunanja in položena v roke trenerjev in uradnih oseb. Seveda se moralne dileme pojavljajo v športu in to zelo pogosto. Kako ozko želi kdo

interpretirati pravila, kdaj in koliko uporabiti psihološke tehnike odvrčanja, je moralna odločitev. Pogosto se o tovrstnih moralnih izhodiščih igralci subtilno pogajajo v praktično vsaki igri (npr. bolj groba igra, koliko sodniki dopustijo).

Današnji sodoben šport je redko samo še šport. Je zabava, je šov, je politika in je 'biznis' (npr. oglas, ki privablja ljudi k športnim stavam: "Šport je velik biznis, imejte še vi kaj od njega."), ki se ocenjuje v dvomestnih številkah ničel na koncu transakcijskih računov udeležencev. Zato ga športniki danes razumejo kot priložnost za doseg ciljev, ki prinesejo ugodnosti in veljavo v 'resničnem' svetu in ne več samo kot igro. Zato je šport postal nenavadna mešanica dela in igre, zunanje in notranje motivacije ter rekov 'šport je samo igra' in 'življenje je igra'.

1.10 Cilji raziskave

Namen diplomskega dela je analiza razlik v rangiranju nekaterih vrednot (po lestvici vrednot MLV) učencev športnikov in učencev nešportnikov, ki obiskujejo deveti razred izbranih osnovnih šol v Mariboru. Kot športnike smo šteli učence, ki organizirano trenirajo vsaj trikrat tedensko. Ugotoviti smo želeli sledeče:

- ali imajo športniki višje razvite vrednote kot nešportniki;
- ali se vrednote poštenost, delavnost, ugled v družbi, svoboda, moralna načela, šport in rekreacija, spoštovanje zakonov, zvestoba, moč in vplivnost, denar in imetje, zdravje, pravičnost, prekašanje in preseganje drugih, razlikujejo glede na spol;
- ali šport predstavlja vrednoto;
- dobiti povratno informacijo o obravnavi vrednot pri pouku športne vzgoje.

2 METODE DE LA

2.1 Preizkušanci

V raziskavo smo vključili 154 učencev in učenk 9. razreda štirih osnovnih šol v Mariboru: 40 učencev iz OŠ Bojan Ilich, 56 iz OŠ France Prešeren, 25 iz OŠ Franc Rozman Stane in 33 učencev iz OŠ Angel Besednjak. Vzorec sestavlja 74 učencev in 80 učenk, od tega 95 učencev športnikov in 59 učencev nešportnikov. Kot športnike smo šteli učence, ki organizirano trenirajo vsaj trikrat tedensko.

2.2 Pripomočki

Kot pripomoček pri zbiranju podatkov smo uporabili anketni vprašalnik, ki je vseboval 49 trditev, ki so jih anketiranci rangirali na lestvici od 1 (se sploh ne strinjam) do 5 (se zelo strinjam).

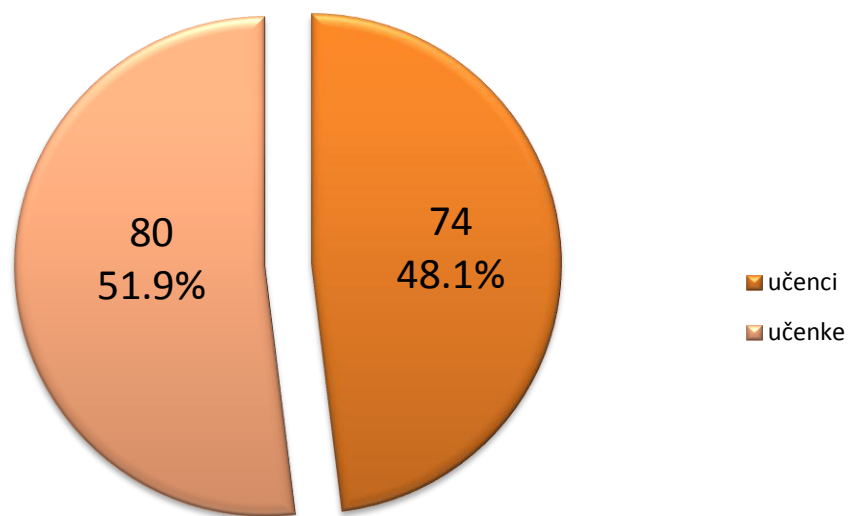
2.3 Postopek

Za zbiranje podatkov smo uporabili metodo anketiranja. Med devetošolce smo razdelili 164 anket, v nadaljnjo obdelavo smo jih vzeli 154 (94 %). Pridobljene podatke smo nato uredili, analizirali in jih prikazali v tabeli in z grafi. Pomagali smo si s statističnim programom SPSS (Statistical Package for the social Sciences), s katerim smo izračunali kontingenčne tabele (crosstabs) in χ^2 (Hi kvadrat).

3 REZULTATI

Na podlagi ciljev, ki smo si jih zastavili v diplomskem delu in glede na anketiranje, ki smo ga izvedli pri 154 učencih štirih mariborskih osnovnih šol, smo dobili rezultate, ki jih predstavljamo v nadaljevanju diplomskega dela.

3.1 Spol anketirancev

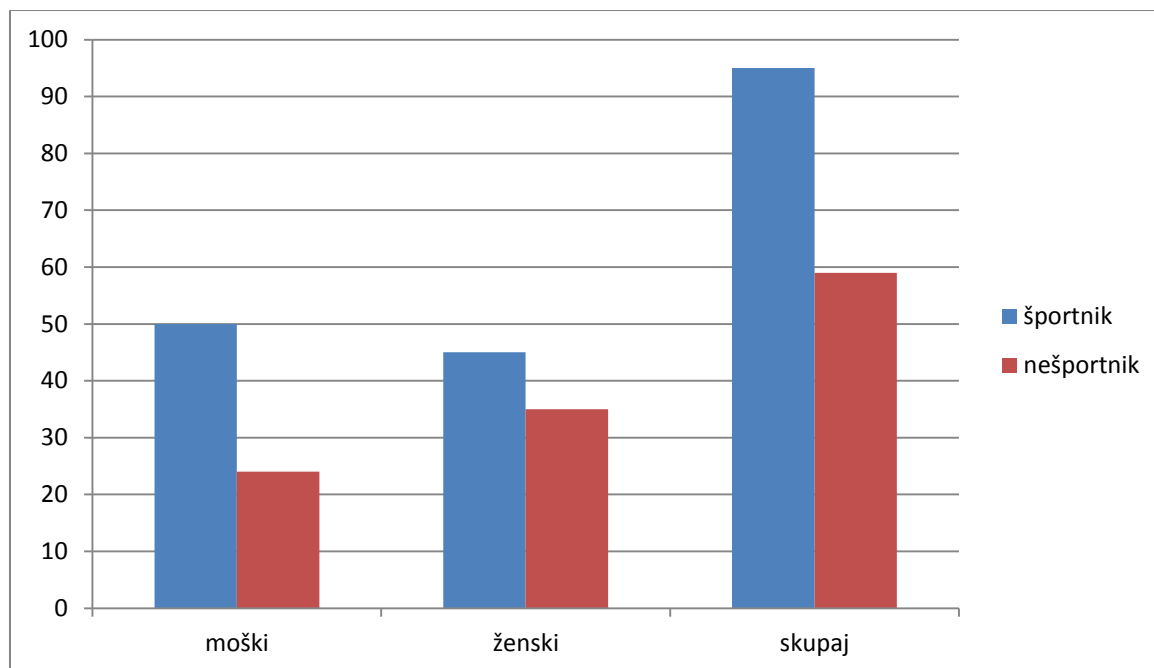

Slika 2. Spol otrok.

Slika 2 prikazuje odstotek učenk in učencev v raziskavi. Učenk je bilo 80 (52 %) in jih je nekaj več kot učencev, ki jih je bilo 74 (48 %).

3.2 Ukvarjanje s športom

MOŽNA STA BILA DVA ODGOVORA: 'S ŠPORTOM SE UKVARJAM REDNO IN ORGANIZIRANO VSAJ 3-KRAT ALI VEČ NA TEDEN' (ŠPORTNIK) ALI 'S ŠPORTOM SE UKVARJAM MANJ KOT 3-KRAT NA TEDEN' (NEŠPORTNIK).

Slika 3. Število moških in žensk po ukvarjanju s športom.

Na Sliki 3 vidimo, da je od skupno 74 anketiranih moških 50 športnikov (67,6%) in 24 nešportnikov (32,4%). Od 80 žensk je 45 športnic (56,3%) in 35 nešportnic (43,7%). Skupno je od 154 anketiranih 95 športnikov (61,7%) in 59 nešportnikov (38,3%).

V sledečih obdelavah podatkov smo uporabili naslednji model:

- ob vsaki analizirani vrednoti, so navedene trditve, ki spadajo pod to vrednoto;
- na začetku analize vsake vrednote je podana tabela, v kateri so podatki o številu anketirancev, minimalno in maksimalno število uporabljeno pri rangiranju trditve, aritmetična sredina, standardni odklon in varianca;
- naprej so za vsako trditev podane tri tabele: v prvi je primerjava po spolu, v drugi športniki proti nešportnikom, v tretji športnice proti nešportnicam.

3.3 Statusne vrednote

Pod sledečo točko smo obravnavali statusne vrednote, med njimi ugled, moč, denar in preseganje drugih.

NA VREDNOTO 'UGLED' SE VEŽETA TRDITVI: 'V EKIPI PRI ŠPORTNI VZGOJI BI SI ŽELEL BITI NAJBOLJŠI IN V SREDIŠČU POZORNOSTI' IN 'POMEMBNO MI JE, DA IMAJO SOŠOLCI PRI ŠV DOBRO MIŠLJENJE O MOJEM GIBALNEM ZNANJU'.

Tabela 1

Vrednota ugled – osnovna statistika

	N	Minimum	Maksimum	Arit. sred.	Stand. odklon	Varianca
V ekipi pri športni vzgoji bi si želel biti najboljši in v središču pozornosti.	154	1	5	2,63	1,236	1,529
Pomembno mi je, da imajo sošolci pri ŠV dobro mišljenje o mojem gibalnem znanju.	154	1	5	3,31	1,151	1,325

Tabela 2

V ekipi pri športni vzgoji bi si želel biti najboljši in v središču pozornosti. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	13	13	25	15	8
	f %	17,6%	17,6%	33,8%	20,3%	10,8%
ženski	f	20	30	15	9	6
	f %	25,0%	37,5%	18,8%	11,3%	7,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=12,276$, $g=4$, $p=0,015$.

Razlika med spoloma je statistično značilna. Več kot polovica žensk (62,5%) se s to trditvijo ne strinja, strinja se jih le slaba petina (18,8%). Dobra tretjina moških (35,2%) se s to trditvijo ne strinja, strinja pa se jih slaba tretjina (31,1%). Moški si bolj želijo biti najboljši in v središču pozornosti kot ženske.

Tabela 3

V ekipi pri športni vzgoji bi si želel biti najboljši in v središču pozornosti. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	6	9	17	10	8
	f %	12,0%	18,0%	34,0%	20,0%	16,0%
nešportnik	f	7	4	8	5	0
	f %	29,2%	16,7%	33,3%	20,8%	,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=8,821$, $g=4$, $p=0,066$.

Razlika ni statistično značilna. 30% športnikov se s trditvijo ne strinja, 46% pa se jih strinja. Pri nešportnikih se jih 45,9% ne strinja, strinja pa se jih 20,8%.

Tabela 4

V ekipi pri športni vzgoji bi si želel biti najboljši in v središču pozornosti. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	7	18	8	6	6
	f %	15,6%	40,0%	17,8%	13,3%	13,3%
nešportnice	f	13	12	7	3	0
	f %	37,1%	34,3%	20,0%	8,6%	,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=11,187$, $g=4$, $p=0,025$.

Razlika je statistično značilna. 55,6% športnic se s trditvijo ne strinja, strinja se jih 26,6%. Pri nešportnicah se jih 71,4% ne strinja, strinja se jih le 8,6%. Rezultati kažejo, da si nobene - ne športnice in ne nešportnice - ne želijo biti najboljše in v središču pozornosti pri ŠV. Pri tem si nešportnice tega želijo še manj kot športnice.

Tabela 5

Pomembno mi je, da imajo sošolci pri ŠV dobro mišljenje o mojem gibalnem znanju. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	3	7	24	28	12
	f %	4,1%	9,5%	32,4%	37,8%	16,2%
ženski	f	12	11	24	23	10
	f %	15,0%	13,8%	30,0%	28,8%	12,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=6,737$, $g=4$, $p=0,150$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do statističnih razlik.

Tabela 6

Pomembno mi je, da imajo sošolci pri ŠV dobro mišljenje o mojem gibalnem znanju. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	3	3	13	21	10
	f %	6,0%	6,0%	26,0%	42,0%	20,0%
nešportnik	f	0	4	11	7	2
	f %	,0%	16,7%	45,8%	29,2%	8,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=8,824$, $g=4$, $p=0,082$.

Razlika ni statistično značilna. 12% športnikov se s trditvijo ne strinja, strinja se jih 62%. 16,7% nešportnikov se s trditvijo ne strinja, strinja pa se jih 37,5%.

Tabela 7

Pomembno mi je, da imajo sošolci pri ŠV dobro mišljenje o mojem gibalnem znanju. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	6	7	13	12	7
	f %	13,3%	15,6%	28,9%	26,7%	15,6%
nešportnice	f	6	4	11	11	3
	f %	17,1%	11,4%	31,4%	31,4%	8,6%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=1,400$, $g=4$, $p=0,844$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

NA VREDNOTO 'MOČ' SE VEŽETA TRDITVI: 'V EKIPI HOČEM, DA ME DRUGI POSLUŠAJO IN UPOŠTEVAJO' IN 'ŽELIM SI, DA BI ME UČITELJ PRI ŠPORTNI VZGOJI VEDNO DOLOČIL ZA VODJO EKIPE'.

Tabela 8

Vrednota *moč* – osnovna statistika

	N	Minimum	Maksimum	Arit. sred.	Stand. odklon	Varianca
V ekipi hočem, da me drugi poslušajo in upoštevajo.	154	1	5	3,36	1,204	1,449
Želim si, da bi me učitelj pri športni vzgoji vedno določil za vodjo ekipe.	154	1	5	2,29	1,182	1,398

Tabela 9

V ekipi hočem, da me drugi poslušajo in upoštevajo. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	4	13	21	22	14
	f %	5,4%	17,6%	28,4%	29,7%	18,9%
ženski	f	6	19	14	24	17
	f %	7,5%	23,8%	17,5%	30,0%	21,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=3,073$, $g=4$, $p=0,546$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 10

V ekipi hočem, da me drugi poslušajo in upoštevajo. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	3	5	16	15	11
	f %	6,0%	10,0%	32,0%	30,0%	22,0%
nešportnik	f	1	8	5	7	3
	f %	4,2%	33,3%	20,8%	29,2%	12,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=6,308$, $g=4$, $p=0,177$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 11

V ekipi hočem, da me drugi poslušajo in upoštevajo. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	2	11	7	13	12
	f %	4,4%	24,4%	15,6%	28,9%	26,7%
nešportnice	f	4	8	7	11	5
	f %	11,4%	22,9%	20,0%	31,4%	14,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=2,986$, $g=4$, $p=0,560$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

Tabela 12

Želim si, da bi me učitelj pri športni vzgoji vedno določil za vodjo ekipe. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	20	17	24	8	5
	f %	27,0%	23,0%	32,4%	10,8%	6,8%
ženski	f	29	27	13	7	4
	f %	36,3%	33,8%	16,3%	8,8%	5,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=7,151$, $g=4$, $p=0,128$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 13

Želim si, da bi me učitelj pri športni vzgoji vedno določil za vodjo ekipe. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	12	9	19	6	4
	f %	24,0%	18,0%	38,0%	12,0%	8,0%
nešportnik	f	8	8	5	2	1
	f %	33,3%	33,3%	20,8%	8,3%	4,2%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=4,259$, $g=4$, $p=0,372$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 14

Želim si, da bi me učitelj pri športni vzgoji vedno določil za vodjo ekipe. Analiza športnice:nešportnice:

		Želim si, da bi me učitelj pri športni vzgoji vedno določil za vodjo ekipe.				
		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	15	16	8	3	3
	f %	33,3%	35,6%	17,8%	6,7%	6,7%
nešportnice	f	14	11	5	4	1
	f %	40,0%	31,4%	14,3%	11,4%	2,9%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=1,601$, $g=4$, $p=0,809$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

NA VREDNOTO 'DENAR' SE VEŽETA TRDITVI: 'ČE BI BIL PROFESIONALNI ŠPORTNIK, BI IZBRAL TISTI KLUB, KJER BI IMEL VIŠJO PLAČO' IN 'ČE BI BIL VRHUNSKI ŠPORTNIK, BI SI ŽELEL IMETI VELIKO PREMOŽENJA'.

Tabela 15

Vrednota denar – osnovna statistika

	N	Minimum	Maksimum	Arit. sred.	Stand. odklon	Varianca
Če bi bil profesionalni športnik, bi izbral tisti klub, kjer bi imel višjo plačo.	154	1	5	3,45	1,319	1,739
Če bi bil vrhunski športnik, bi si želel imeti veliko premoženja.	154	1	5	3,80	1,151	1,325

Tabela 16

Če bi bil profesionalni športnik, bi izbral tisti klub, kjer bi imel višjo plačo. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	7	11	20	13	23
	f %	9,5%	14,9%	27,0%	17,6%	31,1%
ženski	f	10	8	20	21	21
	f %	12,5%	10,0%	25,0%	26,3%	26,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=2,747$, $g=4$, $p=0,601$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 17

Če bi bil profesionalni športnik, bi izbral tisti klub, kjer bi imel višjo plačo. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	4	6	16	10	14
	f %	8,0%	12,0%	32,0%	20,0%	28,0%
nešportnik	f	3	5	4	3	9
	f %	12,5%	20,8%	16,7%	12,5%	37,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=3,683$, $g=4$, $p=0,451$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 18

Če bi bil profesionalni športnik, bi izbral tisti klub, kjer bi imel višjo plačo. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	6	5	13	13	8
	f %	13,3%	11,1%	28,9%	28,9%	17,8%
nešportnice	f	4	3	7	8	13
	f %	11,4%	8,6%	20,0%	22,9%	37,1%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=3,887$, $g=4$, $p=0,422$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

Tabela 19

Če bi bil vrhunski športnik, bi si želel imeti veliko premoženja. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		Če bi bil vrhunski športnik, bi si želel imeti veliko premoženja.				
		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	3	7	16	22	26
	f %	4,1%	9,5%	21,6%	29,7%	35,1%
ženski	f	4	8	17	24	27
	f %	5,0%	10,0%	21,3%	30,0%	33,8%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=0,112$, $g=4$, $p=0,998$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 20

Če bi bil vrhunski športnik, bi si želel imeti veliko premoženja. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	3	5	10	15	17
	f %	6,0%	10,0%	20,0%	30,0%	34,0%
nešportnik	f	0	2	6	7	9
	f %	,0%	8,3%	25,0%	29,2%	37,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=2,644$, $g=4$, $p=0,619$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 21

Če bi bil vrhunski športnik, bi si želel imeti veliko premoženja. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	2	6	9	13	15
	f %	4,4%	13,3%	20,0%	28,9%	33,3%
nešportnice	f	2	2	8	11	12
	f %	5,7%	5,7%	22,9%	31,4%	34,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=1,399$, $g=4$, $p=0,844$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

NA VREDNOTO 'PRESEGANJE DRUGIH' SE VEŽETA TRDITVI 'NA TEKMI ŠV HOČEM VEDNO ZMAGATI' IN ' PRI TEKU NA 600M DAM VSE OD SEBE, SAJ SI VEDNO ŽELIM PREMAGATI TEKMECE'.

Tabela 22

Vrednota preseganje drugih – osnovna statistika

	N	Minimum	Maksimum	Arit. sred.	Stand. odklon	Varianca
Na tekmi pri ŠV hočem vedno zmagati.	154	1	5	2,77	1,306	1,706
Pri teku na 600m dam vse od sebe, saj si vedno želim premagati tekmece.	154	1	5	3,25	1,306	1,707

Tabela 23

Na tekmi ŠV hočem vedno zmagati. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	15	11	19	16	13
	f %	20,3%	14,9%	25,7%	21,6%	17,6%
ženski	f	17	27	16	15	5
	f %	21,3%	33,8%	20,0%	18,8%	6,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=10,489$, $g=4$, $p=0,033$.

Razlika je statistično značilna. 35,2% moških se s trditvijo ne strinja in 39,2% strinja. 55,1% žensk se s trditvijo ne strinja, strinja pa 25,1%. Tekmovalni naboj je veliko bolj izražen pri moških kot pri ženskah.

Tabela 24

Na tekmi ŠV hočem vedno zmagati. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	9	7	13	11	10
	f %	18,0%	14,0%	26,0%	22,0%	20,0%
nešportnik	f	6	4	6	5	3
	f %	25,0%	16,7%	25,0%	20,8%	12,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=1,023$, $g=4$, $p=0,906$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 25

Na tekmi ŠV hočem vedno zmagati. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	8	15	7	11	4
	f %	17,8%	33,3%	15,6%	24,4%	8,9%
nešportnice	f	9	12	9	4	1
	f %	25,7%	34,3%	25,7%	11,4%	2,9%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=4,530$, $g=4$, $p=0,339$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

Tabela 26

Pri teku na 600m dam vse od sebe, saj si vedno želim premagati tekmece. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	8	11	19	14	22
	f %	10,8%	14,9%	25,7%	18,9%	29,7%
ženski	f	8	21	20	17	14
	f %	10,0%	26,3%	25,0%	21,3%	17,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=4,993$, $g=4$, $p=0,288$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 27

Pri teku na 600m dam vse od sebe, saj si vedno želim premagati tekmece. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	3	8	11	10	18
	f %	6,0%	16,0%	22,0%	20,0%	36,0%
nešportnik	f	5	3	8	4	4
	f %	20,8%	12,5%	33,3%	16,7%	16,7%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=6,299$, $g=4$, $p=0,178$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 28

Pri teku na 600m dam vse od sebe, saj si vedno želim premagati tekmece. Analiza športnice:nešportnice:

Pri teku na 600m dam vse od sebe, saj si vedno želim premagati tekmece.						
		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	2	11	14	11	7
	f %	4,4%	24,4%	31,1%	24,4%	15,6%
nešportnice	f	6	10	6	6	7
	f %	17,1%	28,6%	17,1%	17,1%	20,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=5,555$, $g=4$, $p=0,235$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

3.4 Patriotske vrednote

Pod sledečo točko smo obravnavali patriotsko vrednoto - spoštovanje zakonov.

NA VREDNOTO 'SPOŠTOVANJE ZAKONOV' SE VEŽEJO TRI TRDITVE: 'SODNIKA PRI ŠPORTNIH IGRAH UPOŠTEVAM BREZ UGOVOROV', 'MED ŠPORTNO IGRO SE TRUDIM DELATI ČIM MANJ PREKRŠKOV, SAJ SE BOJIM SODNIŠKE KAZNI' IN 'S KOLESOM SE VEDNO PELJEM PO KOLESARSKI STEZI, ČE JE LE-TA OZNAČENA'.

Tabela 29

Vrednota spoštovanje zakonov – osnovna statistika

	N	Minimum	Maksimum	Arit. sred.	Stand. odklon	Varianca
Sodnika pri športnih igrah upoštevam brez ugovorov	154	1	5	3,58	1,159	1,343
Med športno igro se trudim delati čim manj prekrškov, saj se bojim sodniške kazni (npr. opozorilo, izključitev).	154	1	5	3,05	1,308	1,710
S kolesom se vedno peljem po kolesarski stezi, če je le-ta označena.	154	1	5	3,25	1,417	2,007

Tabela 30

Sodnika pri športnih igrah upoštevam brez ugovorov. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	6	16	16	20	16
	f %	8,1%	21,6%	21,6%	27,0%	21,6%
ženski	f	2	6	18	32	22
	f %	2,5%	7,5%	22,5%	40,0%	27,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=10,161$, $g=4$, $p=0,038$.

Razlika med spoloma je statistično značilna. 29,7% moških se s trditvijo ne strinja, strinja se jih 48,6%. S trditvijo se ne strinja le 10% žensk, strinja pa se jih 67,5%. Moški torej v večji meri ugovarjajo sodniku.

Tabela 31

Sodnika pri športnih igrah upoštevam brez ugovorov. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	4	12	10	11	13
	f %	8,0%	24,0%	20,0%	22,0%	26,0%
nešportnik	f	2	4	6	9	3
	f %	8,3%	16,7%	25,0%	37,5%	12,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=3,401$, $g=4$, $p=0,493$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 32

Sodnika pri športnih igrah upoštevam brez ugovorov. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	1	4	7	19	14
	f %	2,2%	8,9%	15,6%	42,2%	31,1%
nešportnik	f	1	2	11	13	8
	f %	2,9%	5,7%	31,4%	37,1%	22,9%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=3,112$, $g=4$, $p=0,539$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

Tabela 33

Med športno igro se trudim delati čim manj prekrškov, saj se bojim sodniške kazni. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	13	16	23	10	12
	f %	17,6%	21,6%	31,1%	13,5%	16,2%
ženski	f	12	10	22	22	14
	f %	15,0%	12,5%	27,5%	27,5%	17,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=5,876$, $g=4$, $p=0,209$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 34

Med športno igro se trudim delati čim manj prekrškov, saj se bojim sodniške kazni. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	11	10	17	6	6
	f %	22,0%	20,0%	34,0%	12,0%	12,0%
nešportnik	f	2	6	6	4	6
	f %	8,3%	25,0%	25,0%	16,7%	25,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=4,422$, $g=4$, $p=0,352$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 35

Med športno igro se trudim delati čim manj prekrškov, saj se bojim sodniške kazni. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	8	4	12	12	9
	f %	17,8%	8,9%	26,7%	26,7%	20,0%
nešportnice	f	4	6	10	10	5
	f %	11,4%	17,1%	28,6%	28,6%	14,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=2,021$, $g=4$, $p=0,732$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

Tabela 36

S kolesom se vedno peljem po kolesarski stezi, če je le-ta označena. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	14	15	19	11	15
	f %	18,9%	20,3%	25,7%	14,9%	20,3%
ženski	f	10	10	16	17	27
	f %	12,5%	12,5%	20,0%	21,3%	33,8%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=6,414$, $g=4$, $p=0,170$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 37

S kolesom se vedno peljem po kolesarski stezi, če je le-ta označena. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	10	10	13	7	10
	f %	20,0%	20,0%	26,0%	14,0%	20,0%
nešportnik	f	4	5	6	4	5
	f %	16,7%	20,8%	25,0%	16,7%	20,8%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=0,191$, $g=4$, $p=0,996$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 38

S kolesom se vedno peljem po kolesarski stezi, če je le-ta označena. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	4	3	11	12	15
	f %	8,9%	6,7%	24,4%	26,7%	33,3%
nešportnice	f	6	7	5	5	12
	f %	17,1%	20,0%	14,3%	14,3%	34,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=6,314$, $g=4$, $p=0,177$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

3.5 Čutne vrednote

Pod sledečo točko smo obravnavali čutne vrednote, med njimi šport.

NA VREDNOTO '**ŠPORT**' SE VEŽE TRDITEV: 'BREZ ŠPORTNE AKTIVNOSTI SI ŽIVLJENJA NE ZNAM PREDSTAVLJATI'.

Tabela 39

Vrednota šport – osnovna statistika

	N	Minimum	Maksimum	Arit. sred.	Stand. odklon	Varianca
Brez športne aktivnosti si življenja ne znam predstavljati.	154	1	5	4,17	1,142	1,305

Tabela 40

Brez športne aktivnosti si življenja ne znam predstavljati. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	1	7	9	11	46
	f %	1,4%	9,5%	12,2%	14,9%	62,2%
ženski	f	4	6	11	18	41
	f %	5,0%	7,5%	13,8%	22,5%	51,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=3,826$, $g=4$, $p=0,430$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 41

Brez športne aktivnosti si življenja ne znam predstavljati. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	0	2	4	6	38
	f %	,0%	4,0%	8,0%	12,0%	76,0%
nešportnik	f	1	5	5	5	8
	f %	4,2%	20,8%	20,8%	20,8%	33,3%

Izid χ^2 testa : $\chi^2=14,846$, $g=4$, $p=0,005$.

Razlika je statistično značilna. Le 4% športnikov si lahko predstavlja življenje brez športne aktivnosti, 88% si ga ne zna. Pri nešportnikih je drugače, 25% si lahko prestavlja življenje brez športne aktivnosti, 54,1% pa si ga ne zna. Športniki imajo precej drugačen odnos do športa, kar je logično saj je sestavni del njihovega življenja.

Tabela 42

Brez športne aktivnosti si življenja ne znam predstavljati. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	0	1	3	9	32
	f %	,0%	2,2%	6,7%	20,0%	71,1%
nešportnice	f	4	5	8	9	9
	f %	11,4%	14,3%	22,9%	25,7%	25,7%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=23,244$, $g=4$, $p=0,000$.

Razlika je statistično značilna. Le 2,2% športnic se s trditvijo ne strinja, strinja se jih 91,1%. Pri nešportnicah se jih s trditvijo ne strinja 25,7%, strinja pa se jih 51,4%. Športnice imajo precej drugačen odnos do športa, kar je logično, saj je sestavni del njihovega življenja - življenje brez športa si predstavljajo veliko težje kot nešportnice.

3.6 Zdravstvene vrednote

Pod sledečo točko smo obravnavali zdravstvene vrednote, med njimi zdravje.

NA VREDNOTO 'ZDRAVJE' SE VEŽETA DVE TRDITVI: 'V PROSTEM ČASU SKRIBIM ZA SVOJE ZDRAVJE' IN 'ČE ME PRI ŠPORTNI AKTIVNOSTI DOBI NEVIHTA IN SEM PREMOČEN, SE KAR NAJHITREJE MOŽNO PREOBLEČEM'.

Tabela 43

Vrednota zdravje – osnovna statistika

	N	Minimum	Maksimum	Arit. sred.	Stand. odklon	Varianca
V prostem času skrbim za svoje zdravje.	154	1	5	4,23	,948	,899
Če me pri športni aktivnosti dobi nevihta in sem premočen, se kar najhitreje možno preoblečem.	154	1	5	3,92	1,231	1,516

Tabela 44

V prostem času skrbim za svoje zdravje. Analiza celotnega vzorca po spolu:

	sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f 0	5	15	13	41
	f % ,0%	6,8%	20,3%	17,6%	55,4%
ženski	f 2	1	10	29	38
	f % 2,5%	1,3%	12,5%	36,3%	47,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=12,822$, $g=4$, $p=0,012$.

Razlika med spoloma je statistično značilna. 6,8% moških se s trditvijo ne strinja, strinja se jih 73%. Pri ženskah se jih ne strinja 3,8%, strinja pa se jih 83,8%.

Tabela 45

V prostem času skrbim za svoje zdravje. Analiza športniki:nešportniki:

		v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	2	6	7	35
	f %	4,0%	12,0%	14,0%	70,0%
nešportnik	f	3	9	6	6
	f %	12,5%	37,5%	25,0%	25,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=14,250$, $g=4$, $p=0,003$.

Razlika je statistično značilna. 4% športnikov se s trditvijo ne strinjajo, 84% pa se strinja. Pri nešportnikih se jih ne strinja 12,5%, strinja pa 50%. Športniki imajo višje razvito skrb za zdravje v prostem času.

Tabela 46

V prostem času skrbim za svoje zdravje. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	1	0	2	16	26
	f %	2,2%	,0%	4,4%	35,6%	57,8%
nešportnice	f	1	1	8	13	12
	f %	2,9%	2,9%	22,9%	37,1%	34,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=9,580$, $g=4$, $p=0,048$.

Razlika je statistično značilna. Le 2,2% športnic se s trditvijo ne strinja, strinja se jih 93,4%. Pri nešportnicah se jih 5,8% ne strinja, strinja pa 71,5%. Oboje, športnice in nešportnice v prostem času skrbijo za zdravje, s tem da imajo športnice skrb za zdravje v prostem času razvito še višje kot nešportnice.

Tabela 47

Če me pri športni aktivnosti dobi nevihta in sem premočen, se kar najhitreje možno preoblečem. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	5	9	17	20	23
	f %	6,8%	12,2%	23,0%	27,0%	31,1%
ženski	f	5	4	7	20	44
	f %	6,3%	5,0%	8,8%	25,0%	55,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=12,457$, $g=4$, $p=0,014$.

Razlika med spoloma je statistično značilna. 19% moških se s trditvijo ne strinja, strinja se jih 58,1%. Pri ženskah se jih ne strinja 11,3%, strinja pa 80%. Ženske manj tvegajo in se ne izpostavljajo možnostim za obolenja kot moški.

Tabela 48

Če me pri športni aktivnosti dobi nevihta in sem premočen, se kar najhitreje možno preoblečem. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	5	6	11	14	14
	f %	10,0%	12,0%	22,0%	28,0%	28,0%
nešportnik	f	0	3	6	6	9
	f %	,0%	12,5%	25,0%	25,0%	37,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=4,497$, $g=4$, $p=0,343$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 49

Če me pri športni aktivnosti dobi nevihta in sem premočen, se kar najhitreje možno preoblečem. Analiza športnice:nešportnice:

		Če me pri športni aktivnosti dobi nevihta in sem premočen, se kar najhitreje možno preoblečem.				
		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	2	2	4	15	22
	f %	4,4%	4,4%	8,9%	33,3%	48,9%
nešportnice	f	3	2	3	5	22
	f %	8,6%	5,7%	8,6%	14,3%	62,9%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=4,324$, $g=4$, $p=0,364$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

3.7 Socialne vrednote

Pod sledečo točko smo obravnavali socialno vrednoto - zvestobo.

NA VREDNOTO '**ZVESTOBA**' SE VEŽETA DVE TRDITVI: 'DOBER PRIJATELJ, KI JE SLABE VOLJE IN OBČASNI ZNANEC, KI JE ZELO DOBRE VOLJE, STA ME ISTOČASNO POVABILA NA TEK - ŠEL BI Z DOBRIM PRIJATELJEM' IN 'ČE BI ME NASPROTNIK MED IGRO PROSIL, NAJ MU PUSTIM DOSEČI TOČKO ALI ZADETEK, TEGA NE BI NAREDIL, SAJ SEM ZVEST SVOJI EKIPU'.

Tabela 50

Vrednota zvestoba – osnovna statistika

	N	Minimum	Maksimum	Arit. sred.	Stand. odklon	Varianca
Dober prijatelj, ki je slabe volje in občasni znanec, ki je zelo dobre volje, sta me istočasno povabila na tek - šel bi z dobrim prijateljem.	154	1	5	3,98	1,191	1,418
Če bi me nasprotnik med igro prosil, naj mu pustim doseči točko ali zadetek, tega ne bi naredil, saj sem zvest svoji ekipi.	154	1	5	4,17	1,182	1,396

Tabela 51

Dober prijatelj, ki je slabe volje in občasni znanec, ki je zelo dobre volje, sta me istočasno povabila na tek - šel bi z dobrim prijateljem. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	5	4	20	12	33
	f %	6,8%	5,4%	27,0%	16,2%	44,6%
ženski	f	3	5	15	16	41
	f %	3,8%	6,3%	18,8%	20,0%	51,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=2,540$, $g=4$, $p=0,638$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 52

Dober prijatelj, ki je slabe volje in občasni znanec, ki je zelo dobre volje, sta me istočasno povabila na tek - šel bi z dobrim prijateljem. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	2	3	11	7	27
	f %	4,0%	6,0%	22,0%	14,0%	54,0%
nešportnik	f	3	1	9	5	6
	f %	12,5%	4,2%	37,5%	20,8%	25,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=6,905$, $g=4$, $p=0,141$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 53

Dober prijatelj, ki je slabe volje in občasni znanec, ki je zelo dobre volje, sta me istočasno povabila na tek - šel bi z dobrim prijateljem. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	0	3	7	11	24
	f %	,0%	6,7%	15,6%	24,4%	53,3%
nešportnice	f	3	2	8	5	17
	f %	8,6%	5,7%	22,9%	14,3%	48,6%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=6,681$, $g=4$, $p=0,154$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

Tabela 54

Če bi me nasprotnik med igro prosil, naj mu pustim doseči točko ali zadetek, tega ne bi naredil, saj sem zvest svoji ekipi. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	4	6	11	6	47
	f %	5,4%	8,1%	14,9%	8,1%	63,5%
ženski	f	3	4	13	16	44
	f %	3,8%	5,0%	16,3%	20,0%	55,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=5,295$, $g=4$, $p=0,258$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 55

Če bi me nasprotnik med igro prosil, naj mu pustim doseči točko ali zadetek, tega ne bi naredil, saj sem zvest svoji ekipi. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	2	6	4	5	33
	f %	4,0%	12,0%	8,0%	10,0%	66,0%
nešportnik	f	2	0	7	1	14
	f %	8,3%	,0%	29,2%	4,2%	58,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=10,629$, $g=4$, **$p=0,031$** .

Razlika je statistično značilna. 16% športnikov se s trditvijo ne strinja, strinja se jih 76%. Pri nešportnikih se jih ne strinja 8,3%, strinja pa 62,5%. Pri nešportnikih se jih 29,2% ni moglo odločiti, če se s trditvijo strinjajo ali ne. Več odstotkov športnikov kot nešportnikov bi izkazalo zvestobo svoji ekipi.

Tabela 56

Če bi me nasprotnik med igro prosil, naj mu pustim doseči točko ali zadetek, tega ne bi naredil, saj sem zvest svoji ekipi. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	1	2	4	9	29
	f %	2,2%	4,4%	8,9%	20,0%	64,4%
nešportnice	f	2	2	9	7	15
	f %	5,7%	5,7%	25,7%	20,0%	42,9%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=5,844$, $g=4$, $p=0,211$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

3.8 Demokratične vrednote

Pod sledečo točko smo obravnavali demokratične vrednote, med njimi svobodo, moralna načela in pravičnost.

NA VREDNOTO '**SVOBODA**' SE VEŽETA DVE TRDITVI: 'V ŠPORTNI IGRI SI ŽELIM VELIKO PROSTEGA PREIGRAVANJA' IN 'POMEMBNO MI JE, DA IMAM PROSTO IZBIRO PRI DOLOČANJU SOIGRALCEV PRI EKIPNEM ŠPORTU'.

Tabela 57

Vrednota svoboda – osnovna statistika

	N	Minimum	Maksimum	Arit. sred.	Stand. odklon	Varianca
V športni igri si želim veliko prostega preigravanja.	154	1	5	3,22	1,104	1,219
Pomembno mi je, da imam prosto izbiro pri določanju soigralcev pri ekipnem športu.	154	1	5	3,84	1,055	1,113

Tabela 58

V športni igri si želim veliko prostega preigravanja. *Analiza celotnega vzorca po spolu:*

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	6	11	27	16	14
	f %	8,1%	14,9%	36,5%	21,6%	18,9%
ženski	f	6	10	38	17	9
	f %	7,5%	12,5%	47,5%	21,3%	11,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=2,797$, $g=4$, $p=0,592$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 59

V športni igri si želim veliko prostega preigravanja. *Analiza športniki:nešportniki:*

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	4	5	18	12	11
	f %	8,0%	10,0%	36,0%	24,0%	22,0%
nešportnik	f	2	6	9	4	3
	f %	8,3%	25,0%	37,5%	16,7%	12,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=3,542$, $g=4$, $p=0,476$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 60

V športni igri si želim veliko prostega preigravanja. *Analiza športnice:nešportnice:*

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	3	2	20	13	7
	f %	6,7%	4,4%	44,4%	28,9%	15,6%
nešportnik	f	3	8	18	4	2
	f %	8,6%	22,9%	51,4%	11,4%	5,7%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=10,666$, $g=4$, $p=0,031$.

Razlika je statistično značilna. 11,1% športnic se s trditvijo ne strinja, strinja se jih 44,5%. Pri nešportnicah se jih ne strinja 31,5%, 17,1% se jih strinja. Približno polovica pri obeh skupinah, se ni mogla opredeliti za eno ali drugo stran. Športnice si želijo prostega preigravanja v igri veliko bolj kot nešportnice.

Tabela 61

Pomembno mi je, da imam prosto izbiro pri določanju soigralcev pri ekipnem športu. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	2	7	27	15	23
	f %	2,7%	9,5%	36,5%	20,3%	31,1%
ženski	f	1	4	21	22	32
	f %	1,3%	5,0%	26,3%	27,5%	40,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=4,472$, $g=4$, $p=0,346$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 62

Pomembno mi je, da imam prosto izbiro pri določanju soigralcev pri ekipnem športu. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	2	4	20	10	14
	f %	4,0%	8,0%	40,0%	20,0%	28,0%
nešportnik	f	0	3	7	5	9
	f %	,0%	12,5%	29,2%	20,8%	37,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2= 2,904$, $g=4$, $p=0,574$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 63

Pomembno mi je, da imam prosto izbiro pri določanju soigralcev pri ekipnem športu. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	1	4	12	10	18
	f %	2,2%	8,9%	26,7%	22,2%	40,0%
nešportnice	f	0	0	9	12	14
	f %	,0%	,0%	25,7%	34,3%	40,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=6,792$, $g=4$, $p=0,147$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

NA VREDNOTO '**MORALNA NAČELA**' SE VEŽETA DVE TRDITVI: 'ČE BI SE SOŠOLEC, KI BI GA PRI KOŠARKI ŽELEL PREIGRATI PRED MANO NENADOMA ZGRUDIL, BI TAKOJ USTAVIL IGRO IN POKLICAL POMOČ' IN 'ŠPORTNIKU, KI NA TEKMI UPORABLJA NEDOVOLJENA POŽIVILA, BI MORALI ZMAGO ODVZETI'.

Tabela 64

Vrednota *moralna načela* – osnovna statistika

	N	Minimum	Maksimum	Arit. sred.	Stand. odklon	Varianca
Če bi se sošolec, ki bi ga pri košarki želel preigrati pred mano nenadoma zgrudil, bi takoj ustavil igro in poklical pomoč.	154	1	5	4,51	,916	,840
Športniku, ki na tekmi uporablja nedovoljena poživila, bi morali zmago odvzeti.	154	1	5	4,35	1,213	1,471

Tabela 65

Če bi se sošolec, ki bi ga pri košarki želel preigrati pred mano nenadoma zgrudil, bi takoj ustavil igro in poklical pomoč. Analiza celotnega vzorca po spolu:

	sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f 2	4	6	12	50
	f % 2,7%	5,4%	8,1%	16,2%	67,6%
ženski	f 0	3	6	10	61
	f % ,0%	3,8%	7,5%	12,5%	76,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=3,956$, $g=4$, $p=0,412$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 66

Če bi se sošolec, ki bi ga pri košarki želel preigrati pred mano nenadoma zgrudil, bi takoj ustavil igro in poklical pomoč. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	1	2	0	8	39
	f %	2,0%	4,0%	,0%	16,0%	78,0%
nešportnik	f	1	2	6	4	11
	f %	4,2%	8,3%	25,0%	16,7%	45,8%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=16,968$, $g=4$, $p=0,002$.

Razlika je statistično značilna. 6% športnikov se s trditvijo ne strinja, strinja se jih 94%. Pri nešportnikih se jih 12,5% ne strinja, strinja se jih 62,5%. Kot kaže tabela, imajo športniki veliko bolj razvit čut za moralna načela v športu.

Tabela 67

Če bi se sošolec, ki bi ga pri košarki želel preigrati pred mano nenadoma zgrudil, bi takoj ustavil igro in poklical pomoč. Analiza športnice:nešportnice:

		Če bi se sošolec, ki bi ga pri košarki želel preigrati pred mano nenadoma zgrudil, bi takoj ustavil igro in poklical pomoč.			
		v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	1	1	7	36
	f %	2,2%	2,2%	15,6%	80,0%
nešportnice	f	2	5	3	25
	f %	5,7%	14,3%	8,6%	71,4%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=5,638$, $g=4$, $p=0,131$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

Tabela 68

Športniku, ki na tekmi uporablja nedovoljena poživila, bi morali zmago odvzeti. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	7	2	5	8	52
	f %	9,5%	2,7%	6,8%	10,8%	70,3%
ženski	f	5	2	6	10	57
	f %	6,3%	2,5%	7,5%	12,5%	71,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=0,643$, $g=4$, $p=0,958$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 69

Športniku, ki na tekmi uporablja nedovoljena poživila, bi morali zmago odvzeti. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	3	0	2	6	39
	f %	6,0%	,0%	4,0%	12,0%	78,0%
nešportnik	f	4	2	3	2	13
	f %	16,7%	8,3%	12,5%	8,3%	54,2%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=9,482$, $g=4$, **$p=0,050$** .

Razlika je statistično značilna. Le 6% športnikov se strditvijo ne strinja, strinja se jih 90%. Pri nešportnikih je drugače, 25% se jih s trditvijo ne strinja, strinja pa se jih 62,5%. Športniki imajo bolj kritičen odnos do nedovoljenih poživil v športu kot nešportniki.

Tabela 70

Športniku, ki na tekmi uporablja nedovoljena poživila, bi morali zmago odvzeti. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	2	1	2	5	35
	f %	4,4%	2,2%	4,4%	11,1%	77,8%
nešportnice	f	3	1	4	5	22
	f %	8,6%	2,9%	11,4%	14,3%	62,9%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=2,619$, $g=4$, $p=0,623$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

NA VREDNOTO 'PRAVIČNOST' SE VEŽETA DVE TRDITVI: 'NEKDO, KI NA TEKMI GOLJUFA IN PREMAGA NEKOGA, KI NE GOLJUFA, SI ZMAGE NE ZASLUŽI' IN 'VSI ŠPORTNI DIRKAČI BI MORALI TEKMOVATI Z ENAKO DOBRIM DIRKALNIKOM'.

Tabela 71

Vrednota *pravičnost* – osnovna statistika

	N	Minimum	Maksimum	Arit. sred.	Stand. odklon	Varianca
Nekdo, ki na tekmi goljufa in premaga nekoga, ki ne goljufa, si zmage ne zasluži.	154	1	5	4,51	1,018	1,036
Vsi športni dirkači (npr. formula 1) bi morali tekmovati z enako dobrim dirkalnikom.	154	0	5	3,79	1,353	1,830

Tabela 72

Nekdo, ki na tekmi goljufa in premaga nekoga, ki ne goljufa, si zmage ne zasluži. Analiza celotnega vzorca po spolu:

	sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	1	2	7	3
	f %	1,4%	2,7%	9,5%	4,1%
ženski	f	5	1	8	9
	f %	6,3%	1,3%	10,0%	11,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=6,359$, $g=4$, $p=0,174$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 73

Nekdo, ki na tekmi goljufa in premaga nekoga, ki ne goljufa, si zmage ne zasluži. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	0	1	4	1	44
	f %	,0%	2,0%	8,0%	2,0%	88,0%
nešportnik	f	1	1	3	2	17
	f %	4,2%	4,2%	12,5%	8,3%	70,8%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=4,912$, $g=4$, $p=0,296$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 74

Nekdo, ki na tekmi goljufa in premaga nekoga, ki ne goljufa, si zmage ne zasluži. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	3	1	2	5	34
	f %	6,7%	2,2%	4,4%	11,1%	75,6%
nešportnice	f	2	0	6	4	23
	f %	5,7%	,0%	17,1%	11,4%	65,7%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=4,675$, $g=4$, $p=0,322$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

Tabela 75

Vsi športni dirkači (npr. formula 1) bi morali tekmovati z enako dobrim dirkalnikom. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	9	9	10	13	33
	f %	12,2%	12,2%	13,5%	17,6%	44,6%
ženski	f	5	5	15	23	32
	f %	6,3%	6,3%	18,8%	28,8%	40,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=5,854$, $g=4$, $p=0,210$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 76

Vsi športni dirkači (npr. formula 1) bi morali tekmovati z enako dobrim dirkalnikom. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	8	6	5	8	23
	f %	16,0%	12,0%	10,0%	16,0%	46,0%
nešportnik	f	1	3	5	5	10
	f %	4,2%	12,5%	20,8%	20,8%	41,7%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=3,845$, $g=4$, $p=0,427$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 77

Vsi športni dirkači (npr. formula 1) bi morali tekmovati z enako dobrim dirkalnikom. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	2	1	6	18	18
	f %	4,4%	2,2%	13,3%	40,0%	40,0%
nešportnice	f	3	4	9	5	14
	f %	8,6%	11,4%	25,7%	14,3%	40,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=9,781$, $g=4$, **$p=0,044$** .

Razlika je statistično značilna. 6,6% športnic se s trditvijo ne strinja, strinja se jih 80%. Pri nešportnicah se jih 20% ne strinja, strinja se jih 54,3%. Kot kaže tabela, imajo športnice bolj kritičen in morda tudi bolj pravičen pogled na navedeno trditev.

3.9 Tradicionalne vrednote

Pod sledečo točko smo obravnavali tradicionalne vrednote, med njimi poštenost in delavnost.

NA VREDNOTO '**POŠTENOST**' SE VEŽETA DVE TRDITVI: 'ČE BI DOSEGEL ZADETEK, TIK PRED TEM PA NAREDIL PREKRŠEK, BI TO PRIZNAL IN ZADETEK NE BI OBVELJAL' IN 'ČE NENAMERNO NAREDIM GROB PREKRŠEK NAD TEKMOVALCEM DRUGE EKIPE, SE MU OPRAVIČIM'.

Tabela 78

Vrednota poštenost – osnovna statistika

	N	Minimum	Maksimum	Arit. sred.	Stand. odklon	Varianca
Če bi dosegel zadetek, tik pred tem pa naredil prekršek, bi to priznal in zadetek ne bi obveljal.	154	1	5	3,08	1,343	1,803
Če nenamerno naredim grob prekršek nad tekmovalcem druge ekipe, se mu opravičim.	154	1	5	4,28	1,069	1,144

Tabela 79

Če bi dosegel zadetek, tik pred tem pa naredil prekršek, bi to priznal in zadetek ne bi obveljal.

Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	17	7	24	9	17
	f %	23,0%	9,5%	32,4%	12,2%	23,0%
ženski	f	11	10	30	15	14
	f %	13,8%	12,5%	37,5%	18,8%	17,5%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=4,044$, $g=4$, $p=0,400$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 80

Če bi dosegel zadetek, tik pred tem pa naredil prekršek, bi to priznal in zadetek ne bi obveljal.

Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	14	5	14	6	11
	f %	28,0%	10,0%	28,0%	12,0%	22,0%
nešportnik	f	3	2	10	3	6
	f %	12,5%	8,3%	41,7%	12,5%	25,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=2,900$, $g=4$, $p=0,575$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 81

Če bi dosegel zadetek, tik pred tem pa naredil prekršek, bi to priznal in zadetek ne bi obveljal.

Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	7	4	13	10	11
	f %	15,6%	8,9%	28,9%	22,2%	24,4%
nešportnice	f	4	6	17	5	3
	f %	11,4%	17,1%	48,6%	14,3%	8,6%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=7,072$, $g=4$, $p=0,144$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

Tabela 82

Če nenamerno naredim grob prekršek nad tekmovalcem druge ekipe, se mu opravičim.

Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	3	4	9	15	43
	f %	4,1%	5,4%	12,2%	20,3%	58,1%
ženski	f	3	3	6	21	47
	f %	3,8%	3,8%	7,5%	26,3%	58,8%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=1,696$, $g=4$, $p=0,791$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 83

Če nenamerno naredim grob prekršek nad tekmovalcem druge ekipe, se mu opravičim.

Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	2	4	4	13	27
	f %	4,0%	8,0%	8,0%	26,0%	54,0%
nešportnik	f	1	0	5	2	16
	f %	4,2%	,0%	20,8%	8,3%	66,7%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=8,523$, $g=4$, $p=0,074$.

Razlika ni statistično značilna. 12% športnikov se s trditvijo ne strinja, strinja pa se jih 80%. Pri nešportnikih se samo 4,2% ne strinja, strinja se jih 75%, 25% pa se jih ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

Tabela 84

Če nenamerno naredim grob prekršek nad tekmovalcem druge ekipe, se mu opravičim.

Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	1	3	4	9	28
	f %	2,2%	6,7%	8,9%	20,0%	62,2%
nešportnice	f	2	0	2	12	19
	f %	5,7%	,0%	5,7%	34,3%	54,3%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=6,089$, $g=4$, $p=0,193$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

NA VREDNOTO '**DELAVNOST**' SE VEŽETA DVE TRDITVI: 'PRI ŠV POGOSTO NAREDIM VEČ NALOG, KOT JE BILO DOLOČENO' IN 'ČE ME PROFESOR PRI ŠPORTNI VZGOJI PROSI ZA POMOČ PRI POSTAVLJANJU NPR. POLIGONA ALI POSTAJE, RAD POMAGAM'.

Tabela 85

Vrednota delavnost – osnovna statistika

	N	Minimum	Maksimum	Arit. sred.	Stand. odklon	Varianca
Pri ŠV pogosto naredim več nalog, kot jih je bilo določeno.	154	1	5	2,74	1,257	1,579
Če me profesor pri športni vzgoji prosi za pomoč pri postavljanju npr. poligona ali postaje, rad pomagam.	154	1	5	3,79	1,197	1,434

Tabela 86

Pri ŠV pogosto naredim več nalog, kot jih je bilo določeno. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	12	14	25	12	11
	f %	16,2%	18,9%	33,8%	16,2%	14,9%
ženski	f	18	24	21	10	7
	f %	22,5%	30,0%	26,3%	12,5%	8,8%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=5,024$, $g=4$, $p=0,285$.

Razlika ni statistično značilna. Med spoloma ne prihaja do razlik.

Tabela 87

Pri ŠV pogosto naredim več nalog, kot jih je bilo določeno. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	6	9	14	11	10
	f %	12,0%	18,0%	28,0%	22,0%	20,0%
nešportnik	f	6	5	11	1	1
	f %	25,0%	20,8%	45,8%	4,2%	4,2%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=10,845$, $g=4$, $p=0,033$.

Razlika je statistično značilna. S trditvijo se ne strinja 30% športnikov, 42% se jih strinja. Pri nešportnikih se jih 45,8% ne strinja, strinja se jih le 8,4%. Športniki pri pouku športne vzgoje pogosto naredijo več nalog, kot je bilo določeno, nešportniki pa sploh ne. Rezultati so pričakovani, saj je šport na vrednostni lestvici športnikov precej višje, kot pri nešportnikih, ker je sestavni del njihovega življenja.

Tabela 88

Pri ŠV pogosto naredim več nalog, kot jih je bilo določeno. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	8	15	11	7	4
	f %	17,8%	33,3%	24,4%	15,6%	8,9%
nešportnice	f	10	9	10	3	3
	f %	28,6%	25,7%	28,6%	8,6%	8,6%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=2,322$, $g=4$, $p=0,677$.

Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

Tabela 89

Če me profesor pri športni vzgoji prosi za pomoč pri postavljanju npr. poligona ali postaje, rad pomagam. Analiza celotnega vzorca po spolu:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
moški	f	4	6	13	17	34
	f %	5,4%	8,1%	17,6%	23,0%	45,9%
ženski	f	5	10	14	31	20
	f %	6,3%	12,5%	17,5%	38,8%	25,0%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=8,640$, $g=4$, $p=0,071$.

Razlika ni statistično značilna. 13,5% moških se s trditvijo ne strinja, strinja se jih 68,9%. Pri ženskah se s trditvijo ne strinja 18,8%, strinja pa 63,8%.

Tabela 90

Če me profesor pri športni vzgoji prosi za pomoč pri postavljanju npr. poligona ali postaje, rad pomagam. Analiza športniki:nešportniki:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnik	f	2	2	9	13	24
	f %	4,0%	4,0%	18,0%	26,0%	48,0%
nešportnik	f	2	4	4	4	10
	f %	8,3%	16,7%	16,7%	16,7%	41,7%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=4,277$, $g=4$, $p=0,370$.

Razlika ni statistično značilna. Med športniki in nešportniki ne prihaja do razlik.

Tabela 91

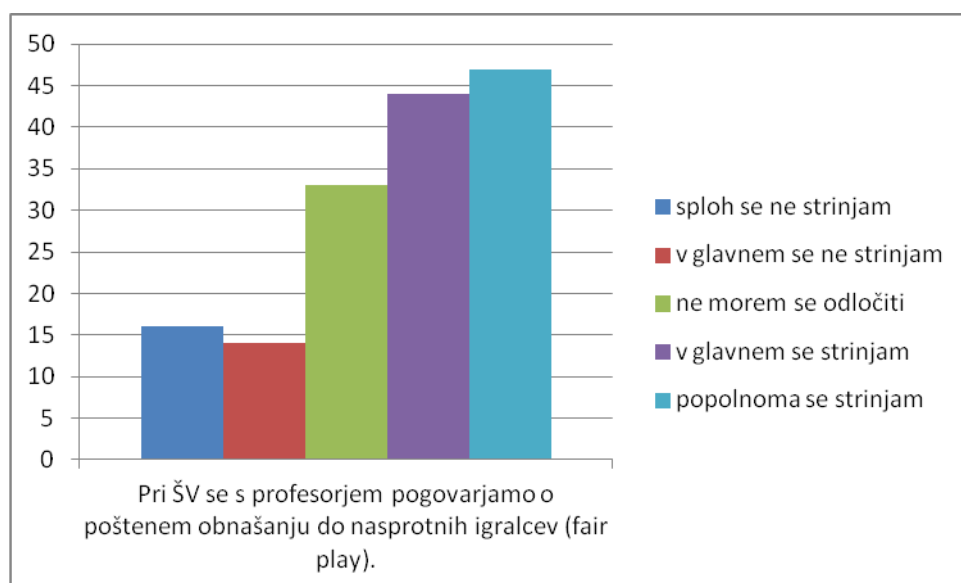
Če me profesor pri športni vzgoji prosi za pomoč pri postavljanju npr. poligona ali postaje, rad pomagam. Analiza športnice:nešportnice:

		sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ne morem se odločiti	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
športnice	f	2	5	10	19	9
	f %	4,4%	11,1%	22,2%	42,2%	20,0%
nešportnice	f	3	5	4	12	11
	f %	8,6%	14,3%	11,4%	34,3%	31,4%

Izid χ^2 testa: $\chi^2=3,399$, $g=4$, $p=0,493$.

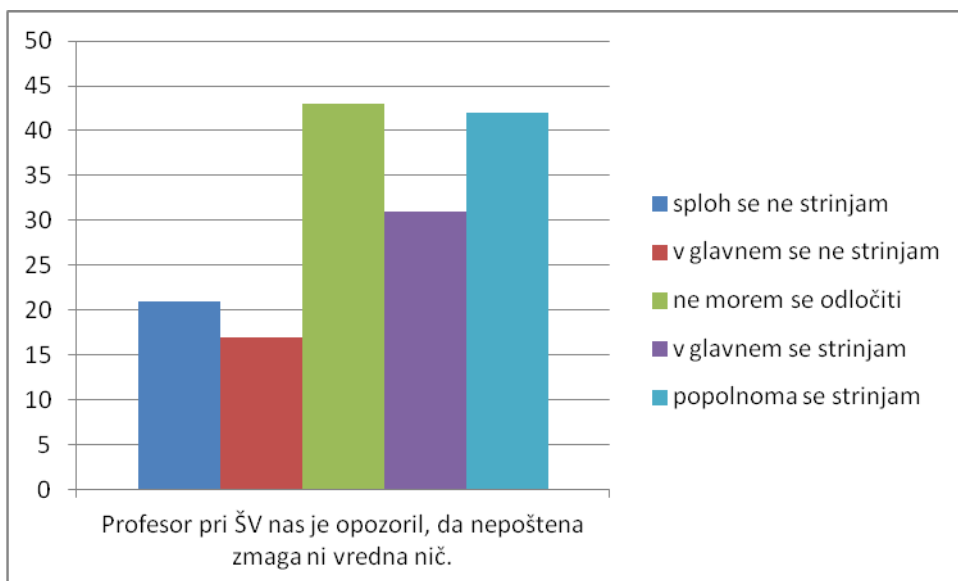
Razlika ni statistično značilna. Med športnicami in nešportnicami ne prihaja do razlik.

3.10 Obravnava tem povezanih z vrednotami pri procesu športne vzgoje

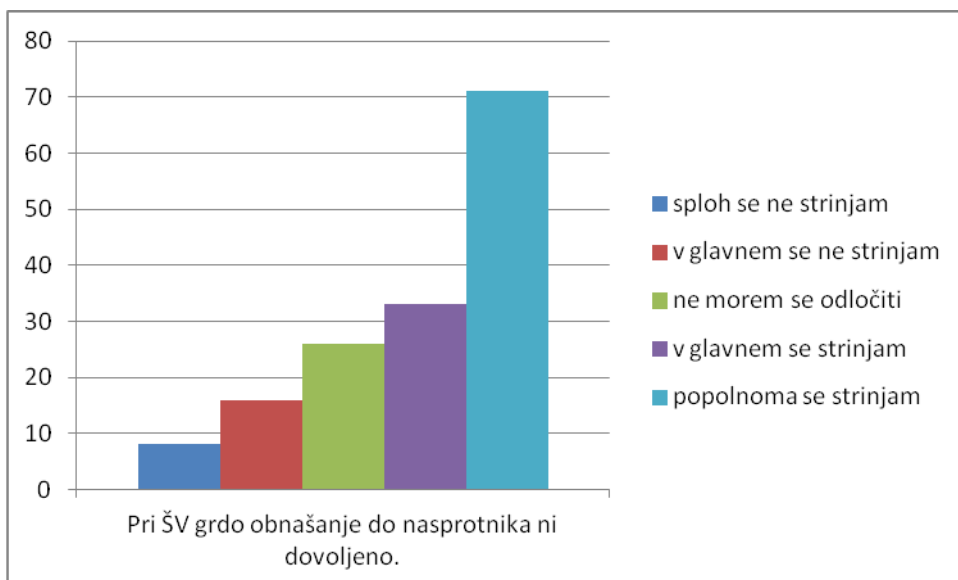
Slika 4. Pri ŠV se s profesorjem pogovarjamo o poštemem obnašanju do nasprotnih igralcev (fair play).

Na Sliki 4 vidimo, da se 47 anketiranih (30,5%) popolnoma, 44 (28,6%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da se pri pouku ŠV s profesorjem pogovarjajo o fair playu. 14 (9,1%) se jih v glavnem, 16 (10,4%) pa sploh ne strinja. 33 anketirancev (21,4%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

Slika 5. Profesor pri ŠV nas je opozoril, da nepoštena zmaga ni vredna nič.

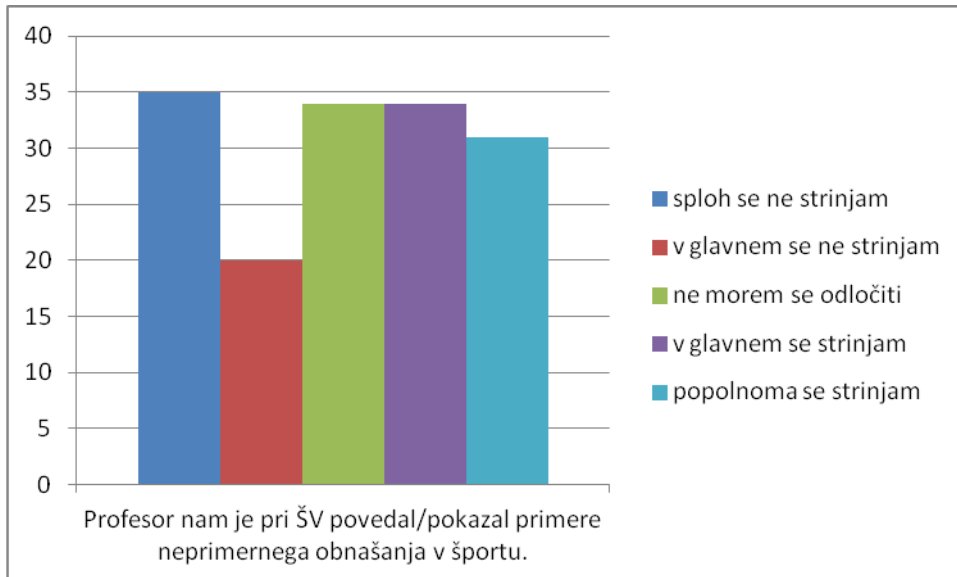
Na Sliki 5 vidimo, da se 42 anketiranih (27,3%) popolnoma, 31 (20,1%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da jih je profesor pri pouku ŠV opozoril, da nepoštena zmaga ni vredna nič. 17 (11%) se jih v glavnem, 21 (13,6%) pa sploh ne strinja. 43 anketirancev (27,9%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

Slika 6. Pri ŠV grdo obnašanje do nasprotnika ni dovoljeno.

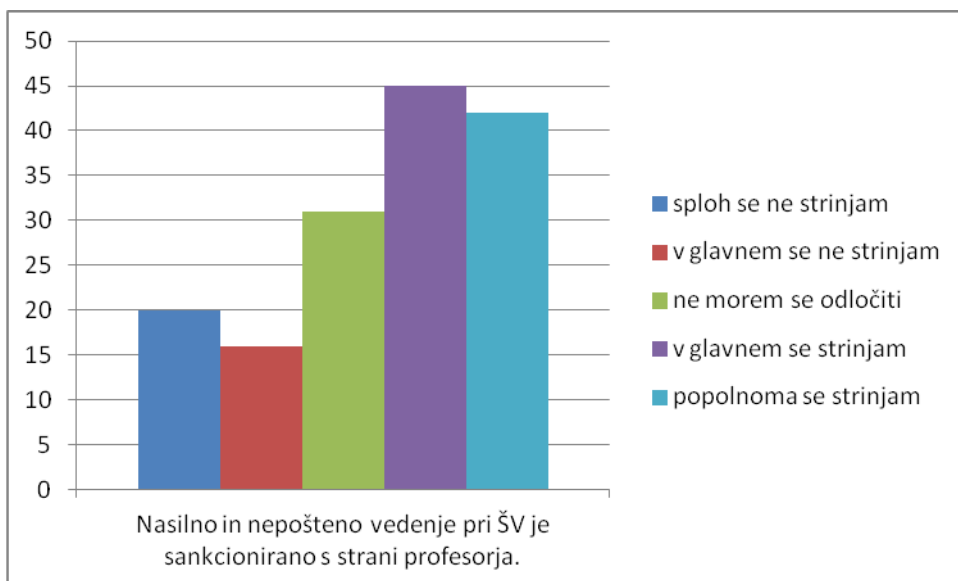
Na Sliki 6 vidimo, da se 71 anketiranih (46,1%) popolnoma, 33 (21,4%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da pri ŠV grdo obnašanje do nasprotnika ni dovoljeno. S trditvijo se jih 16 (10,4%)

v glavnem, 8 (5,2%) pa sploh ne strinja. 26 anketirancev (16,9%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

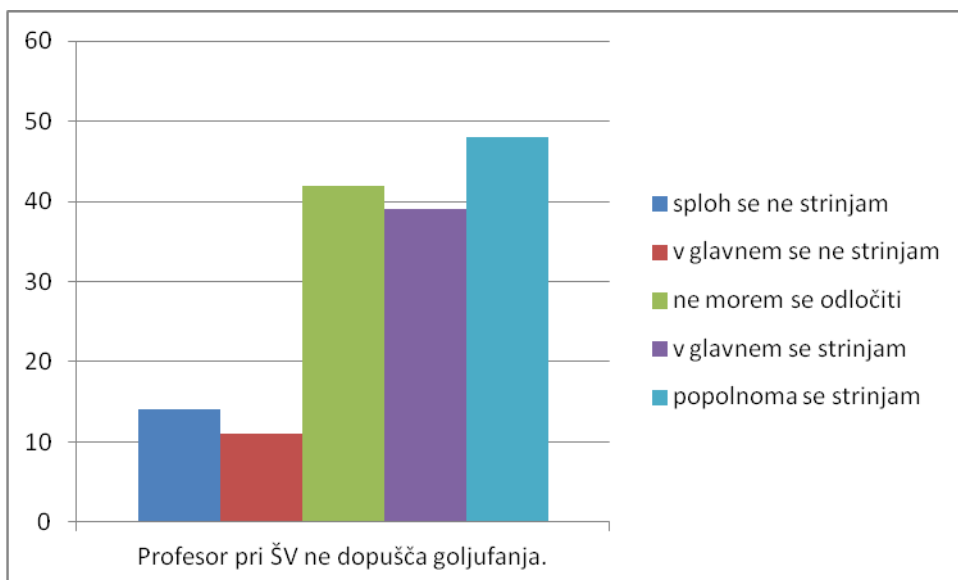
Slika 7. Profesor nam je pri ŠV povedal/pokazal primere neprimerne obnašanja v športu.

Na Sliki 7 vidimo, da se 31 anketiranih (20,1%) popolnoma, 34 (22,1%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da jim je profesor ŠV pokazal primere neprimerne obnašanja v športu. S trditvijo se jih 20 (13%) v glavnem, 35 (22,7%) pa sploh ne strinja. 34 anketirancev (22,1%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

Slika 8. Nasilno in nepošteno vedenje pri ŠV je sankcionirano s strani profesorja.

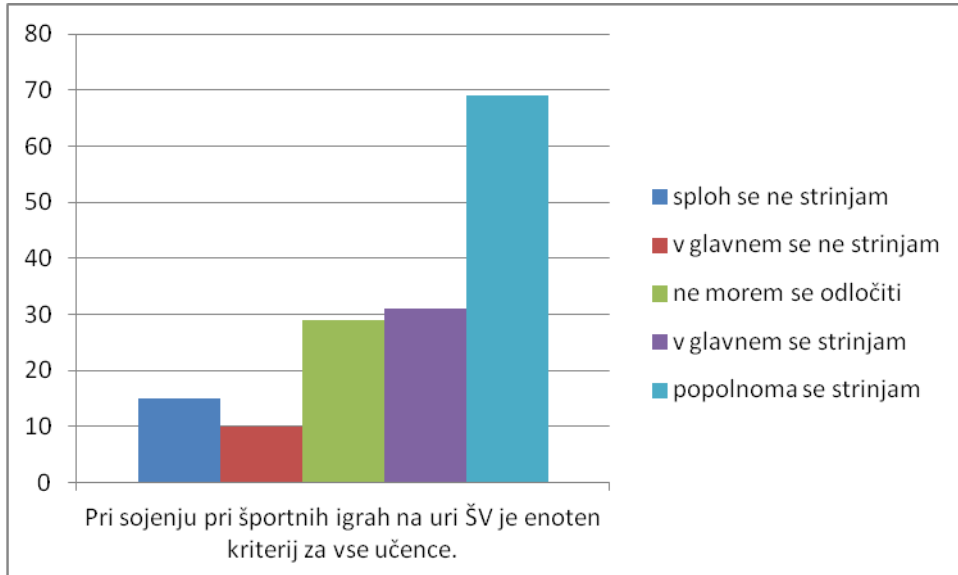
Na Sliki 8 vidimo, da se 42 anketiranih (27,3%) popolnoma, 45 (29,2%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da je nasilno in neprimerno vedenje pri ŠV sankcionirano s strani profesorja. S trditvijo se jih 16 (10,4%) v glavnem, 20 (13%) pa sploh ne strinja. 31 anketirancev (20,1%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

Slika 9. Profesor pri ŠV ne dopušča goljufanja.

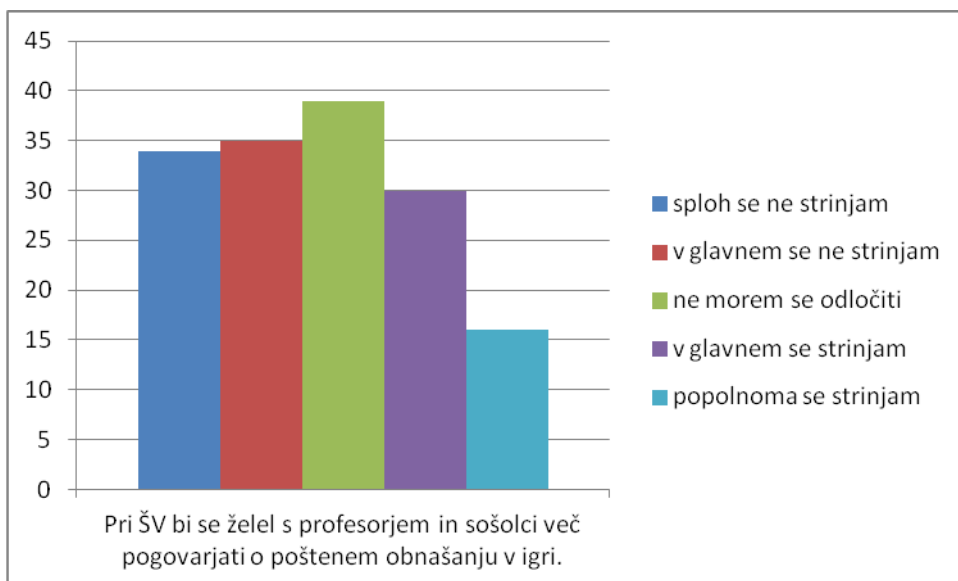
Na Sliki 9 vidimo, da se 48 anketiranih (31,2%) popolnoma, 39 (25,3%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da profesor pri ŠV goljufanja ne dopušča. S trditvijo se jih 11 (7,1%) v glavnem,

14 (9,1%) pa sploh ne strinja. 42 anketirancev (27,3%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

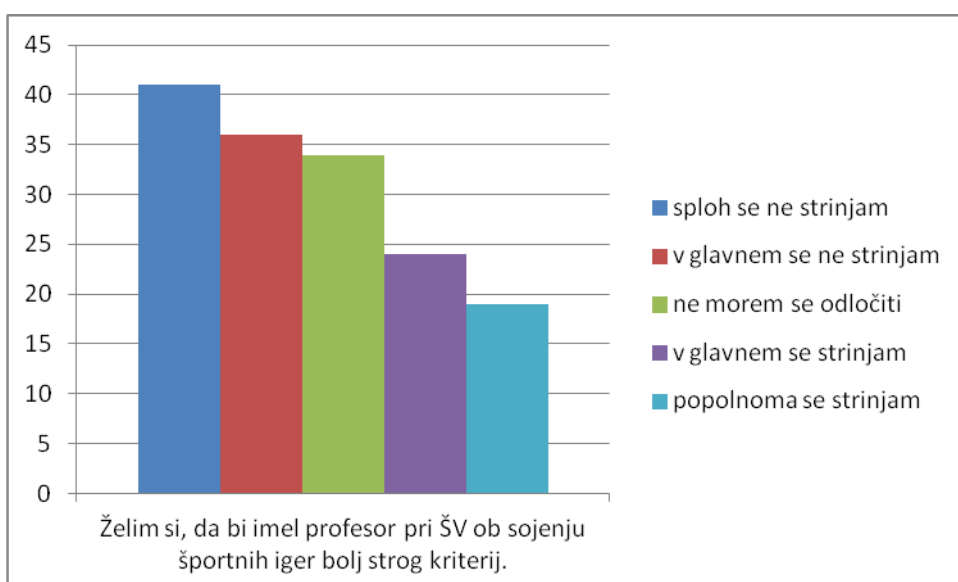
Slika 10. Pri sojenju pri športnih igrah na uri ŠV je enoten kriterij za vse učence.

Na Sliki 10 vidimo, da se 69 anketiranih (44,8%) popolnoma, 31 (20,1%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da je pri sojenju pri športnih igrah na uri ŠV enoten kriterij za vse učence. S trditvijo se jih 10 (6,5%) v glavnem, 15 (9,7%) pa sploh ne strinja. 29 anketirancev (18,8%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

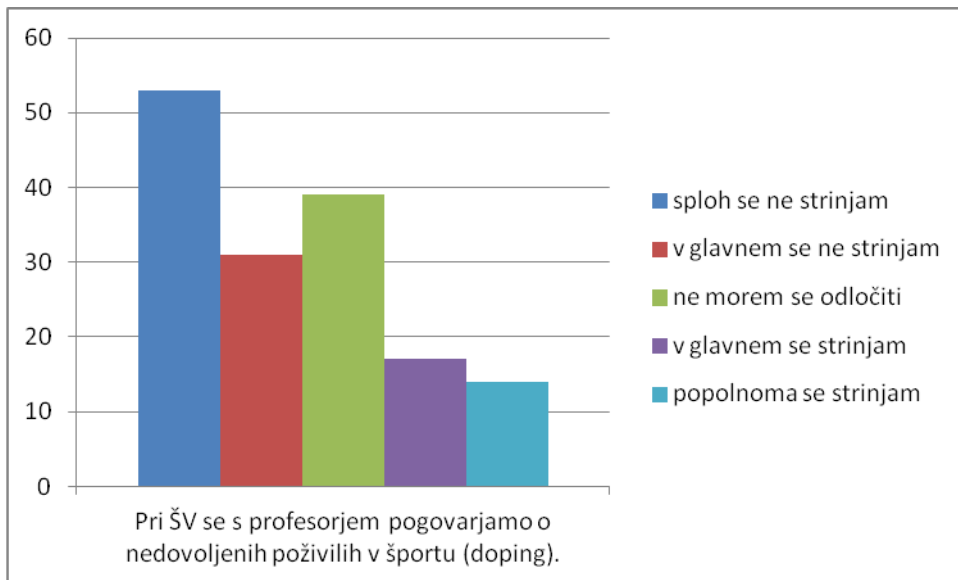
Slika 11. Pri ŠV bi se želel s profesorjem in sošolci več pogovarjati o poštenem obnašanju v igri.

Na Sliki 11 vidimo, da se 16 anketiranih (10,4%) popolnoma, 30 (19,5%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da bi se želeli s profesorjem in sošolci več pogovarjati o poštenem obnašanju v igri. S trditvijo se jih 35 (22,7%) v glavnem, 34 (22,1%) pa sploh ne strinja. 39 anketirancev (25,3%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

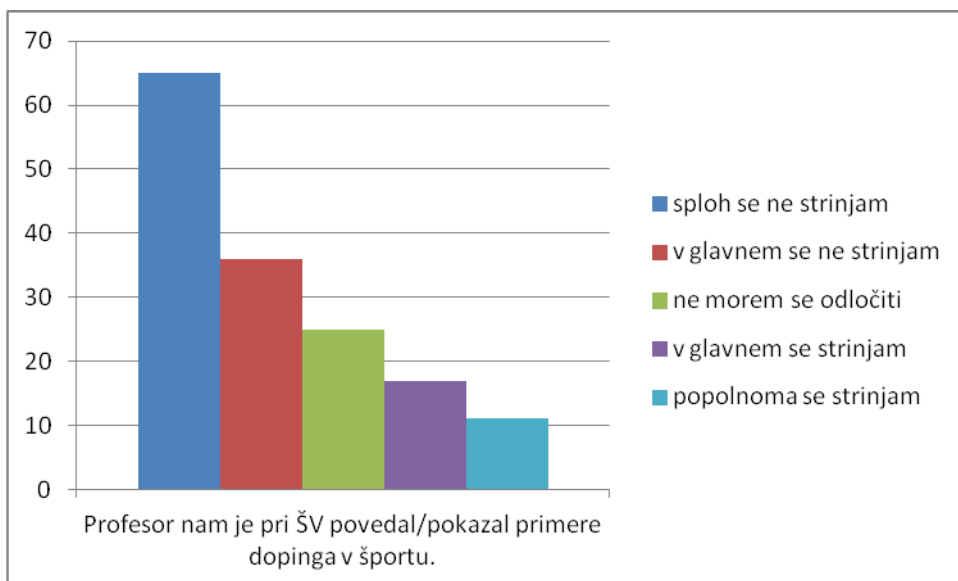
Slika 12. Želim si, da bi imel profesor pri ŠV ob sojenju športnih iger bolj strog kriterij.

Na Sliki 12 vidimo, da se 19 anketiranih (12,3%) popolnoma, 24 (15,6%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da si želijo pri ŠV strožji kriterij sojenja. S trditvijo se jih 36 (23,4%) v glavnem, 41 (26,6%) pa sploh ne strinja. 34 anketirancev (22,1%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

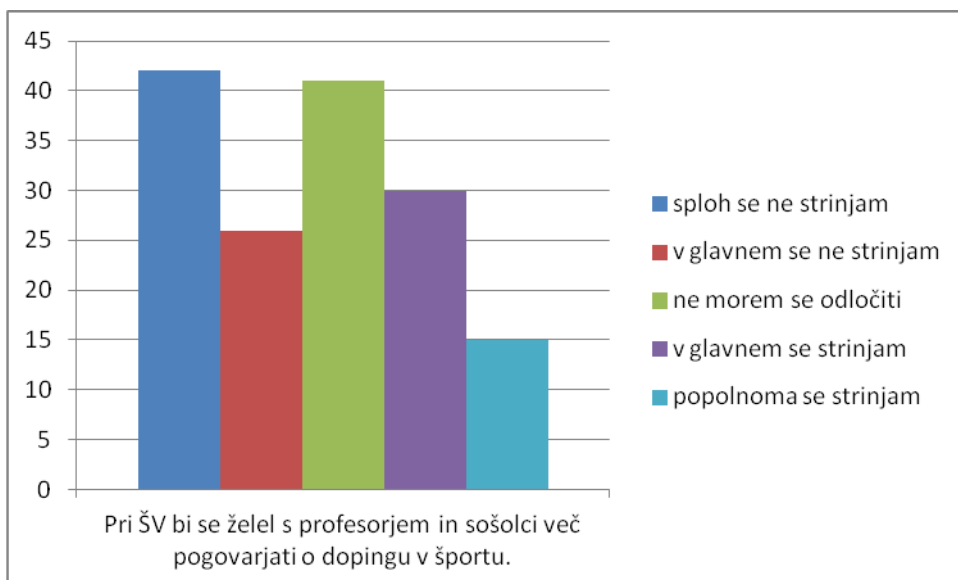
Slika 13. Pri ŠV se s profesorjem pogovarjamo o nedovoljenih poživilih v športu (doping).

Na Sliki 13 vidimo, da se 14 anketiranih (9,1%) popolnoma, 17 (11%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da se pri ŠV s profesorjem pogovarjajo o dopingu. S trditvijo se jih 31 (20,1%) v glavnem, 53 (34,4%) pa sploh ne strinja. 39 anketirancev (25,3%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

Slika 14. Profesor nam je pri ŠV povedal/pokazal primere dopinga v športu.

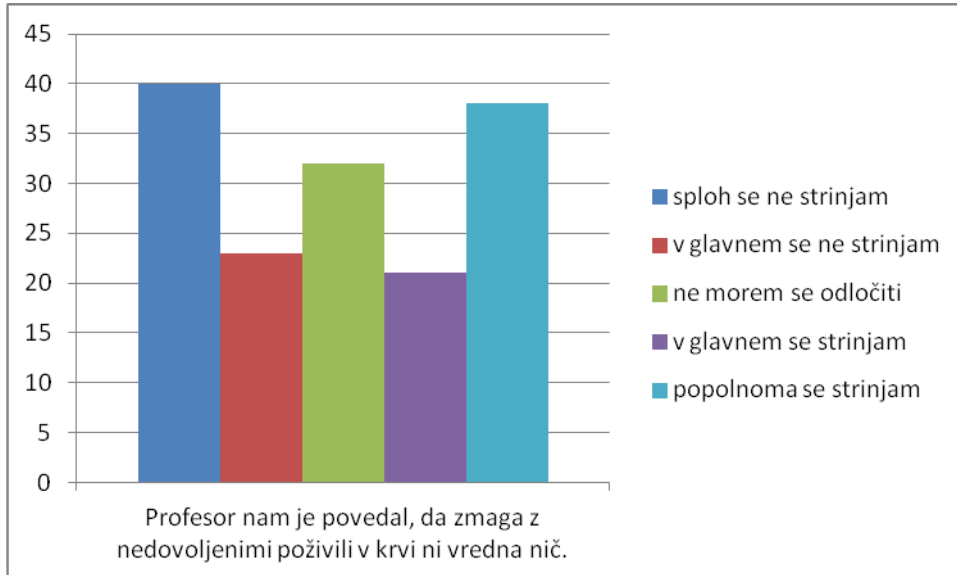
Na Sliki 14 vidimo, da se 11 anketiranih (7,1%) popolnoma, 17 (11%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da jim je profesor pri ŠV povedal/pokazal primere dopinga v športu. S trditvijo se jih 36 (23,4%) v glavnem, 65 (42,2%) pa sploh ne strinja. 25 anketirancev (16,2%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

Slika 15. Pri ŠV bi se želel s profesorjem in sošolci več pogovarjati o dopingju v športu.

Na Sliki 15 vidimo, da se 15 anketiranih (9,7%) popolnoma, 30 (19,5%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da bi se pri ŠV želeli s profesorjem in sošolci več pogovarjati o dopingju v športu. S

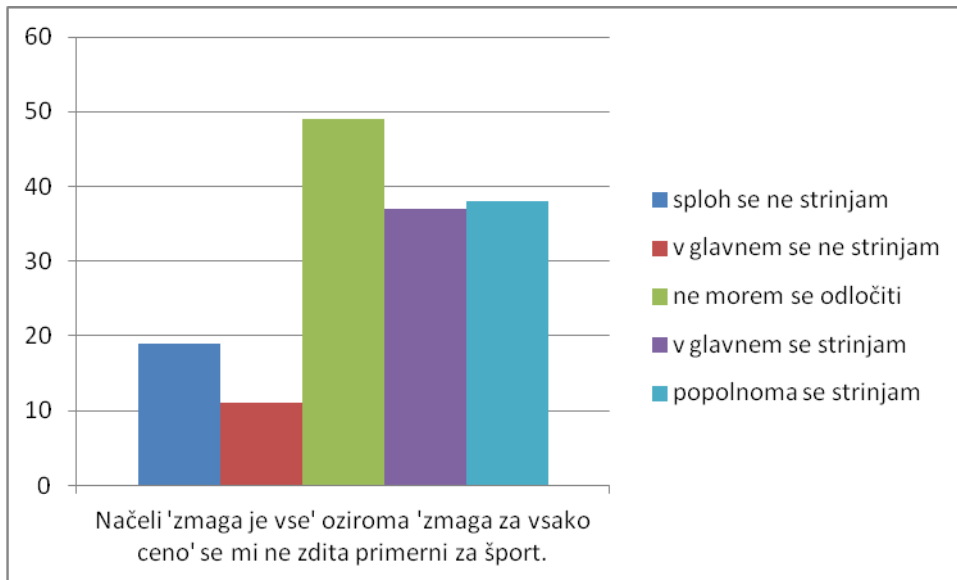
trditvijo se jih 26 (16,9%) v glavnem, 42 (27,3%) pa sploh ne strinja. 41 anketirancev (26,6%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

Slika 16. Profesor nam je povedal, da zmaga z nedovoljenimi poživili v krvi ni vredna nič.

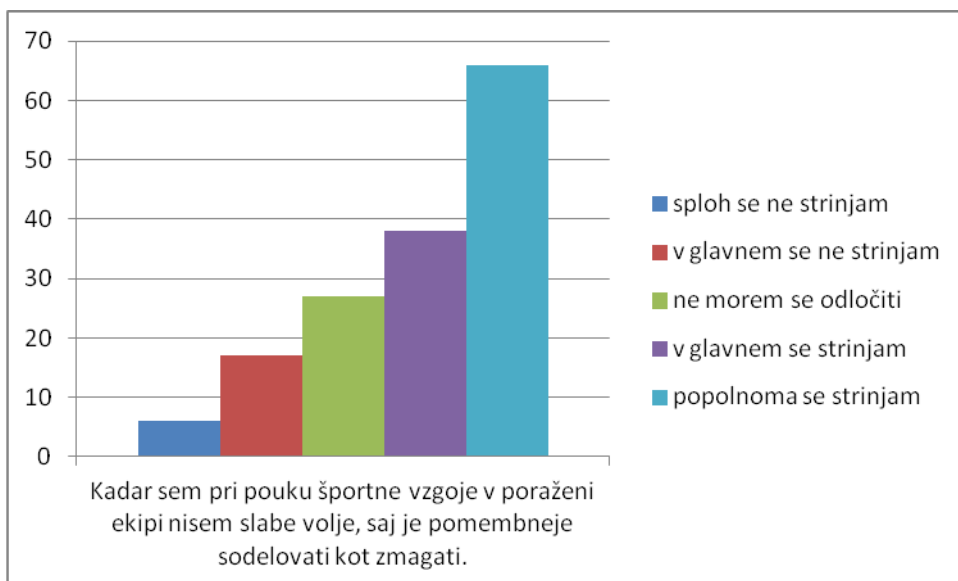
Na Sliki 16 vidimo, da se 38 anketiranih (24,7%) popolnoma, 21 (13,6%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da jim je profesor povedal, da zmaga z nedovoljenimi poživili v krvi ni vredna nič. S trditvijo se jih 23 (14,9%) v glavnem, 40 (26%) pa sploh ne strinja. 32 anketirancev (20,8%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

3.11 Olimpijska načela

Slika 17. Načeli 'zmaga je vse' oziroma 'zmaga za vsako ceno' se mi ne zdita primerni za šport.

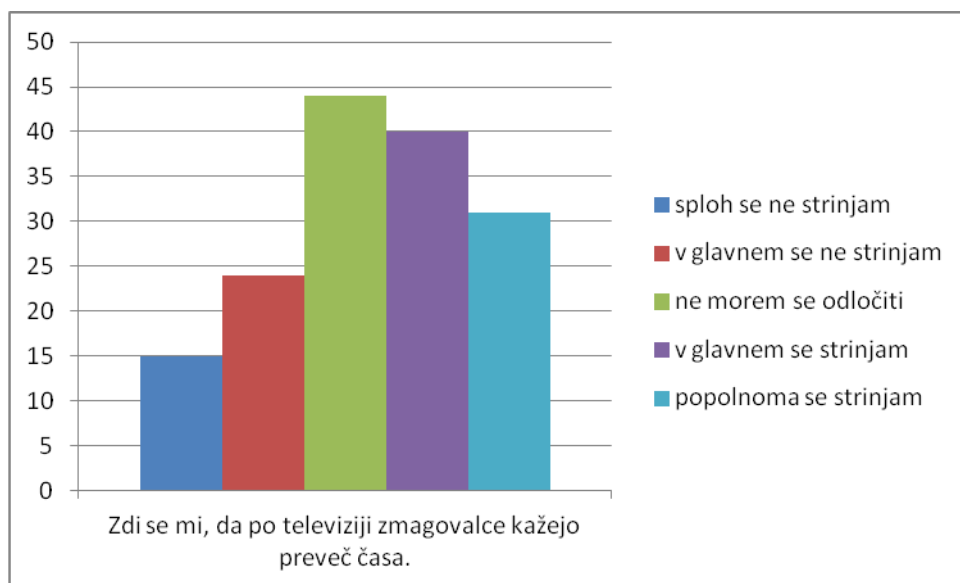
Na Sliki 17 vidimo, da se 38 anketiranih (24,7%) popolnoma, 37 (24%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da se jim načeli 'zmaga je vse' in 'zmaga za vsako ceno' ne zdita primerni za šport. S trditvijo se jih 11 (7,1%) v glavnem, 19 (12,3%) pa sploh ne strinja. 49 anketirancev (31,8%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

Slika 18. Kadar sem pri pouku športne vzgoje v poraženi ekipi nisem slabe volje, saj je pomembneje sodelovati kot zmagati.

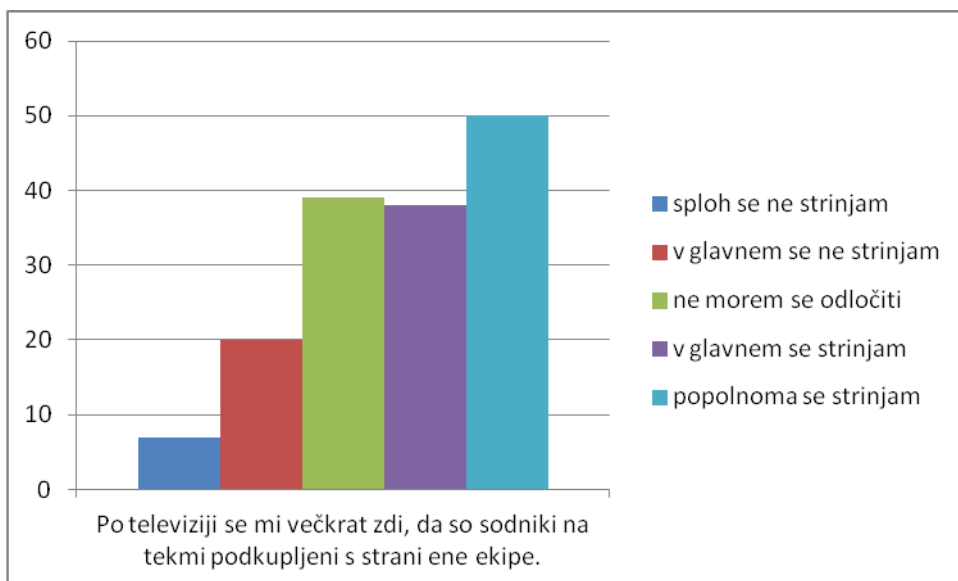
Na Sliki 18 vidimo, da se 66 anketiranih (42,9%) popolnoma, 38 (24,7%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da je pomembneje sodelovati kot zmagati. S trditvijo se jih 17 (11%) v glavnem, 6 (3,9%) pa sploh ne strinja. 27 anketirancev (17,5%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

3.12 Televizija in šport

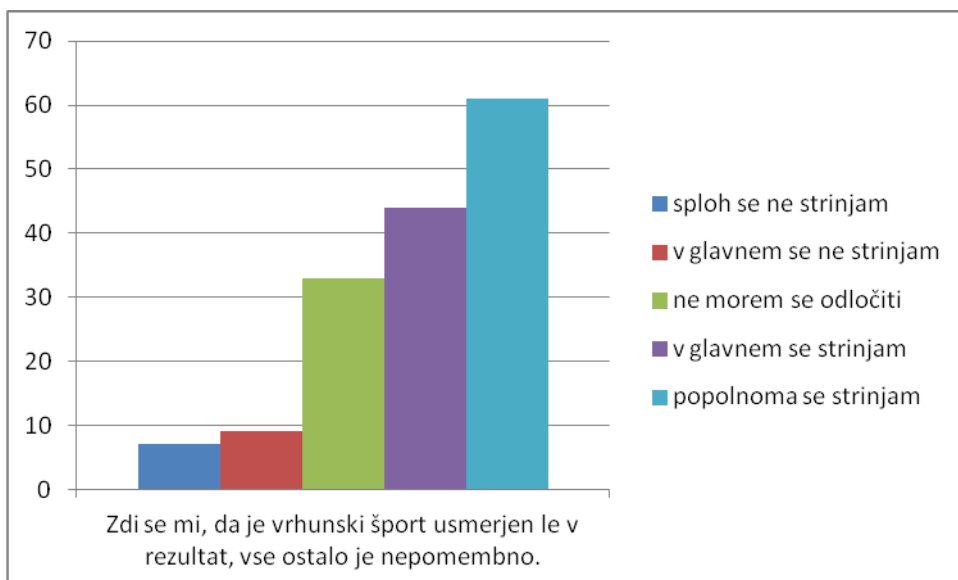
Slika 19. Zdi se mi, da po televiziji zmagovalce kažejo preveč časa.

Na Sliki 19 vidimo, da se 31 anketiranih (20,1%) popolnoma, 40 (26%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da po televiziji zmagovalce kažejo preveč časa. S trditvijo se jih 24 (15,6%) v glavnem, 15 (9,7%) pa sploh ne strinja. 44 anketirancev (28,6%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

Slika 20. Po televiziji se mi večkrat zdi, da so sodniki na tekmi podkupljeni s strani ene ekipe.

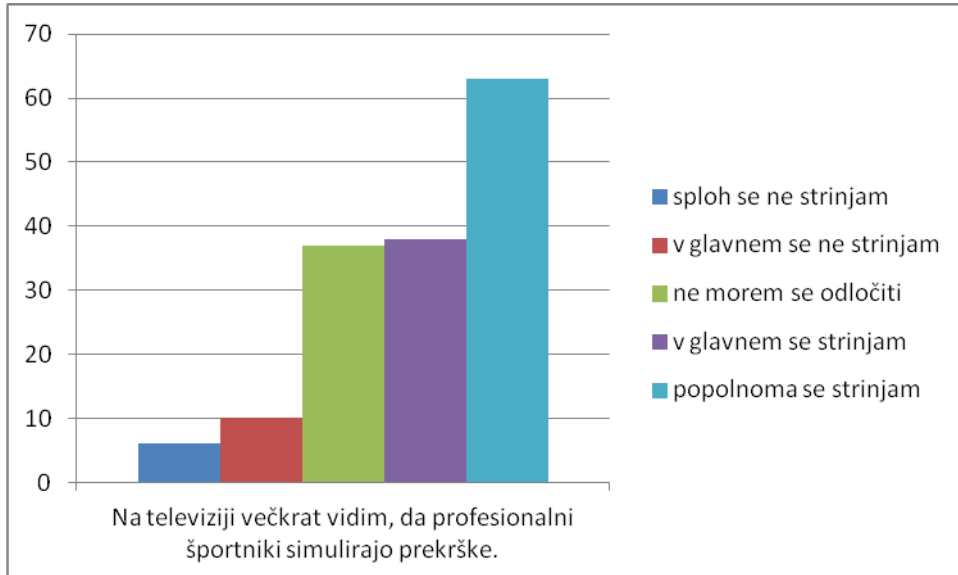
Na Sliki 20 vidimo, da se 50 anketiranih (32,5%) popolnoma, 38 (24,7%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da se jim po televiziji večkrat zdi, da so sodniki na tekmi podkupljeni s strani ene ekipe. S trditvijo se jih 20 (13%) v glavnem, 7 (4,5%) pa sploh ne strinja. 39 anketirancev (25,3%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

Slika 21. Zdi se mi, da je vrhunski šport usmerjen le v rezultat, vse ostalo je nepomembno.

Na Sliki 21 vidimo, da se 61 anketiranih (39,6%) popolnoma, 44 (28,6%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da je vrhunski šport usmerjen le v rezultat, vse ostalo je nepomembno. S trditvijo

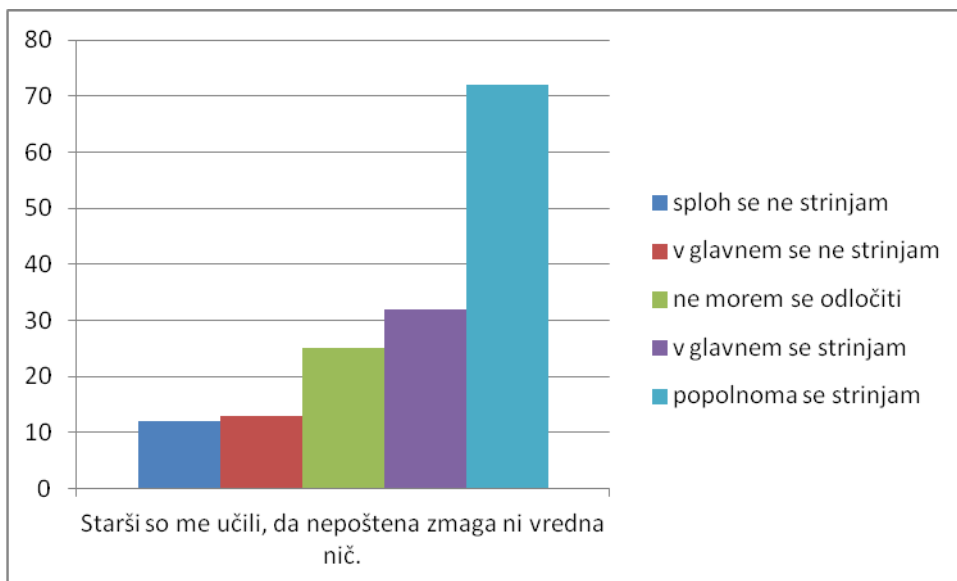
se jih 9 (5,8%) v glavnem, 7 (4,5%) pa sploh ne strinja. 33 anketirancev (21,4%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

Slika 22. Na televiziji večkrat vidim, da profesionalni športniki simulirajo prekrške.

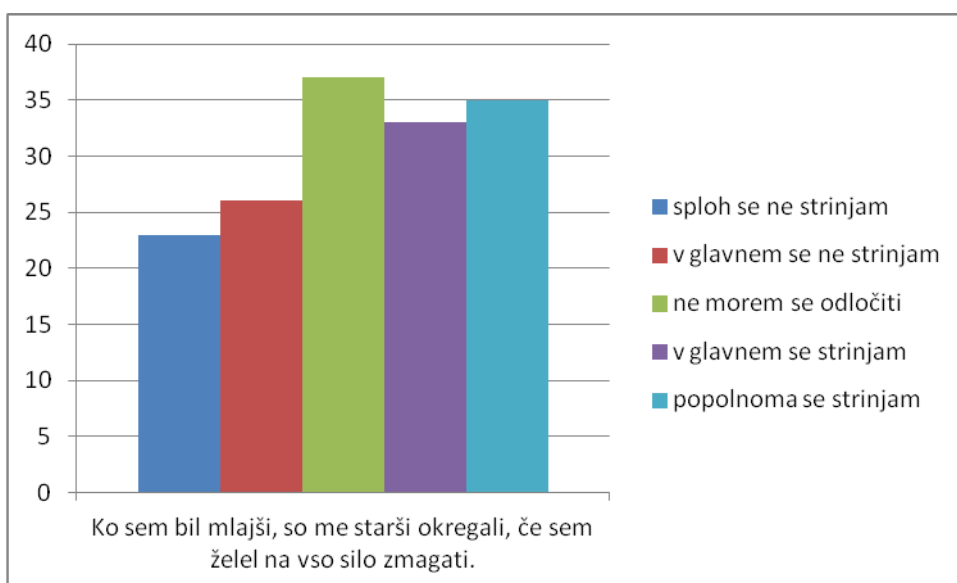
Na Sliki 22 vidimo, da se 63 anketiranih (40,9%) popolnoma, 38 (24,7%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da po televiziji večkrat vidijo, da profesionalni športniki simulirajo prekrške. S trditvijo se jih 10 (6,5%) v glavnem, 6 (3,9%) pa sploh ne strinja. 37 anketirancev (24%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

3.13 Vzgoja doma

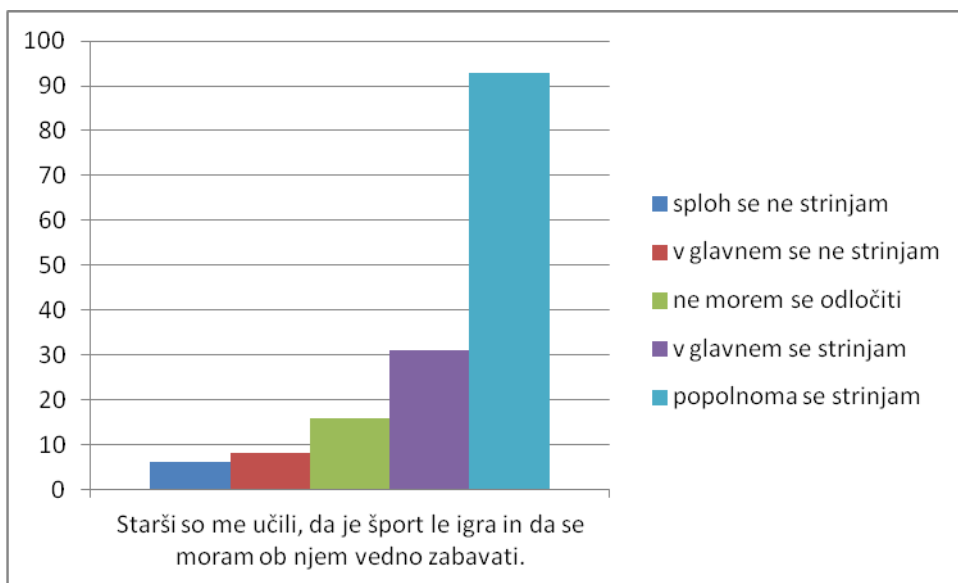
Slika 23. Starši so me učili, da nepoštena zmaga ni vredna nič.

Na Sliki 23 vidimo, da se 72 anketiranih (46,8%) popolnoma, 32 (20,8%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da so jih starši učili, da nepoštena zmaga ni vredna nič. S trditvijo se jih 13 (8,4%) v glavnem, 12 (7,8%) pa sploh ne strinja. 25 anketirancev (16,2%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

Slika 24. Ko sem bil mlajši, so me starši okregali, če sem želel na vso silo zmagati.

Na Sliki 24 vidimo, da se 35 anketiranih (22,7%) popolnoma, 33 (21,4%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da ko so bili mlajši so jih starši okregali, če so želeli na vso silo zmagati. S trditvijo se jih 26 (16,9%) v glavnem, 23 (14,9%) pa sploh ne strinja. 37 anketirancev (24%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

Slika 25. Starši so me učili, da je šport le igra in da se moram ob njem vedno zabavati.

Na Sliki 25 vidimo, da se 93 anketiranih (60,4%) popolnoma, 31 (20,1%) pa v glavnem strinja s trditvijo, da so jih starši učili, da je šport le igra in da se morajo ob njem vedno zabavati. S trditvijo se jih 8 (5,2%) v glavnem, 6 (3,9%) pa sploh ne strinja. 16 anketirancev (10,4%) se ni moglo opredeliti za eno ali drugo stran.

4 RAZPRAVA

Raziskave zadnjih let (posebej mladine) kažejo, da se namesto velikih vrednot, ki so bile oprte na močne ideologije (politika, religija, nacionalna vezanost), pojavljajo vrednote, ki so bližje posamezniku in njegovemu osebnemu izkustvu (materialna in socialna varnost, prijateljstva in odnosi, zdravje in zdravo okolje, kakovost vsakdanjega življenja, samorealizacija). Ti trendi so opazni v vseh javnomnenjskih raziskavah, ki so bile v Sloveniji opravljene v zadnjih desetih letih (Ule v Kavčič idr., 2009).

Tabela 92

Pregled statističnih razlik po spolu:

V ekipi pri športni vzgoji bi si želel biti najboljši in v središču pozornosti.
Na tekmi pri ŠV hočem vedno zmagati.
Sodnika pri športnih igrah upoštevam brez ugovorov.
V prostem času skrbim za svoje zdravje.
Če me pri športni aktivnosti dobi nevihta in sem premočen, se kar najhitreje možno preoblečem.

Pri analizi po spolu smo ugotovili, da si moški bolj želijo biti najboljši in središču pozornosti kot ženske, kar je pomenilo tudi, da si na tekmi ŠV želijo zmagati veliko bolj kot ženske. Posledično so za dosego teh dveh ciljev bolj pripravljeni ugovarjati in se prepirati s sodnikom. V današnji družbi je zmaga čaščena kot nekaj najvišjega. Tisti, ki zmaga, je pomemben, vsi ostali so samo nepomembni tekmovalci. Zmagovalčevo ime je zapisano v zgodovino, vsa ostala zbledijo. Moški imajo že po naravi v sebi več tekmovalnosti, ko pa dodamo še opisane trende v trenutni družbi, so rezultati pričakovani. Zmaga je vse, četudi se gre preko sodnikov in trupel nasprotnih tekmovalcev.

V prostem času ženske bolj skrbijo za svoje zdravje. Današnji medijski svet prinaša veliko podob o lepem in zdravem telesu. Ideal v podobi lepega, zdravega, popolnega ženskega telesa visi na vsaki ulici kot plakat ali reklama, zato so ženske s tem veliko bolj obremenjene in na tem področju naredijo več kot moški.

Ženske se nevarnostim za obolenja izpostavljajo manj kot moški. Bolj pazijo na zdravje in poskrbijo za preventivo. Morda se moški za to ne brigajo, ker je v današnji družbi med

mladimi bolj 'kul', če se razlikuješ od drugih. Torej, če si oblečen drugače, če imaš nek svoj prepoznaven stil. Ko so ostali v jaknah, si ti samo v puloverju, ko si ostali oblečejo pelerino, ti vztrajaš v kratki majici. Tako te vsi poznajo po svoji drugačnosti, ki pa lahko prinese davek – obolenje.

Tabela 93

Pregled statističnih razlik med športniki in nešportniki:

Brez športne aktivnosti si življenja ne znam predstavljati.
Pri ŠV pogosto naredim več nalog, kot jih je bilo določeno.
V prostem času skrbim za svoje zdravje.
Če bi me nasprotnik med igro prosil, naj mu pustim doseči točko ali zadetek, tega ne bi naredil, saj sem zvest svoji ekipi.
Če bi se sošolec, ki bi ga pri košarki želel preigrati pred mano nenadoma zgrudil, bi takoj ustavil igro in poklical pomoč.
Če nenamerno naredim grob prekršek nad tekmovalcem druge ekipe, se mu opravičim.
Športniku, ki na tekmi uporablja nedovoljena poživila, bi morali zmago odvzeti.

Vedno, ko je pri analizi športnikov in nešportnikov prišlo do razlik, so prvi situacije vrednotili višje kot drugi. Rezultati kažejo, da si športniki življenje brez športa predstavljajo veliko težje kot nešportniki, kar je nekako pričakovano, saj je šport sestavni del njihovega življenja. Pri pouku športne vzgoje so bolj delavni in pogosto naredijo več nalog, kot je bilo določeno. Športniki imajo na splošno bolj pozitiven odnos do ostalih športov, saj so praviloma motorično boljši. Zato so poleg svojih športov radi aktivni tudi pri drugih športnih zvrsteh, saj človek rad počne stvari, v katerih je uspešen in ob njih čuti ugodje.

Športniki dajo v prostem času več na svoje zdravje. Trenažen proces zbudi v posamezniku skrb za zdravje oz. potrebo po gibanju, zato se športniki v prostem času več ukvarjajo z zdravjem, hodijo v naravo na svež zrak in se rekreirajo tudi izven časa treningov. Sodeč po rezultatih, so športniki tudi bolj zvesti svoji ekipi. Vsak športnik, ki trenira kolektiven šport, ve, da če naredi napako eden iz ekipe, čuti posledice cela ekipa. Vsak posameznik se pri takih športih podreja geslu 'vsi za enega, eden za vse', zato mu misel, da bi ekipo prodal ali nalašč pustil na cedilu, niti na pamet ne pride. Športniki imajo tudi veliko bolj razvit čut za moralna načela v športu. Fair play se v športu mladih vzpodbuja že od zgodnjih let, rokovati se pred in

po tekmi, posoditi opremo nasprotniku, če imaš na zalogi rezervno, opravičiti se tekmovalcu, če ga nenamerno udariš, prekiniti igro, če kdo leži na tleh; to so primeri, ki so športnikom sami po sebi umevni.

Športniki imajo bolj kritičen odnos do nedovoljenih poživil v športu, kot nešportniki. To je tudi pričakovano, saj si lahko to situacijo predstavljajo mnogo jasneje, morda so jo celo že kdaj doživeli s strani svojih sotekmovalcev. Vedo, da je za vsakim uspehom veliko odrekanih in trdega dela, zato absolutno ne odobravajo tistih, ki gredo s poživili po bližnjici.

Tabela 94

Pregled statističnih razlik med športnicami in nešportnicami:

V ekipi pri športni vzgoji bi si želel biti najboljši in v središču pozornosti.
Brez športne aktivnosti si življenja ne znam predstavljati.
V prostem času skrbim za svoje zdravje.
V športni igri si želim veliko prostega preigravanja.
Vsi športni dirkači (npr. formula 1) bi morali tekrovati z enako dobrim dirkalnikom.

Vedno, ko je pri analizi športnic in nešportnic prišlo do razlik, so prve situacije vrednotile višje kot druge. Ugotovili smo sledeče: športnice si bolj želijo biti najboljše in v središču pozornosti pri pouku ŠV. Treningi in tekme so usmerjeni v en cilj – zmago. To športnice prenesejo v druge dele življenja in si zato želijo biti najboljše in odstopati od ostalih po znanju in sposobnostih tudi na ostalih področjih življenja.

Obe skupini anketiranih v prostem času skrbita za zdravje, s tem da imajo športnice ta čut razvit še bolj. Imajo tudi drugačen odnos do športa, saj si življenje brez njega predstavljajo veliko težje kot nešportnice. Za to ugotovitev velja enaka razlaga kot pri športnikih; to je pričakovano, saj je šport sestavni del njihovega življenja.

Športnice si veliko bolj želijo svobode v igri kot nešportnice. Ko si v nečem dober, se tega želiš naužiti v polni meri. Zato, ker so športnice praviloma bolj suverene tudi v ostalih športih, je želja po njihovem izražanju znanja in potreba po svobodi povsem pričakovana. Športnice imajo bolj kritičen in morda tudi bolj pravičen pogled na dileme pravičnosti v športu. Ker se s

temi situacijami soočajo na vsaki tekmi in morda tudi na treningih, je njihov čut za pravičnost in enakopravnost v športu razvit bolj kot pri nešportnicah.

Na trditve o vrednotah lahko zaključimo, da imajo športniki (moški in ženske) večjo potrebo po ugledu v družbi kot nešportniki (moški in ženske). Šport jim predstavlja veliko večjo vrednoto kot nešportnikom, saj si brez njega življenje težko predstavljajo. Športniki v prostem času bolj skrbijo za svoje zdravje, so bolj zvesti svoji ekipi in imajo bolj moralno pravilne odločitve ob dilemah v športu. V športnih situacijah so bolj pravični in tudi bolj pošteni, svobode si bolj želijo od nešportnikov in tudi delavnost imajo na višjem nivoju. Športniki (moški ali ženski ali oboji) imajo višje razvite sledeče vrednote: ugled v družbi, šport, zdravje, zvestoba, svoboda, moralna načela, pravičnost, poštenost in delavnost. Športniki in športnice so vrednote tudi ocenjevali višje kot nešportniki in nešportnice. Možno je, da so navedene vrednote ocenjene višje, zaradi ukvarjanja s športom, kar pomeni, da je šport vrednota, ki izboljša odnos do drugih vrednot.

Anketiranci so glede tem, povezanih z vrednotami pri procesu športne vzgoje, odgovarjali, da se s profesorjem pogovarjajo o poštenem obnašanju do nasprotnih igralcev (fair play), da pri ŠV grdo obnašanje do nasprotnika ni dovoljeno, da profesor ne dopušča goljufanja, ima enoten kriterij za vse učence in da je nasilno in nepošteno vedenje sankcionirano. Ne želijo si, da bi imel profesor ob sojenju športnih iger bolj strog kriterij. Profesor ima v teh primerih zelo vzgojno funkcijo, saj se osebnost posameznika in njegove vrednote najlažje oblikujejo s tem, ko neke situacije sam doživi in jih vidi z lastnimi očmi.

Pri trditvah, da nepoštena zmaga ni vredna nič, da jim je profesor pri ŠV povedal/pokazal primere neprimerne obnašanja v športu in da bi se želeli več pogovarjati o poštenem obnašanju v igri, so si anketiranci zelo neenotni. Profesor bi moral vzpodbujati poštenost v igri, kar se najlažje doseže tako, da je nek posameznik, učenec sam udeležen v tem. Če nekdo doseže odločilen gol pri nogometu z roko, bi profesor moral jasno povedati, da ta zmaga ni vredna nič in da je odličnost v športu dosežena, ko nasprotnika presežeš z znanjem in ne z goljufanjem. Tako se lahko vrednote razvijajo najučinkoviteje.

S profesorjem se ne pogovarjajo o nedovoljenih poživilih v športu (doping), profesor pa jim tudi ni povedal/pokazal primerov dopinga v športu. Anketiranci ne čutijo potrebe, da bi se o tem pogovarjali več. Pri trditvi, da jim je profesor povedal, da zmaga z nedovoljenimi poživili

v krvi ni vredna nič, so si neenotni. Doping je v današnjem svetu problem številka ena v vrhunskem športu. Poznamo veliko športnikov, ki so želi uspehe tekmo za tekmo, nato pa odkrito ali pa manj odkrito priznali, da gredo zasluge za to poživilom, ki so si jih dozirali v kri. Nekaj imen iz sveta in Slovenije: Ben Johnson, Marion Jones, Marco Pantani, Jolanda Čeplak in Lance Armstrong. 'Zmaga je vse' in 'zmaga za vsako ceno' sta v vrhunskem športu žal vedno v ospredju. Olimpijskega duha 'pomembno je sodelovati' se vrhunski šport poslužuje vse manj. Kakšno mnenje o športu ob tem dobivajo najmlajši? Zaiti v začaran krog injekcij sploh ne bi smela biti možnost za športnike, moralo bi biti jasno znano, da doping uničuje človeško telo in duha, saj je malo tistih, ki so kazni uspeli uiti. Vloga profesorjev in trenerjev je, da se takšna stališča do dopinga oblikujejo že v rani mladosti. Jasno je potrebno podati primere odkritih goljufanj športnikov in kako bi se lahko ali morali s tem soočiti drugače.

Anketiranci so odgovarjali še, da se jim načeli 'zmaga je vse' oziroma 'zmaga za vsako ceno' ne zdita primerni za šport in da se jim zdi pomembnejše sodelovati kot zmagati. Vzpodbudno je, da osnovnošolci razmišljajo tako kot kažejo ti rezultati, saj je kot že rečeno vrhunski šport prvenstveno usmerjen prav v zmago. Če je učencem pomembnejše sodelovati, ne bodo nad športnim rezultatom nikoli razočarani.

Glede televizije so odgovarjali, da se jim zdi, da zmagovalce kažejo preveč časa, da se jim večkrat zdi, da so sodniki na tekmi podkupljeni s strani ene ekipe, da večkrat vidijo, da profesionalni športniki simulirajo prekrške in da je vrhunski šport usmerjen le v rezultat, vse ostalo je nepomembno. Televizija, radio, internet in ostali mediji imajo v rokah izredno moč. Tega se večina ljudi ne zaveda. Od njih je odvisno, kakšno mnenje bo o nekem športniku dobil gledalec ali poslušalec. Če režiser prenosa neke simulacije prekrška športnika pokaže petkrat ali pa sploh ne pokaže, je to velika razlika. Gledalec je v tem primeru le pasivni opazovalec in kar mu je dano, to si zapomni. Podkupovalnih afer je v sodobnem športu razkritih zelo veliko, prav tako tudi stavniških, kar priča o tem, da v športu ni pomembna več estetika gibanja in doseganja golov ali košev, ampak je šport le velik posel.

Glede vzgoje od doma so anketiranci odgovarjali, da so jih starši učili, da nepoštena zmaga ni vredna nič in tudi, da je šport le igra in da se morajo ob njem vedno zabavati. Pri trditvi, da so jih starši okregali, če so želeli na silo zmagati, so si neenotni. Največji vpliv na oblikovanje vrednot imajo prav starši. To, kar otrok vidi ali sliši doma, kasneje uporablja v svojem

življenju. Pri vzgoji otrok je prav na starših največje breme, saj jim morajo že od rane mladosti naprej jasno povedati in s praktičnimi primeri pokazati, kje so meje sprejemljivega obnašanja in želenega obnašanja v družini, družbi in s tem tudi v športu.

5 SKLEP

Raziskava je bila izvedena na vzorcu 154 učencev in učenk 9. razreda štirih osnovnih šol v Mariboru (OŠ Bojan Ilich, OŠ France Prešeren, OŠ Franc Rozman Stane in OŠ Angel Besednjak). Uporabili smo vprašalnik, ki je vseboval dve splošni vprašanji in 49 trditev, ki so bile ovrednotene od ena do pet in so se nanašale na situacije v športu ali pri pouku športne vzgoje. Cilj pričujočega dela je bil analiza razlik v rangiranju nekaterih vrednot (po lestvici vrednot MLV) učencev športnikov in učencev nešportnikov, ki obiskujejo deveti razred izbranih osnovnih šol v Mariboru. Kot športnike smo šteli učence, ki organizirano trenirajo vsaj trikrat tedensko. Izvedli smo tudi analizo razlik rangiranja nekaterih vrednot glede na spol učencev.

Splošni vprašanji sta se nanašali na spol anketiranca in na ukvarjanje oz. neukvarjanje s športom. Uporabljenih je bilo 13 kategorij vrednot in za vsako od njih so bile od ena do tri trditve. Drugi del vprašalnika je bil namenjen temam povezanimi z vrednotami pri procesu športne vzgoje, olimpijskim načelom, športu po televiziji in vzgoji doma.

Namen raziskave je bil primerjati učence v zadnjem razredu osnovne šole:

- ali imajo športniki višje razvite vrednote kot nešportniki;
- ali se vrednote poštenost, delavnost, ugled v družbi, svoboda, moralna načela, šport in rekreacija, spoštovanje zakonov, zvestoba, moč in vplivnost, denar in imetje, zdravje, pravičnost, prekašanje in preseganje drugih, razlikujejo glede na spol;
- ali šport predstavlja vrednoto;
- dobiti povratno informacijo o obravnavi vrednot pri pouku športne vzgoje.

Ugotovili smo, da imajo športniki nekatere vrednote razvite višje kot nešportniki. V primerih, ko je bila statistična razlika med dvema skupinama značilna, so vrednote vedno višje ocenjevali športniki. Ti imajo večjo željo po ugledu v družbi, šport jim predstavlja višjo vrednoto in v prostem času bolj skrbijo za svoje zdravje. So tudi bolj zvesti svojim ekipam in imajo bolj razvit čut za moralna načela, pravičnost in poštenost. Športniki so tudi bolj delavni pri pouku ŠV, želijo pa si tudi več svobode v igri kot nešportniki.

Rezultati so pokazali, da si moški želijo več ugleda v družbi in bolj presegati in prekašati druge, kot si to želijo ženske. Te pa bolj spoštujejo pravila in sodnika ter imajo bolj razvito skrb za zdravje kot moški.

Na osnovi mnenj učencev in učenk o pouku športne vzgoje smo ugotovili, da ima profesor enak kriterij za vse, ne dopušča goljufanja in da sankcionira nasilno in nepošteno vedenje v igri. Pri urah se pogovarjajo o nepoštenem obnašanju v športu (fair play), profesorjev kriterij pri športnih igrah je dovolj strog. O dopingu v športu so anketiranci povedali, da se s profesorjem o tem ne pogovarjajo in da jim profesor ni pokazal/povedal primerov dopinga v športu.

Anketirancem se načeli 'zmaga je vse' oziroma 'zmaga za vsako ceno' ne zdita primerni za šport in pomembneje jim je sodelovati kot zmagati. Zdi se jim, da zmagovalce po televiziji kažejo preveč časa, da profesionalni športniki pogosto simulirajo prekrške in da je vrhunski šport prepogosto usmerjen le v rezultat, vse ostalo je manj pomembno. Večkrat se jim tudi zdi, da so sodniki na tekmi podkupljeni s strani ene ekipe. Starši so jih doma učili, da nepoštena zmaga ni vredna nič in da je šport le igra in da se morajo ob njem vedno zabavati.

Raziskava je zajela različne vrednote po lestvici MLV in v rangiranju nekaterih vrednot odkrila razlike med športniki in nešportniki in tudi med moškimi in ženskami. Podala je povratne informacije glede procesa športne vzgoje, olimpijskih načel in športa po televiziji.

Raziskava je uporabna za vse, ki se ukvarjajo z vzgojo mladostnikov - profesorjem športne vzgoje, trenerjem v klubih, študentom Fakultete za šport in učiteljem razrednega pouka. Da bi bila raziskava še bolj natančna, bi bilo smiselno vključiti vse vrednote po lestvici MLV, povečati vzorec in morda anketirance razdeliti v več skupin glede na ukvarjanje s športom.

6 VIRI

Barle-Lakota, A., Počkar, M., Novak-Fajfar, B., Popit, T. in Pluško, A. (2005). *Uvod v sociologijo*. Ljubljana: DZS.

Gough R. W. (2003). *Značaj je vse: za etično odličnost v športu*. Novo mesto: Penca & drugi d.n.o.

Havelka, N. in Lazarević, L. (1981). *Sport i ličnost*. Beograd: Sportska knjiga.

Hosta, M. (2007). *Etika športa: manifest za 21. stoletje*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.

Juul, J. (2008). *Kompetentni otrok: družina na poti k novim temeljnim vrednotam*. Radovljica: Didakta.

Juul, J. (2009). *Družinske vrednote: življenje s partnerjem in otroki*. Radovljica: Didakta.

Kavčič, V., Korošec, J., Kovač, B. in Turnšek, T. (2009). *Vrednote za prihodnost*. Ljubljana: ZZB za vrednote NOB Slovenije.

Kojc, M. (1995). *Učbenik življenja*. Ljubljana: Domus.

Koželj, S. (2007). O vrednotah in športu. V M. Kovač (ur.), *Šport in življenjski slogi slovenskih otrok in mladine* (str. 141-150). Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za kineziologijo: Zveza društev športnih pedagogov Slovenije.

Lumpkin, A., Stoll, S. K. in Beller, J. M. (1994). *Sport ethics: applications for fair play* [Športna etika: navodila za fair play]. St. Louis: Mosby-Year Book.

Megre, V. (2005). *Kdo dejansko smo?* Ljubljana: Kalki.

Musek, J. (1988). *Teorije osebnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.

- Musek, J. (1993). *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Educy.
- Musek, J. (1995). *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.
- Musek, J. (2000). *Nova psihološka teorija vrednot*. Ljubljana: Educy.
- Musek, J. (2003). *Raziskovanje vrednot v Sloveniji in vrednotni univerzum Slovencev*. Pogovori o prihodnosti Slovenije pri predsedniku republike. Pridobljeno 3.5.2012, iz <http://www.prihodnost-slovenije.si/up-rs/ps.nsf/krf/6E9DC6507D449582C1256E940046C554?OpenDocument>
- Nastran Ule, M., Renner, T., Mihelj, V., Kurdija, S. in Mencin Čeplak, M. (1996). *Predah za študentsko mladino*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
- Pontelli, B. (2001). *Vrednote – življenjska vodila in njihovo oblikovanje preko športa oziroma športne vzgoje*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Rutar, D. (2005). *Vzgoja za družino in vrednote – kako s pomočjo filmov boljše vzgajati otroke*. Ljubljana: UMco.
- Smrdu, M., Pinter, S. in Hosta, M. (2005). *Športna morala*. Ljubljana: Zavod za fair play in strpnost v športu.
- Tušak, M. in Bednarik, J. (2002). *Nekateri psihološki, socialni in ekonomski vidiki športa v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za kineziologijo.
- Ule, M., Renner, T., Mencin Čeplak, M. in Tivadar, B. (2000). *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
- Zalokar Divjak, Z. (2000). *Vzgajati z ljubeznijo*. Krško: Gora.
- Zupančič, M. in Justin, J. (1991). *Otrok, pravila, vrednote*. Radovljica: Didakta.

Žerovnik, A. (1996). *Vzgoja, vrednote, cilji*: zbornik simpozija v Cankarjevem domu, 7. oktobra 1995. Ljubljana: Družina.

Pomembno mi je, da imajo sošolci pri ŠV dobro mišljenje o mojem gibalnem znanju.	1	2	3	4	5
Želim si, da bi me učitelj pri športni vzgoji vedno določil za vodjo ekipe.	1	2	3	4	5
Vsi športni dirkači (npr. formula 1) bi morali tekmovati z enako dobrim dirkalnikom.	1	2	3	4	5
Med športno igro se trudim delati čim manj prekrškov, saj se bojim sodniške kazni (npr. opozorilo, izključitev).	1	2	3	4	5
Če nenamerno naredim grob prekršek nad tekmovalcem druge ekipe, se mu opravičim.	1	2	3	4	5
Če me profesor pri športni vzgoji prosi za pomoč pri postavljanju npr. poligona ali postaje, rad pomagam.	1	2	3	4	5
Pomembno mi je, da imam prosto izbiro pri določanju soigralcev pri ekipnem športu.	1	2	3	4	5
Če bi me nasprotnik med igro prosil, naj mu pustim doseči točko ali zadetek, tega ne bi naredil, saj sem zvest svoji ekipi.	1	2	3	4	5
S kolesom se vedno peljem po kolesarski stezi, če je le-ta označena.	1	2	3	4	5
Pri ŠV se s profesorjem pogovarjamo o poštenem obnašanju do nasprotnih igralcev (fair play).	1	2	3	4	5
Profesor pri ŠV nas je opozoril, da nepoštena zmaga ni vredna nič.	1	2	3	4	5
Pri ŠV grdo obnašanje do nasprotnika ni dovoljeno.	1	2	3	4	5
Profesor nam je pri ŠV povedal/pokazal primere neprimerne obnašanja v športu.	1	2	3	4	5
Nasilno in nepošteno vedenje pri ŠV je sankcionirano s strani profesorja.	1	2	3	4	5
Profesor pri ŠV ne dopušča goljufanja.	1	2	3	4	5
Pri sojenju pri športnih igrah na uri ŠV je enoten kriterij za vse učence.	1	2	3	4	5
Pri ŠV bi se želel s profesorjem in sošolci več pogovarjati o poštenem obnašanju v igri.	1	2	3	4	5
Želim si, da bi imel profesor pri ŠV ob sojenju športnih iger bolj strog kriterij.	1	2	3	4	5
Pri ŠV se s profesorjem pogovarjamo o nedovoljenih poživilih v športu (doping).	1	2	3	4	5
Profesor nam je pri ŠV povedal/pokazal primere dopinga v športu.	1	2	3	4	5
Pri ŠV bi se želel s profesorjem in sošolci več pogovarjati o dopingu v športu.	1	2	3	4	5
Profesor nam je povedal, da zmaga z nedovoljenimi poživili v krvi ni vredna nič.	1	2	3	4	5
Načeli 'zmaga je vse' oziroma 'zmaga za vsako ceno' se mi ne zdita primerni za šport.	1	2	3	4	5
Kadar sem pri pouku športne vzgoje v poraženi ekipi nisem slabe volje, saj je pomembneje sodelovati kot zmagati.	1	2	3	4	5
Zdi se mi, da po televiziji zmagovalce kažejo preveč časa.	1	2	3	4	5
Po televiziji se mi večkrat zdi, da so sodniki na tekmi podkupljeni s strani ene ekipe.	1	2	3	4	5
Zdi se mi, da je vrhunski šport usmerjen le v rezultat, vse ostalo je nepomembno.	1	2	3	4	5
Na televiziji večkrat vidim, da profesionalni športniki simulirajo prekrške.	1	2	3	4	5
V povprečju gledam šport po televiziji vsak teden.	1	2	3	4	5
Starši so me učili, da nepoštena zmaga ni vredna nič.	1	2	3	4	5
Ko sem bil mlajši, so me starši okregali, če sem želel na vso silo zmagati.	1	2	3	4	5
Starši so me učili, da je šport le igra in da se moram ob njem vedno zabavati.	1	2	3	4	5

Zahvaljujem se ti za sodelovanje!